

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 121. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-hcaeventyr06val-shoot-idm139779800515456.pdf> (tilgået 24. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

ERLING NIELSEN

Eventyrenes modtagelseskritik

122

123

BIND I

Eventyr, fortalte for Børn 1835-42

EB I:1 1835

Når H. C. Andersen i MLE (I 289) påstår, at hæftet kun fik én anmeldelse, glemmer han åbenbart, at allerede 17.5.1835 bragte A. P. Liunges æstetiske ugeskrift *Søndagsblad* en anonym omtale, som ganske vist var kort, men til gengæld udelukkende positiv:

»Hr. H. C. Andersen har i disse Dage udgivet første Hefte af en Samling »Eventyr, fortalte for Børn.« Ligesom de fleste foregaaende Arbejder af den ærede Forfatter, bærer ogsaa dette et stærkt Præg af Originalitet; Stilen er ypperlig beregnet paa at fængsle Barnets 124 Opmærksomhed og fortreffeligt klinger det belærende: »for«, som ofte forekommer i de Sætninger, der slutte de enkelte smaa Afsnit. - Ved at kaste et Blik saavel paa dette lille Arbejde, som paa de mange andre gode æstetiske Produktioner, der i den senere Tid ere fremkomne fra forskjellige Hænder, kan man ikke andet end glæde sig ved den frodige Blomstren, som hersker i den poetiske Deel af vor Litteratur og som staaer i en saa stærk Modsætning til andre aldeles nøgne Grene paa det store Kundskabens Træ.«

Da Carl Bagger i april 1835 anonymt havde overtaget redaktionen af *Søndagsblad* (Vilhelm Møller i Baggers Samlede Værker, bd. 2, XL, 1867), kan der næppe være tvivl om, at denne uforbeholdne ros - 9 dage efter hæftets udgivelse - skyldes ham.

Men den eneste anmeldelse Andersen »husker« i 1855, så intenst, at han omtaler den hele to gange (MLE I 201, 289), står i Joh. Nik. Høsts *Dannora. For Kritik og Anticritik*, I, 1836, 74 (iflg. H. Topsøe-Jensen: *Buket til H. C. Andersen*. 1971.17 udkommet sommeren 1835), som han dog ikke citerer helt korrekt. In extenso lyder teksten:

»Om endog Anmelderen Intet har imod gode Eventyr for Voxne, kan han dog ikke Andet, end finde denne Digtart aldeles uhensigtsmæssig, naar det gjælder Læsning for Børn. Ikke som om han oversaae, at netop Disse ofte ere meest aabne for ethvert Indtryk af det Vidunderlige; men skal da deres Læsning, om end blot i Fritimerne, være blot til Lyst? Den, der vil give Børn Noget at læse, bør dog vel, i det mindste lønligen, have et høiere Formaal dermed, end blot at more dem. Men det ligger i Tingenes Natur, at man ad denne Vei aldrig vil kunne bibringe dem nyttige Kundskaber om Naturen og Mennesket, men i det høieste kun en eller anden Leveregel; og saa er det endda et Spørgsmaal, om ikke den Nytte, derved maatte vindes, kun altfor meget opveies ved den Skade man maaskee stifter ved at fylde Indbildningskraften med phantastiske Synsmaader.

Af Herr. Andersens Eventyr ville sandsynligvis de tre første: »*Fyrtøiet*«, »*lille Claus og store Claus*« og »*Prindsessen paa Ærten*« kunne mere Børn; men det er saa langt fra, at Disse deri ville kunne finde nogen Opbyggelse, at Anmelderen end ikke tør indestaae for denne Læsnings Uskadelighed. I det mindste vil vist ingen paastaae, at Barnets Takt for Sømmelighed skærpes, naar det læser om en Prindsesse, der sovende rider paa en Hunds Ryg, hen til en Soldat, som kysser hende, hvorefter hun selv, lys vaagen, fortæller denne

smukke Tildragelse, som - »en underlig Drøm«; eller at dets Sands for Ærbarhed skærpes, naar det læser om en Bondekone, der i sin Mands Fraværelse, sidder alene tilbords med Degnen, (fodnote: »Der var dækket et stort Bord med Viin og Steg og saadan en deilig Fisk.«) »og hun skjænkede for ham og han stak paa Fisken« (Hvad er det paa 125 Dansk?), » for det var Noget han holdt af;« eller at dets Agtelse for Menneskers Liv skærpes, naar det læser Begivenheder, som at Store Claus slog sin Bedstemoder, og Lille Claus ham ihjel, fortalte som om det havde været en Stud, der sloges for Panden. Eventyret om Prindsessen paa Ærten forekommer Anmelderen ikke blot udelikat, men endog uforsvarligt, forsaavidt Barnet deraf kan indsuge den falske Forestilling, at saa høi en Dame altid maa være forskrækkeligtømskindet.

Anmelderen erkjender iøvrigt »Lille Claus og store Claus« for et meget vittigt, og »Fyrtøiet« for et ikke uvittigt Produkt; i »Prindsessen paa Ærten« troer han derimod at savne Saltet.

»Den lille Idas Blomster« er maaskee mindre morsomt, end de andre Eventyr, men det er mere uskyldigt og har en smuk poetisk Grundtone. Kun Skade, at Dette heller ikke har nogen Moral, som man tilforn kaldte det eller at Denne ialtfald ligger saa skjult, at den kunde trænge til at skrives med store Bogstaver, som »Dette skal være Troia!«.

Foredraget er ligesaa fatteligt, som i det Hele behageligt. At »rigtig« og »ækel«, som det synes, høre til Forfatterens Yndlingsudtryk, at Kagekonernes Sukkergrise o.s.v. nævnes som Climax mod Kjøbenhavn, og at Folk kjøre i Kongenshave, har ikke forarget Anmelderen nær saa meget, som den Vittighed, at Hofdamen tog Vandstøvler paa, har tiltalet ham.

Han slutter med det Ønske, at den talenrige Digter, der har et høiere Kald, ikke fremdeles vil spille sin Tid paa at skrive *Eventyr for Børn*.«

Vel er anmeldelsen stupid, men den rummer nogle nuancer, som det ikke har passet Andersen at gengive i MLE: *Lille Claus og store Claus* betegnes som meget vittigt, *Den lille Idas Blomster* har en smuk poetisk grundtone, og stilen er i det hele både fattelig og behagelig. Og til sidst omtales Andersen som »den talenrige Digter, der har et høiere Kald« (i MLE I 289 komprimeret til det neutrale »Forfatteren«). Forresten fik Høst jo ret i at Andersen ikke fremdeles ville spille sin tid på at fortælle eventyr for børn. Allerede i 1838 skrev han sit første voksne eventyr, og fra 1843 strøg han ordene »fortalte for Børn« af sine hæftetitler. Den grundholdning til eventyr for børn som anmelderen redegør for i første afsnit var han ikke ene om i samtiden, bl.a. formulerer Poul Møller samme synspunkt i sin lille opsats »Om at fortælle Børn Eventyr«. Og når det gælder forargelsen over den manglende moral i hæftet deltes den af fx. Hauch (se p. 128) og vistnok Ingemann.

Anmeldelsens påstand om at eventyr ikke er til nogen nytte for børn fik året efter en offentlig modsigelse. Nordisk Ugeskrift, udgivet af
126

Selskabet for en forbedret Retskrivnings Udbredelse, indeholdt 17.9.1837 under fællestitlen »Polemiske Småhug« to digte, hvoraf det første hedder

»Til min lille Broder
(Med Andersens Æventyr)«

og som i sin helhed lyder:

»Når nogen siger dig, man kan
Af Æventyr slet ingen Nytte have,
Da le dem ud, og spørg: Kan man
Ej lære her at læse og at stave?
og sig kun så: Min Bror har sagt,
At Digteren i Æventyrets Folder
Langt mere sandt og godt har lagt,
End eders hele *kloge* Liv indholder;
I har kun Blik for Nytten, om
Den føles kan og vises med en Finger,
Ej for den høje Sandhed, som
Frigjort fra Hverdagslivets Støv sig svinger;
Men jeg, som læser Æventyr,
Det skal I see, jeg blir en prægtig Fyr!

Læs du kun Æventyr, min søde Dreng,
Helt udenad, og når du går i Sæng
Om Aftenen, fortæl da Mor og Gitte
Om Fyrtøj, store Klavs og om den bitte.
Og når Papa ej lege vil som for,

Så sig til ham: Min lille Fatter, hør,
Hvis du tillader, vil jeg forelæse
Historien om den *rigtige* Prinsesse,
Som lugted Ærten med sin fine Næse; -
Og du skal see ham strags i god Kulør.
Når så du bliver stor og stærk af al den Læsning
Så kommer med Sydostvinds raske Blæsning
Til Hjemmets gamle Kredsliv jeg igjen,
Og tar dig med; så skal vi rejse hen
Og læse Æventyr, ej blot på Dansk,
Men på Latin og Græsk og Tysk og Fransk
Og se det store Æventyr, hvis Navn
I Jylland kaldes Kongens Kjøbenhavn.«

127

Polemikken kan kun være rettet mod Dannora, og skønt Andersen allerede havde udgivet både 2. og 3. hæfte, da digtet blev trykt, viser eventyrtitlerne, at det er 1. hæfte digteren har sendt til sin bror i Ålborg. Digtet er udgivet under pseudonymet Paidophilos, men i 1840 optog digteren det i sine »Lyriske Digte«. Hans navn er P. L. Møller, som altså har forsvaret Andersen 5 år før han begyndte at anmelde ham og 6 år før de gjorde hinandens bekendtskab.

Såvidt den offentlige kritik. Men for A var det lige så væsentligt hvad vennerne mente. Når han læste eventyr op inden de blev trykt, var det ikke mindst for at fa en forhåndskritik, og når han forærede sine bøger væk, udbad han sig gerne en udtalelse om dem.

Den allerførste privatvurdering er den mest forbavsende af alle. Allerede 16.3.1835 betror han Henriette Wulff at han har »skrevet nogle Eventyr for Børn, om hvilke Ørsted siger, at naar Improvisatoren gjør mig berømt, gjør Eventyrene mig udødelig, de ere det meest fuldendte jeg har skrevet, men det synes jeg ikke« (BHW I 211). Ørsted kunne mere end sin fysik, han havde også profetiske gaver.

Med det samme hæftet udkom, sendte A det til sine to digtervenner i Sorø, Ingemann og Hauch. Endelig, endelig 6.11. tog den sidste sig sammen til et længere brev, som på flere punkter ligger på linje med Dannora-kritikken: »Jeg siger Dem naturligviis min Mening uden Omsvøb; thi enhver anden Fremgangsmaade vilde være at fornærme Dem. De to mellemste af Deres Fortællinger forekomme mig meget passende paa deres Plads, og jeg kan næsten ubetinget give dem mit Bifald. Prindsessen paa Ærten er i mine Tanker et baade moersomt og træffende lille satirisk Eventyr, og mangen Moder gifter ikke sine Børn bort paa bedre Grunde, end den her anførte. Den gamle Dronnings Fiinhed er ubeskrivelig stor, og ingen borneert Adelsdame kunne have den større. Fortællingen »Lille Claus og store Claus« er ogsaa, saavidt jeg kan skjønne, (trods Alt, hvad den fine Portion af Læseverdenen kan have derimod) et sandt Foster af en barnlig, men derfor ikke liden Indbildningskraft. At Billederne er groteske og derved fremtrædende, skader Intet, tvertimod maae de vel i en sliig Fortælling netop være saa. - Den første Fortælling behager mig mindre, og jeg troer, at den moralske Ligegyldighed, der ligger deri, er den til Skade. Forstaa mig kun ret! Man skal naturligviis ikke i noget Eventyr hverken for Børn eller Voxne (om Fabler og om gnomiske Digte tale vi ikke her) skue en Pegepind, der henpeger paa et moralsk ABC. Moralen skal, som bekjendt, ikke ligge udenfor, men i Digtet selv. Digteren behøver ei at spille en eneste Reflexion derpaa, men fra Digtets inderste Kjærne skal den levende springe os imøde. Det er en stor Vildfarelse, derpaa er jeg saa vis som paa mit eget Liv, at ville bortfjerne og foragte den; thi 128 overalt i Verdenslivet træder den frem, og uvilkaarligen tage vi Part for det Gode mod det Slette, og den Digter, der ikke agter herpaa, formindsker aabenbart sine sande Læseseres Deeltagelse, hvilken ingen Konsttheorie kan erstatte ham. De har i den anden Fortælling ogsaa i det Hele løst hiin Opgave; i store og lille Clauses Skjebne see vi (skjøndt paa en barnlig Maade) ligesom Fingeren af en høiere Magt, der beskytter den Svage mod den Stærkes Uretfærdighed. I den første Fortælling er det derimod stødende, at Soldaten saa aldeles uden Samvittighed og Taknemmelighed dræber den gamle Kone til Gjengjeld for hendes Tjeneste, lad være, at hun ogsaa har viist ham denne af Egennytte. De vil sige, at Børn ikke tænke ved Sligt, at den barnlige Naivetet hopper let herover. Men de Voxne, der ogsaa bør kunne læse slige Fortællinger med Fornøielse, tænke derved, og et klogt Barn behøver ei at være meget stort, før det gjør det Samme. En anden Feil ved dette Eventyr er, at det er en Efterligning af et bedre Digt, nemlig Alladdins Lampe. I Deres sidste Eventyr (Den lille Idas Blomster) findes der aabenbart meget smukke Ting; dog minder det lidt formeget om Hofmanns bekjendte Maneer; men De er en god Digter nok for ikke at trænge dertil. Dette er hvad jeg efter min Overbeviisning med den høieste Oprigtighed kan sige om Deres Eventyr. Flere Digte, som de to mellemste, troer jeg maatte kunne læses med megen Fornøielse af Enhver, som har baade Naivetet og Hjerter nok til at kunne sætte sig ind i Børneaaarene igjen. At Mange ville være for fornemme, for satte og for eensidig udviklede dertil, forstaaer sig afsig selv; men en Digter skal mindst af Alle ville smigre Enhvers Smag; naar han først har vundet de Bedste for sig, da vinder han nok siden den hele Verden; men om han omvendt havde vundet den hele Verden, de Bedste undtagen, da vilde dog Vinden snart dreie sig, og Verdens Bifald forsvinde« (BtA 188-90).

Den opfattelse af forholdet mellem kunst og moral Hauch her forfægter, holdt han fast ved og uddybede i *Afhandlinger og æsthetiske Betragtninger*, 1855 p. 313-16. Men den moralske gradsforskel mellem de to skæmteeventyr her turde være minimal: Er det mer undskyldeligt, at en velbjerget bonde - ovenikøbet i berigelsesøjemed - slår sin bedstemor ihjel end at en soldat på vej hjem fra krigen hugger hovedet af en fremmed heks for et sølle fyrtøjs skyld? Bonden begår overlagt mord, soldaten handler i affekt.

Men Ingemann, som A ivrigst korresponderede med, reagerede undtagelsesvis ikke. Forklaringen på hans tavshed fremgår af A's brev 17.12.1835, da han sender ham næste hæfte: »Gid De maa være mere tilfreds med disse end med de forrige! Mange sætte disse, forunderligt nok, selv over »Improvisatoren«; Andre derimod ville, som De, at jeg ikke skulde have skrevet dem! Hvad skal jeg nu troe?« (BfA I 315) (A 129 besøgte Ingemann i sommeren 1835, og da har eventyrene formodentlig været debatteret).

Der var ingen A stolede mere på i litterære spørgsmål end Ørsted og Ingemann, og så længe de levede konsulterede han dem begge flittigt. Men nu forudsagde Ørsted, at eventyrene ville gøre ham udødelig, mens Ingemann ønskede dem uskrevne. I sandhed: »Hvad skal jeg nu troe?«

EB I:1-2 1835

Dansk Litteratur-Tidende havde ikke anmeldt 1. hæfte, men snart efter at 2. hæfte var udkommet, kom der 6.1.1836 en omtale af begge hæfter af signaturen H.T., som yderligere i samme artikel behandlede C. Molbechs Julegave for Børn, 1835. Ligesom Dannora-kritikeren går H.T. ud fra principielle overvejelser, men mens den førstes var af moralsk art, er den sidstes af stilistisk karakter:

»At skrive for Børn er vist en vanskelig Sag. Naar man paa den ene Side meget let kan blive dem for høit travende, saa maa man paa den anden Side ogsaa vogte sig for, at stige altfor dybt ned, i det Øiemed at Barnet ret skal kunne forstaae og fatte det Fortalte. Ligger det aldeles indenfor Barnets Horizont, saa bryder dette sig ikke derom; thi det vil og maa see opad og lade sine Tanker gaae forud for Indsigten. Selvanskuelse hører ikke Barnet til. Denne Middelvei maa nu ligesaavel iagttages med Hensyn til Formen som til Materien. *Andersens* Methode indeholder en Stræben efter at slaae ind paa den mundtlige Fortællings livligere og mindre ordnede Foredrag. *Molbechs* Foredrag er derimod i høieste Grad roligt og simpelt, og vi kunne ikke andet end give dette sidste Fortrinet, ikke fordi A. i hiin Stræben er uheldig, men fordi vi mene, at den kun høist ufuldkomment kan realiseres.

Det kunde synes, som om en godt og aandrig fortalt Historie kun behøvede at skrives op Ord til andet, for paa Tryk at have samme Værd som den havde ved det mundtlige Foredrag. At det imidlertid ikke vil være Tilfældet, er velbekendt, thi baade den Fortællendes og Tilhøreres Individualitet savnes; og det er ikke nogen tom Conveniens, at man ikke maa føie sine Ord paa samme uordnede Maade paa Tryk, som det meget godt kan gaae an, at føie dem i det mundtlige Foredrag. Dertil kommer, at det er Børn, der her skulle være Læsere; og ere de end netop vante til denne Form, i hvad de høre fortalt, saa ville de dog ikke være istand til under Læsningen at give de trykte Ord det Liv, uden hvilket et saadant Foredrag aldeles maa forfeiles, idet det baade kan give Anledning til, at det Fortalte ikke forstaaes som det skulde forstaaes, og tillige, fordi Barnet under den langsomme 130 Opfattelse, som Læsningen afgiver, faaer Tid til at tænke mere over det Enkelte, paa sine Steder kan forekomme det enfoldigt. Dette Sidste mene vi nu vel intetsteds at kunne blive Tilfældet med A.'s Fortællinger, men det er dog en muelig og meget naturlig Følge af den Methode, han har fulgt, og det er en Følge, der vilde være høist skadelig, thi Børn maa som sagt ikke gives Anledning til i deres Forestillinger at sætte sig paa den høie Hest, eller blive kritiske. Hvad der leveres dem bør altid staae over dem, og det er ogsaa saadanne Ting, som de helst ønske at høre.

Vil man nu her indvende os, at det ikke er nogen afgjort Sag, at A. ved sine Eventyr fornemmelig har tilsigtet en Læsebog for Børn, men at han mueligen i dem ogsaa har villet afgive en Prøve paa et Foredrag, der smukt udført, maatte kunne interessere den Voxne; da er det vel saa, at dette ikke finder nogen bestemt Modsigelse i Titelen. Men om det nu endogsaa har ligget i hans Plan - og vi kunne ikke undlade i denne Anledning at bevidne, at vi med megen Fornøielse, og uden at behøve nogen Abstraction [ordet er her brugt i betydningen: stærk koncentration af opmærksomheden], have læst begge Hefter -; saa burde det dog neppe være hans Hovedhensigt, og har upaatvivlelig heller ikke været det. Derom vidner, blandt Mere, Fortællingen i andet Hefte: »Den uartige Dreng,« hvori Andersen ubarmhiertigen og uden derved at vinde noget stort Udbytte for Børnene, har slaaet en Streg over de Følelser, hvormed den Voxne maa see Anakreons Fortælling beskaaren for al sin Poesie. Dog, dette er jo for en Deel af mindre Vigtighed, og denne Fortælling vilde maaskee heller ikke have forekommen os saa stødende, dersom den ikke fulgte umiddelbart efter en Fortælling som »Tommelise,« der, ligesom den forekommer os at være den bedste af de leverede, i sig ogsaa er det yndigste Eventyr, man kan forlange.

Foruden denne tillade vi os at fremhæve som de fortrinligste: »Prindsessen paa Ærten« og »Reisekammeraten,« ihvorvel begge af meget forskiellig Slags.

En Fortælling, som vi vel ikke egentlig have Noget imod, men som synes os ikke at tilfredsstille de Pretensioner, hvormed den møder, er »Den lille Ida og hendes Blomster.« Den synes at være en Efterligning af Hoffmann, men hvad enten den nu især er skreven for Voxne eller Børn, saa mene vi, at den Ingen af dem vil tilfredsstille.«

Resten af anmeldelsen, godt halvanden side, er om Molbechs Julegave for Børn, som viser sig ikke blot sprogligt men også moralsk at have »et ikke ubetydeligt Fortrin«.

Anmelderen går ud fra, at børnene selv skal stave sig gennem hæfterne. (Samme fejltagelse gør P. L. Møller sig også skyldig i, når han polemisk mod Dannora-kritikken skriver, at eventyrene bl.a. har 131 den nytte, at barnet lærer at læse, ja, at hans lillebror ligefrem kan opmuntre faderen ved at læse *Prindsessen paa Ærten* for ham). Andersens tanke, at den voksne skal fortælle/læse eventyrene højt for børnene er ikke faldet ham ind. Men selve fordømmelsen af fortællemåden er et bevis på, hvor revolutionerende ny Andersens stil forekom samtiden.

Til disse få og mest negative anmeldelser kan føjes et par svenske, som også angår de 2 første hæfter.

29.12.1838 skriver Andersen begejstret til Henriette Hanck: »I Sverrig er udkommet en *original* Børnebog: »Lekkameraden« og tænk Dem, det er en Oversættelse af mine Eventyr« (BHH 309). Det drejer sig om »Lekkamraten. Vald samling af Sagor och Berättelser for Barn. Utgifven af J. W. L[iffman]. Första häftet.« Den blev anmeldt 20.12.1838 i Sveriges største avis på den tid, Aftonbladet, som skrev:

Bogen »innehåller nio sagor, hvaribland fem [»Elddonet«, »Rike-Pelle och Fattig-Pelle«, »Lilla Idas Blommor«, »Tumme-Lisa«, »Reskamraten«] af den så fördelaktigt kände unge Dansken Andersen, författare till Spelmanen från Svendborg och Improvisatoren, tvenne [»Hans och Greta«, »Den Fattige och den Rike«] af bröderne Grimm, en [»Fogelboet«] af [Christoph v.] Schmidt och en [»Rübezahl«] af Musäus. Allesammans äro väl valde, men serdeles de af Andersen, hvilkas muntra, lifliga och färgrika stil är ganska lämplig att roa den klass af läsare, för hvilken de äro ämnade. Bland dessa utmärka vi isynnerhet *Rikepelle och Fattigpelle*, såsom ej allenast den bästa i närvarande samling, utan äfven en af de bästa i hela denna genre vi haft tillfälle att se.«

Denne omtale underholder han Henriette Hanck med i sit næste brev til Odense: »mine [eventyr] giver man Prisen« (BHH 313). Det er noget andet end at blive sat i skygge af skrivekuglen Molbech! - Men han har næppe vidst, at samme dag - 20.12.1838 - stod der også en anmeldelse i Dagligt Allehanda:

»De Andersenska Sagorna synas oss röja en verklig talang i denna genre, synnerligast de båda *Tumme-Lisa* och *Lilla Idas Blommor*, hvilka tyckas egentligen beräknade på små Flickor. De andas en så ren, oskuldsfull barnafromhet, att de äfven af äldre personer kunna läsas med nöje. Sagan om *Reskamraten* såväl som den om *Elddonet* äro båda Goss-Sagor. Den förra är rätt vacker i början, men sjunker under fortsättningen stundom till en enfald, som nog rätt mycket närmer sig pjoller. Båda synas emellertid på det hela böra rätt mycket roa de läsara, för hvilka de egentligen äro ämnade [...]

Sagan om *Rike-Pelle och Fattig-Pelle* skulle vi vilja utgallra ur ifrågavarande häfte. Den tillhör en genre, som mycket är i svang hos vår allmoge. Väl eger den i framställningssättet ingenting egentligen 132 klandervärdt, men dess tendens är mindre sedlig, såsom skildrande, icke redlighetens seger öfver ondskan, utan den sluga elakhetens öfver den dumma. Det ä visserligen ej vår mening, att man i barnböcker skal predika moral, men man bor åtminstone noga undvika allt hvad som kan ega äfven den aflägnaste skymt af motsatsen utafdet strängt sedliga. För öfvrigt vilja vi ej härmed hafva sagt, att boken för denna enda Sagas skull är förkastligt. En far eller lärare, som sätter den i handen på sitt barn, kan lätt supplera den moraliska tillämpning Förf. har underlåtit, och i allmänhet anse vi oss med skäl kunna rekommendera detta lilla arbete som en ganska passande barnlektyr.«

Hauch havde moralske betænkeligheder ved *Fyrtøiet* men ikke ved *Lille Claus og Store Claus*. Her er det omvendt! Hvad Andersen har tænkt, vides ikke, men i hvert fald figurerer ingen af de to eventyr på hans meget omfattende oplæsnings-repertoire, og han blev mere sparsom med at genfortælle folkeeventyr.

Af brevene fremgår det, at 2. hæfte har gjort større lykke end 1. Allerede 10.6.1835 skriver Signe Læssøe til Henriette Hanck - uden overhovedet at nævne 1. hæfte: »I hans sidste smaa Fortællinger er den Liden *Tommelise*, som er saa allerkjereste, saa reen poetisk, at jeg ret længes efter den skal blive trykt for ret tidt at qvæges i disse milde Straaler fra Poesiens sande Sol -« (BHH 114).

Hauch lod til en forandring omgående høre fra sig 24.12.1835:

»Inderlig Tak for den anden Deel af Deres Eventyr, som jeg med megen Fornøielse har læst. Det første Eventyr forekommer mig at være baade smukt og betydningsfuldt, og Reisekammeraten anseer jeg for at

være endnu bedre. At det er den Døde, der saaledes belønner og gjengjelder den stakkels Johannes Velgjerning, er en god Opfindelse. [Ja, det er jo selve grundtanken - overtaget direkte fra folkeeventyret.] Især er den Dødes natlige Tog med Prindsessen til Troldens Bolig phantastisk skjønt. Jeg havde kun ønsket, at man endnu havde faaet Noget at vide om, hvorledes Prindsessen uden sin Skyld var faldet under Fortryllesen; derved vilde man have faaet større Interesse for hende. [Igen følger Andersen folkeeventyret, som heller ikke motiverer troldens magt over hende.] I den mindste Fortælling har De heldig løst den Opgave at fortælle Noget, der kan more og tilfredsstille Børn, uagtet den egentlige Betydning først skal og kan forstaaes af den Voxne. Jeg sætter rigtignok disse tre Eventyr betydelig over dem, der staae i første Deel [...] Deres Bog har William faaet, der forsikkrer, at han holder meget af Dem derfor. Han er den af vore Børn, der røber meest Phantasie, og har i stor Spænding hørt paa alle tre Eventyr« (BtA 191 ff).

12.2.1836 skriver Henriette Hanck: »Det morede mig meget at læse 133 Deres Eventyr, »Tommelise« er saa nydelig; »Den lille uartige Dræng« grumme comisk, De vinder rigtignok Efterslægten« (BHH 124).

Ingemann, der ikke havde brudt sig om det 1. hæfte, har åbenbart heller ikke ladet høre fra sig om det næste. I hvert fald skrev Andersen 11.2.1837 til ham: »Med det Allerførste skal De faae et nyt Hefte Børne-Eventyr, som De jo ikke holder af« (BfA I 369). Allerede 2 dage senere spørger Ingemann forbausset i et langt brev: »Har jeg læst rigtig, og troer De, at jeg ikke holder af Deres Børneeventyr? 2det Hæfte holdt jeg særdeles meget af, og det har jeg givet til flere Børn. Hvad jeg havde mod 1ste Hæfte, har vi talt om; men jeg veed ikke rettere, end at jeg har sagt Dem, hvor kjært 2det Hæfte var mig« (BtA 281). Dermed var sorgen slukket.

7.1.1837 giver A madam Iversen i Odense, bogtrykkerens enke, en overraskende besked: »Hvad mon Tante Augusta [datteren i huset], som ikke kan lide mine Børne-Eventyr, siger til, at Heiberg erklærer disse at staae høit over »Improvisatoren« og »O.T.«, og at Eventyrene ville give mig det største Navn i vor Literatur fremfor Romanerne?« (BfA I 366). Og som et ekko heraf hedder det en månedstid efter i brev til Ingemann: »Heiberg siger, det er det Bedste jeg har skrevet« (BfA I 369). Det lyder ikke 100 pct. overbevisende. For det første havde Heiberg på dette tidspunkt ikke læst Improvisatoren og næppe heller O.T.. Dernæst har han aldrig offentligt udtalt sig om eventyrene. For det tredje er det udelukkende i disse to samtidige breve A påberåber sig Heibergs autoritet i denne sammenhæng, i begge tilfælde over for tvivlere som skal overbevises. Endelig minder selve formuleringen i første brev mistænkeligt om støbeformen for Ørstedes berømte vurdering fra marts 1835 (p. 127).

EB I:1-3 1835-37

Det nye hæfte fik kun én offentlig kritik, men til gengæld omfatter den hele Første Samling, er hævet over moralske anfægtelser og sproglige bekymringer og tager stilling til digterens spørgsmål i »Til de ældre Læsere«: Skal jeg fortsætte eller slutte med at fortælle eventyr? Anmeldelsen stod i Kjøbenhavnsposten 18.7.1837 (godt 3 måneder efter udgivelsen af hæfte 3) og er signeret l.n.. Da Orla Lehmann., digterens ungdomsven (MLE I 109), på det tidspunkt var redaktør af avisen, er det nærliggende at gætte på ham som anmelderen. Så vidt det kan ses har Andersen aldrig omtalt netop denne kritik, som i høj grad må have opmuntret ham:

»Det har undret os, at der endnu ikke har viist sig nogen offentlig Bedømmelse af *H. C. Andersens* »Eventyr fortalte for Børn«, efter at 134 Samlingen af dem i omtrent et Par Maaneder har været sluttet med det udkomne 3die Hefte, og skjøndt Forfatteren i dette sidste saa godt som udtrykkelig udbeder sig en saadan offentlig Dom. Ligegyldighed hos Publicum kan det neppe være, thi saavidt vides have de *Andersenske* Eventyr, ikke alene fundet Indgang og venlig Modtagelse hos dem, for hvem de ere fortalte, men de ere ogsaa almindelig anerkendte og læst med Fornøjelse af de Ældre. Vel beretter Forfatteren, at ingen af hans Arbejder ere blevne saa forskjelligt vurderede som dette. »Medens enkelte Mænd«, siger han, »paa hvis Dom jeg sætter stor Priis, have tillagt dem meest Værd af hvad jeg har skrevet, meente Andre, at disse Eventyr vare høist ubetydelige og raadede mig til ikke at skrive flere«. Men denne Forskjellighed ligger dog snarere i selve Digtarten, end den alene skulde gjelde *Andersens* Eventyr. Til at glæde sig ved, eller endog blot med Interesse følge et Barneeventyr, udkræves der for den Ældre en særegen Modtagelighed, som langt fra Alle ere i Besiddelse af, og Forfatteren maa derfor ikke undre sig over, at han hos Mange kan finde Lunkenhed og Ligegyldighed for disse sine Aandsfostre. Den der derimod er inde i Eventyrenes Verden og med Børnene formaaer at leve i Phantasiers Rige, han maa vist give *Andersen* det Vidnesbyrd, at han i dette Rige er den dygtigste og interessanteste Fører man kan ønske sig, og kan man end ikke med hine Mænd være enige i at Eventyrene som Samling ubetinget skulde være det mest værdifulde, *Andersen* har skrevet, saa ere der dog efter vor Mening Nogle blandt dem, der uden at tabe kunne sammenstilles med det

Bedste, der er leveret i denne Genre. Vi mene hermed især »Tommelise« og »den lille Havfrue« - hvilke begge ere Digterens egen Opfindelse; ligeledes »Reisekammeraten«; skjøndt vi dog ikke kunne undlade at anke over, at Fortælleren i den Slutningsapostrophe, hvormed han i »den lille Havfrue« henvender sig til sine barnlige Tilhørere, forlader det poetiske Gebet, indenfor hvilket den hele Fortælling forresten saa fortræffeligen er holdt. Vi tør holde os overbeviste om, at Samlingen tidlig eller sildig vil blive en almindelig yndet Bog baade for Børn og de Ældre, der med Aarene ikke have tabt Muligheden til at gjenføde deres Barndoms Drømme; og vi haabe, at Forfatteren, i den Yndest, hans Eventyr ville vinde, vil see sig kaldet til, fremdeles at forøge dem, ved Udarbejdelsen af de Ideer, som i denne Henseende maatte frembyde sig for ham.«

Ligesom i denne anmeldelse går den private brevkritik af hæfte 3 udelukkende på Havfruen, ikke en lyd om den lige så berømte Keiser. Også denne gang har Hauch et forbehold, men i stedet for at meddele Andersen det, betror han sig til Ludvig Bødtcher i brev af 22.5.1837: »Andersens lille Havfrue har jeg læst med Fornøielse, det 135 vigtigste, jeg derimod har at indvende, er, at en Havfrue, der føler saaledes, allerede havde Siæl i Forveien, og ei behøvede at erhverve den. I Fouqué's »Undine« er Modsætningen mellem den stormende, sig selvadsplittende Livsfylde, der ligesom Havskummet mangler Centrum, og den derpaa nedslaaende guddommelige Funke fra en høiere Verden meget sandere tænkt, og derfor skønnere. Andersen er for Resten et Menneske, i hvis Bryst der slaaer et virkeligt Digterhierte, og der, hvis han blot ganske aflægger sin Ungdoms Ledeløshed og vorder en Mand, kan præstere noget Udmærket; og meget har han jo allerede skienket os« (Tiiskueren 1903, 841).

Da Henriette Hanck første gang omtaler hæftet, er det i en pudsig sammenhæng som et PS til brev af 22.9.1837: »Fr. Schleppegrell kan jeg hilse fra [...] Jeg havde laant hende det sidste lille Hefte af Deres Eventyr, og hun forsikrede mig, at hun havde læst den lille Havfrue 5 Gange igjennem, og grædt hver Gang, der laa og en stor Taare med Sminke i, paa et af Bladene, det ærgrede mig ordentligt, at den lille Havfrue skulde begrædes med en sminket Taare« (BHH 205). Først 30.3.1838 meddeler hun kort sit eget indtryk: »deres Eventyr have altid interesseret mig særdeles; især: den lille Havfrue der efter Improvisatoren har tiltalt mig meest af Alt hvad De har skrevet, der er en saa forunderlig Duft over disse Arbejder, jeg kan ikke sige hvad det er; men noget guddommeligt er det vist der maa fortrylle Alle« (BHH 221 f).

Fredrika Bremer, som i flere breve havde skrevet indgående om hans romaner og lyrik, ja uden forbehold rost Agnete og Havmanden, kendte endnu i sommeren 1838 ikke eventyrene (BtA 651). Men af hendes brev 21.4.1839 fremgår det, at hun netop har læst hele Første Samling samt EB 11:1. Hendes begejstring for Tommelise er uden ende: »»De vilde Svaner« har jag tackat för några förtjusande målningar, men »Tommelise«, åh »Tommelise«! den är en klenod, en riktig juvel i sin sort! Grnan. Sommerhielm (den vän med hvilken jag här lefver) och jag ha haft aldeles obeskrifligt roligt af den lilla, obeskrifligt behändiga historien; och dageligen ännu utgör den ämne för skämtsamt tal emellan oss, och kommer nog alltid att vara det« (BtA 654 f). Også Havfruen sætter hun højt: »Det är ett stycke fullt af djup, skön och målande poesi. Men jag håller med Er att det icke är för barn. Der är ett djup af smärta, som nästan öfverstiger menskelig fattning, och som vore mäktigt af att sönderslita ett barns själ. Jag hade som barn helt visst blifvit galen af den lille Haf-frue« (BtA 654). Andre titler nævnes ikke i det udførlige brev på over 5 tryksider. Det har sin forklaring, som hun ikke lægger skjul på: »oaktadt min glädje öfver »Tommelise«, så roper jag dock på Er bästa Herr Andersen, att skrifva »Eventyr for barn« af en annan art, - af en annan art särdeles, 136 än alla de barnhistorier i boken, som icke ha Er til Orig.-författare [...] I Improvisatoren och i Spillemanden har Ni visat oss de ljufligaste scener ur det *sanna* barn- och naturlifvet. Jag tillstår, att jag och många i Sverige med mig sätta dem öfver alla barnsagor. Dock lefve Tommelise!« (BtA 655).

Det er noget nær samme besked Ingemann tidligere havde givet ham (jfr. s. 128).

Til samtidskridkken hører også, at da Andersen havde jamret over, at hans kvindefigurer - det er Agnete og Maurerpigen det drejer sig om - ikke gjorde succes (BHH 504), mindede Henriette Hanck 15.2.1841 ham om, at »De glemmer den lille Havfrue, jeg har aldrig hørt nogen have læst den uden at finde den saa ubeskrivelig smuk« (BHH 515).

EB II:1 1838

Skønt hæftet indeholder et af A's mest berømte eventyr, *Den standhaftige Tinsoldat*, fik det kun én anmeldelse, nemlig i Berlingske Tidende, som ikke tidligere havde omtalt eventyrene, men 1.11.1838 skriver den:

»Der var en Tid, da man meente, at det kun var Tydskerne, der kunde skrive for Børn, og at vi Danske i

denne Henseende maatte lade os nøie med Oversættelser. Men den Opmærksomhed, man især i den senere Tid skjænker Børneopdragelsen, og hvorpaa de heldbringende Asyler give et saa skjønt Exempel, har og vil sikkert fremdeles virke til, at ogsaa danske Forfattere forsøge sig i denne Retning.

Til disses Tal hører Hr. *H. C. Andersen*, og hans tidligere udgivne Eventyr, ligesom den nuværende Samling, der indeholder tre Smaafortællinger [...] kunne ved den naive Barnlighed, der karakterisere dem, ikke andet end vække Interesse hos Børn, ligesom Andre maa ønske snart at see flere lignende Eventyr fra samme Haand.«

Men inden denne tomme anerkendelse havde Andersen faet brev fra Henriette Hanck, som 27.10.1838 skrev: »Deres Eventyr har jeg faaet for længere Tid siden, de ere *nydelige*, den standhaftige Tinsoldat gjør jeg mindst af endskjønt der ere flere Vittigheder i, det forekommer mig, ja, nu leer De vist af mig, som om Forfatteren medens han skrev den maae have været ganske grusom indtaget af Jfr Grann! De vilde Svaner har alt hvad man kan forlange af et Eventyr, og desuden den yndige poetiske Indledning, der er noget saa rørende ved Søsterens urokkelige Hengivenhed for Brødrene især behager det mig særdeles at 137 den yngste og kjæreste Broder beholdt Svanevingen. Den lille Gaaseurt er og bliver dog blandt alle min Yndling, den synes Fader ogsaa bedst om!« (BHH 283).

Og 9.12.1838 gav Ingemann ham, som sædvanlig, ordentlig besked om sin mening: »Den simple, hjertelige Tone, De i disse Eventyr ret har faaet Greb paa, er ogsaa i denne Fortsættelse smukt bevaret. Fortællingen hos M. Winther om de elleve Svaner har vundet meget i Deres Fremstilling, idet De har udeladt adskillige stygge eller forslidte Træk, (som Dronningens Nedkomst med Hundehvalpe og den onde Stifmoders Straf i Spigertønden), og tilføiet mange selvopfundne, nydelige Træk. Gamle, bekjendte Sagn og Eventyr kan saaledes unegtelig vinde endeel ved blot at omskrives med en poetisk Pen; men naar de ikke fremtræde som aldeles gjenfødte i en heel ny Form (f.Ex. som Romance eller dramatisk Eventyr), bliver Omdigtningen dog ligesom en ny, forbedret Udgave af, hvad enhver Fortæller dog ogsaa i Et og Andet varierer og udsmykker, - Ideen faaer en ny Klædning, men ingen ny Skabning. Jeg foretrækker i denne Henseende de 2 første Fortællinger som heelt udsprungne af Deres egen Opfindelse. De livsglade Stemninger troer jeg imidlertid, man helst maa vælge, naar man componerer Eventyr for Børn. Kunde Livets tragiske Alvor blive levende for de Smaa, ved at de saa Kjærlighedens og Poesiens Misforhold til den ideeløse Endelighed i Blomstens og Sangfuglens Undergang, vilde det dog vist være for tidligt at røre ved den Streng i Barnegemyttet. Det Hofmannsk ironiske Lune, hvormed De har lagt Liv og standhaftig Kjærlighed i Tinsoldaten og piint ham til at ville skriige eller græde Tin - hvis det passede sig, for tilsidst at smelte til en Klat (der dog lignede et lille Hjerter), som Bold for den »Trolld i Daasen«, der aabenbarer sig i Drengeluner uden Grund - det Bittre i denne Spøg er vel ogsaa mere for de Store, end for de Smaa. Dette siger jeg kun for de følgende Børne-Eventyrs Skyld, hvortil jeg vilde ønske, De vilde vælge de mildeste, menneskekjærligste og meest livsglade Stemninger og Phantasier, der maatte blive Dem tildeel« (BtA 292 f.).

Ganske vist fulgte Andersen ikke i de 2 følgende hæfter rådet om at holde sig til de mest livsglade stemninger (jfr. bl.a. *Paradisets Have* og *Rosen-Alfen*), men han drog en anden konklusion: Undertitlen »fortalte for Børn« forsvandt fra og med 1844.

Tinsoldaten optog Molbech i sine Udvalgte Eventyr og Fortællinger 1843 og gav det det skudsmål, at det er »et af de bekjendte *Andersenske*, hvilket jeg betragter som et af de heldigste, og i sin Art eiendommeligste af denne Digter« (indledningen XV). Iøvrigt kan det næppe være andre end Andersen Molbech tænker på med flg. sætning fra indledningen: »At ville fortælle Eventyr for Børn eller Almuen paa en eller 138 anden særegen Viis, eller [...] i en saakaldet *barnlig* Stil og Tone, er kun at fordærve dem paa en smagløs og uforstandig Maade« (XIV).

EB II:2 1839

Også denne gang blev det kun til én anmeldelse, nemlig i Den Frisindede, et Ugeblad af blandet Indhold, redigeret af Claudius Rosenhoff, som i høj grad var »frisksindet«. Den stod at læse 29.10.1839 (ej i BFN), kun 10 dage efter at hæftet var udkommet:

»indeholder 3 Eventyr, med hvis Composition Forf. neppe har været aldeles heldig. Det første, »Paradisets Have«, udmærker sig ved en lang Episode om Vindene, der vel i og for sig kan være ret smuk, men griber aldeles ikke ind i Hovedhandlingen. Kundskabstræets forbudne Frugt er her hverken meer eller mindre, end - et Kys paa Paradisets Fees Mund, en Idee, der hverken er ny eller maa kunne tiltale den *barnlige* Phantasie som noget særdeles Fristende, - i saa Henseende ere vistnok Biblens *Æbler* mere

tillokkende. - Det andet Eventyr, »den flyvende Kuffert«, har just heller intet Tiltrækkende for Barneverdenen; et Sted bliver Forf. endog »politisk«, det hedder nemlig S. 37: »Vort eneste Nyhedsbud er Torvekurven, men den snakker saa uroligt om Regjeringen og Folket; ja, forleden var der en gammel Potte, som af Forskrækkelse derover faldt ned og slog sig i Stykker! Den er *frisksindet*, skal jeg sige Dem!« - Det tredie Eventyr, »Storkene«, mangler den væsentlige Bestanddeel, der sikkert bør characterisere ethvert Eventyr, nemlig: at det maa kunne *fortælles*; men hvad her er at fortælle af, kunne idetmindste vi ikke finde. - Ret pudseerligt er det Indfald:

»Storkeungerne gjorde deres Ting saa nydeligt, at de fik *Udmærket Godt med Frø og Slange*.««

Også af brevene fremgår det, at der er delte meninger om hæftet. Allerede i samme oktober måned, da det udkom d. 19., rapporterer Andersen til Henriette Hanck: »»Den flyvende Kuffert« synes meest at behage af dette Hefte, og dog er »Storkene«, unægteligt, det meest afrundede« (BHH 385).

Først 9.11.1839 giver Henriette Hanck sin mening til kende: »Jeg har læst Deres Eventyr paany med megen Fornøjelse, jeg veed ikke hvilket af dem jeg skal foretrække, Storkene ere allerkjæreste; men den flyvende Kuffert er saa vittig, hvad der især har moret mig er den Yttring at man mærker paa en Bog at den er af en Dame, ved den Reenlighed der gaaer igjennem den, skriver jeg nogensinde en Bog mere som jeg dog neppe tror, vil jeg ikke som i Tante Anna, hænge Gardiner op i den, eller endnu mindre som Frederikke Bræmer, lave 139 Mad! [...] *Paradisets Have* er saa poetisk og smuk; men da jeg igjen læste det, forekom det mig som om det ikke ret egnede sig for Barnet, det modsiger imidlertid mine smaae Elever, det er det allersmukkeste forsikkre de, det samme sige de paa Guldensteen« (BHH 388).

18.11.1839 skrev Ingemann, som kendte indholdet fra Andersens sommerbesøg i Sorø: »Venligst Tak for de sidste Børne-Eventyr, hvormed De fornøjede os i Sommer, og som nu atter har moret os! »Paradisets Have« og »Storkene« holder jeg meest af [hertil i fodnoten: Det første hører til de fortrimgste Eventyr, jeg kjender. Min Kone finder det ligeledes saa udmærket smukt]. »Den flyvende Kuffert« er mig mere et lystigt satirisk Indfald, end et Barne-Eventyr« (BtA 297).

Da Andersen kolporterer Ingemanns dom videre til Henriette Hanck, kan han desuden oplyse: »Heibergs synes slet ikke om Paradisets Have, ansee Lykkens Kalosker for et udmærket godt Eventyr« (BHH 394). Det første lyder sandsynligt, men Heibergs takkebrev for Kaloskerne (p. 147) er en smule maliciøst.

EB II:3 1842

opnåede én kort, men meget rosende anmeldelse i Kjøbenhavnsposten 23.12.1841:

Ole Lukøie og *Svinedrengen* er »de mest naive af disse fire yndige Smaa-Eventyr. »Rosen-Alfen« er fortalt efter en gammel italiensk Novelle, og »Boghveden« en Fabel i en meget smuk Form. At Andersens naive Eventyr ogsaa ere tiltrækkende for Andre end Smaabørn, er altfor bekjendt, til at det behøver at gjentages, deres Overførelse og smukke Udstyr i andre Sprog vidner tilstrækkeligt om deres anerkjendte poetiske Værd, hvorvel der dog nødvendigviis maa gaae meget tabt af den oprindelige Naivitet og de skjelske Vendinger og Udtryk, som de have i deres danske Originalsprog.«

Men samtidig er Andersen nu ogsaa blevet genstand for Corsarens satire. 31.12.1841 vælger bladet en enkelt scene fra *Ole Lukøie* ud og giver flg. »tolkning«:

»Vi tør næsten bande paa, at H. Andersen i denne Bog (Pg. 11) har ville tage Revanche for den Maade, hvorpaa flere af hans nyere Værker ere blevne behandlede. - En Stork var saa uheldig at komme til Ænder og andet saadant Fjerkræ, til hvilke den taler om Africa og Pyramiderne (Africa? Er det ikke »Maurerpigens« og »Mulattens« Hjem?) »Men Ænderne *forstode ikke*, hvad han sagde, og saa puffede de til hinanden: »Skal vi være enige om, han er dum?« (Gik det ikke saaledes til med »Maurerpigen« og »Mulatten«?). - Nu vare de endvidere vittige over den stakkels Stork og kom saagar med Personligheder (»det er nogle 140 deilige tynde Been I har,« sagde en Kalkun, »hvad koster Alen?«);

men Storcken saae og hørte dem med taus Foragt. Og tilsidst kom da ogsaa En, der forstod den (en høi Person?), og lukkede op for den og lod den flyve til Syden (ligger Constantinopel ikke mod Syd?), hvorover da Ænderne bleve meget misundelige. - Den stakkels Stork! At den ogsaa skulde komme til at tale for Ænder! Børnene ville vist føle megen Medlidenhed, naar de læse denne Historie.«

Tidsskriftet For Literatur og Kritik (udg. af Fyens Stifts literære Selskab, red. af kirkehistorikeren Ludvig

Helveg) har i bd. 6 1848 en artikel af Frederik Sneedorff Birch om danske læsebøger. Da *Boghveden* er optaget i en ny læsebog bemærker anmelderen: »Det har altid vakt en uhyggelig Følelse hos Anm., naar en Plante er bleven fremstillet som Symbol paa noget Ondt, uden at dertil i dens Natur fandtes den allerringeste Anledning. Lad en Giftblomst, en Skarntyde, Bulmeurt o.s.fr. fremtræde som et saadant Symbol; - men nu Boghveden! - en uskyldig, for Menneskene høist vigtig Væxt; hvorved har den forskyldt at skulle opstilles som Repræsentant for Hovmodet? [...] Anm. maa derfor paa Boghvedens Vegne anmode sin personlige Ven H. C. Andersen om at restituere den nævnte Plantes Ære og at give den en passende Fyldestgjørelse ved i en anden Digtning af forskjelligt Indhold at lade dens gode Egenskaber vederfares den Ret, de fortjene.«

Af brevkritik findes intet af betydning - undtaget et brev fra et lidt senere tidspunkt.

Da Andersen havde skrevet eventyrkomedien *Ole Lukøie*, sendte han den til Hertz og bad om en udtalelse om dens sceniske værd. Hertz svarede også 10.3.1850, men det er mere eventyret end komedien han skriver om, og han bekræfter at figuren forekom samtiden ny:

»Allerede for nogle Aar siden glædede jeg mig over et Par Træsnit (jeg troer til en af Gersons Børnebøger), hvor Ole Lukøie paa en sindrig Maade var fremstillet som en til vore Folkesagns Mytherække hørende, egen Person, ligesom Nissen, Ellefolk og Desl. Det var en ganske ny Idee; jeg veed ikke, hvem den oprindelig skyldes, men det er en virkelig Acquisition i vore Folkesagns Mythologi, lige kjærkommen for Digteren som for de bildende Kunstnere. I Deres Eventyr har De (og meget muligt har jeg her *primus motor*) udviklet Ideen om ham videre, og blandt Andet ved at gjøre ham til en Broder af Døden givet denne fortræffelige, lille Patron, saaledes som Folketroen og Børneverdenen hidtil har kunnet tænke sig ham, mere Indhold og Dybde. Pedersen har i sine Træsniits-Tegninger ogsaa vidst at give ham et meget characteristisk Physiognomi. At De endelig nu har gjort ham til en Person i et Drama, er en lykkelig Tanke, der endnu oftere maa kunne benyttes« (BtA 246).

141

Dødningen (Digte 1830)

Bogen, der udkom 2.1.1830, opnåede to store tidsskriftanmeldelser. Det toneangivende Maanedsskrift for Litteratur (1829-38) bragte i bd. 3, 1830, 162-72, »en særdeles anbefalende Recension af Molbeck, der ret glædede og oplivede mig«, som A skriver i Levnedsbog, 196. C. Molbeck var da også så positiv over for digtene, at A brugte ham som privatkonsulent til sin næste samling, Phantasier og Skizzer (jfr. BtA 514, BfA I 52), men hans kritik af eventyret kan næppe have opmuntret A:

»Bogen sluttes (S. 105-136) med »et fyensk Folke-Eventyr: *Dødningen*«; som ikke fattes poetisk Stof- en faderløs Yngling redder et Liig fra Mishandling; (Hensigten med denne er ikke forstaaeligt nok fortalt) den Døde belønner ham ved siden at slaae sig til ham som Staldbroder paa hans Vandring ud i den vide Verden, og hielpe ham til at blive gift med en fortryllet Kongedatter - men hvis Behandling vi maae ansee for mislykket. Forfatteren har forfeilet *den* episke Tone, hvori saadanne Eventyr maa fortællles; i det han har villet smykke det med for meget broget Stads i hans egen phantastiske Maneer; og har udmalet det med en undertiden ganske indholdsløs Vidtløftighed, og i en Tone, hvori der snart ligger alt for meget subjectivt og for megen søgt Pudseerlighed; snart en utidig Elegants i Udtrykket, som ikke passer til Folke-Eventyrets Sprog; eller en pludselig Overgang til det mest trivielle og lave Hverdagssprog (f.Ex. »begge *Pusselankerne* gik paa hende som *nogle* Trommestikker.« S. 119). I et *Folkeeventyr* venter Ingen sig at læse en Sommeraften saaledes beskrevet: »Myggene opførte deres luftige *Françaiser*; og Frøerne sadde som fugtige Spillemand, og qvækkede et lystigt Chor i deres dybe *Orchester*« o.s.v. og ligesaa lidt venter man sig at finde »*Werther* og *Sigvart*« eller *Hogarth's* Kobbere anførte; eller hvad der S. 131 siges om det »arme unge Menneske«, der før var »saa naturlig, saa elskelig; men *talte nu ganske som en Claurensk Bog*.« Det klinger underligt, naar Forf. med ironisk Pathos udraaber (S. 131) »O! dette Smil, dette Smil kunde have gjort Lykke baade i en Roman, og paa Theatret!« og strax ovenpaa i en ganske anden Sprogart: »*Hille den!* hvor blev ikke den gamle Konge glad.« - Vil Forfatteren, som han lover, fortælle flere af de danske »tildeels lidet bekjendte Eventyr«; hvilke »det var hans største Glæde som Barn at 142 høre fortælle«: da var det ønskeligt, at han ikke just, som han bebuder »saaledes vil behandle dem«. Tiecks mesterligt fortalte Eventyr, og den ypperlige Fortælling i Oehlenschlägers klassiske »*Vaulunders Saga*«, ere nyere Mønstre, hvis rene Toner vi da heller maatte ønske at gienfinde; og Forfatteren behøver desuden mere Studium af ældre tyske og danske Folkebøger og Eventyr. Den snart pathetisk- alvorlige, snart ironisk-spøgende, snart barnagtige Tone frembringer i vor Forfatters Eventyr en uheldig Blanding, som en saadan Digtning slet ikke taaler. Aldrig har

han som Barn hørt et Folke-Eventyr *saaledes* fortælles; thi der falder egentlig al Ironie i Formen bort; det Lystige, Spøgende, Spottende maa ligge i Stoffet, i Situationerne og Charaktererne selv; og selv det mest Vidunderlige, Overnaturlige og Overdrevne maa finde den samme Tone, det samme Udtryk af subjectiv Overbeviisning, som det ganske Rimelige og Naturlige. Om endog et Eventyr kan fortælles ironisk eller komisk, saa maa det være en heel giennemført, dybere liggende Tone; og Fortælleren maa ikke i een Periode skrive alvorligt, i den næste drive Skiemt med sin egen Alvor.«

Stort bedre gik det ikke i Dansk Litteratur-Tidende (grundlagt 1811, men udkonkurreret af Maanedsskriftet 1836). Nr. 6, 1830, 81-88, har en grundig anmeldelse (usigneret, men iflg. H. G. Olrik: Hans Christian Andersen. 1945.179 vist skrevet af professor Jens Møller, som i hvert fald var redaktør i perioden 1830-33) med diverse forbehold over for digtene og nærmest afvisning af eventyret, delvis med samme argumenter som Molbechs: *Dødningen* »mangler ikke Interesse; men altfor ofte glemmer Forf., at det er et Eventyr, han fortæller, at det Barnlige og Underfulde her skulde fremtræde i nøie Forening, i en saa simpel og bramfri Fremstilling, som mueligt, uden at forstyrres af saadanne Bemærkninger, hvorved Forf. kun lader os vide, at han er belæst i Romaner og andre Digte, og endnu mindre af en ilde anbragt Satire. Mindst skulde man vente i et Eventyr at læse Tirader, som disse. »Af Verten erfarede vore Vandringmænd, at de vare i Hjerterkonges Rige, en fortræffelig Regent, og nær beslægtet med *Silvio* Ruderkong, der er noksom bekjendt af *Carlo Gozzis* dramatiske Eventyr »*de tre Pommeranzer*«.« (Pag. 123). - »Det var som om han nylig havde læst *Werther* og *Siegwarth*, han kunde elske og døe.« (Pag. 126). »O, det var rørende at høre! det arme unge Menneske, der før var saa naturlig, saa elskelig, talte nu som en clarensk Bog; men hvad gjør ikke Kjærlighed? (Pag. 131)« [endnu flere citater af samme skuffe anføres, hvorefter anm. slutter med fig. ord:] Da nu Hr. A. bebuder, at han, hvis han seer dette Eventyr optaget med Bifald, vil *saaledes* behandle flere, maa man meget ønske, at han ikke ganske *saaledes* vil behandle de øvrige, og at han, førend han leverer en *Cyclus* af danske Folke-Eventyr, bedre gjør sig bekjendt med den 143 Indklædning, der stemmer overeens med Eventyrets Natur og Bestemmelse.«

Aviskritikken er minimal. Allerede 4.1. bragte Kjøbenhavns-Posten (1830-40 under J. F. Giødwads redaktion) en velvillig anmeldelse, uden omtale af *Dødningen*, og 26.2. (ej i BFN) refererede den Molbechs anmeldelse. Dagen (ved siden af Berlingske Tidende det førende organ i perioden, dog iflg. Heiberg 1842 det mest foragtede blad af alle i landet) begrænser sin omtale 22.3. til nogle spredte citater fra Molbech.

Når A læste sine tekster op på manuskriptstadiet var det ikke mindst for at fa en forhåndskritik, som han ofte var lydhør overfor. Iflg. Nicolaj Bøghs Signe Læssøe-biografi, 1877 (144-46) skal A med gevinst have brugt den praksis allerede i 1829: han har læst *Dødningen* for fru Læssøe, som så dagen efter sender ham et brev med forskellige indvendinger. Bl.a. skriver hun: »Gyser det ikke lidt i Dem, naar De tænker Dem, at Aanden af det kolde Marmor skulde give Pigen sin Haand, sin Skulder?« Bøgh konkluderer: »Gjennemlæser man Eventyret i den trykte Skikkelse, vil man see, at han har fulgt Fru Læssøes Raad, i alt Fald hvad Anken om Marmoret angaaer.« Det er ikke let at se, hvor i eventyret der skulde have forekommet en kold marmorånd. Derimod er det tydeligt, at brevet er fejdateret. Det omtaler nemlig digtet *Hvile paa Heden*, som først blev skrevet i sommeren 1830. Følgelig handler det ikke om *Dødningen*, men snarere om operateksten *Ravnen* fra 1832.

Men efter udgivelsen fik A et par meget kloge breve om eventyret.

Det første kom 31.1.1830 fra hans ældre digterven i Sorø, B. S. Ingemann, som livet igennem var en trofast rådgiver i æstetiske anliggender. Han er på bølgelængde med Molbech, men dels udtrykker han sig blidere, dels peger han på børneeventyret som et ideal: »Hvad Eventyret angaaer, da finder jeg det smukt paa alle de Steder, hvor De ligefrem fortæller eller skildrer uden at ville være humoristisk eller satirisk. Til slige Barneeventyr er den simple, naive, hjertelige Fremstilling vist den heldigste, hvorimod man ved selv at raillere med, hvad man fortæller, aldeles forfeiler Øiemedet og selv tilintetgjør al Virkning og poetisk Illusion. Musæus og Wieland har *saaledes*, efter min Mening, ofte selv forstyrret Hovedindtrykket af deres Fremstillinger ved utidig fornem Plaisanterie og Jagen efter Vittighed. Den uskyldige Barneverden, man vil føre Phantasien tilbage til, maa man først selv heelt hengive sig til, naar man vil fremkalde den for Andre. At De dertil er istand, seer jeg paa enkelte Steder; men denne Tone har De ikke vedligeholdt« (BtA 254 f).

Med samme brev fulgte et bilag fra fru Lucie, som havde sin egen 144 mening: »Begyndelsen af Fortællingen finder jeg meget heldig, Naturbeskrivelserne synes mig sande, man kommer strax til at interessere sig for Johannes, og den hele Situation ved Faderens Liig og siden paa Kirkegaarden er der noget meget Sandt i, og Afskeden med den lille Nisse finder jeg særdeles naiv; men den varslende Drøm, (skjøndt den staaer meget godt i Forbindelse med Begyndelsen) synes mig, vækker tragiske Forventninger, som da de ikke blive opfyldte, efterlader en Slaphed. Ideen, at Johannes opofrer al sin Eiendom, for at en fremmed Mands Liig skal hvile roligt i Graven, er i sig selv meget smuk; men Scenen i Vaabehuset troer jeg aldeles ei er udført som den burde, der er Materialier nok til at gjøre den rædselsfuld; men den er i mine Tanker slet ikke bleven det; derfra og til Enden synes det mig, at De selv er bleven kjed af Fortællingen og har været uvis om, hvad De vilde gjøre med den; kun hvor de smaae Alfer komme frem, er den trohjertige Tone bevaret, som er angiven i Begyndelsen. De smaae Barndoms-Alfer synes ogsaa i det Hele at være Deres gode Genier, og hvor de leve i Phantasie og Hjerte, der troer jeg ei, der er nogen Fare for, at Forstanden skal

fortabe sig i det glimrende Steenrige; Smaa-Alferne vil nok vise den rette Vei gjennem den klare, blaae Luft« (BtA 368).

Det turde være evident, at disse to breve fra Sorø har været vejledende for omskrivningen til *Reisekammeraten*.

Endelig en kontant besked fra Augusta Søeborg, den yngste datter af hans gamle velgører, bogtrykker Iversen i Odense, som 27.3.1830 meddelte ham, at »det fyenske Eventyr holder jeg oprigtig talt ei just meget af; det er af den Natur, at det let trætter, sligt eventyrligt smager mig meget godt, som *Kryderie* betragtet, men noget heelt heraf bliver aldrig min Yndlings-Lecture, jeg veed jo at Modetonen stemmer for det Eventyrlige, og Overnaturlige, men her følger jeg aldrig Strømmen!« (A-iana VII, 53).

145

Lykkens Kalosker (Tre Digtninger 1838)

Bogen udkom 19.5.1838. Den første omtale, kort og drilagtig, findes allerede i Fyens Stiftstidende 28.5.1838 (ej i BFN):

»Hr. H. C. Andersen har udgivet trede Digtninger, benævned: »*Lykkens Kalosker, en rigtig Soldat og det har Zombien gjort*.« Aldeles ikke for at chicanere den talentfulde Digter, men blot for en Slags Aabenhjertigheds Skyld, tillader Man sig at yttre den Formening, at Forfatteren ikke har havt Førstnævnte paa, da han skrev de to sidstnævnte af Digtningerne.«

Henriette Hanck skyndte sig i brev af 9.6.1838 at forsikre Andersen om, at notitsen ikke skyldtes Carl Bagger, som nu var bladets redaktør: »det er bestemt en Witz Ganskelidtraaden selv har hemplet sammen [...] jeg gjenkjendte hans Skrivemaade. De maae hos ham undgjælde at Thomsen oftere fordeelagtigt har omtalt Dem, eller ogsaa er De Martyrer for Deres Bekjendtskab med og Besøg hos os« (BHH 261). Boghandler, kancelliråd Søren Hempel ejede Fyens Stiftstidende, mens Hanck-familien ejede byens anden avis, Fyens Stiftsavis (grundlagt af Henriette Hancks morfar, bogtrykker Iversen), som Ove Thomsen var redaktør af.

Men værre var det, at professor F. C. Petersens nystartede Tidsskrift for Litteratur og Kritik i 2. bind for 1839 bragte en stor og temmelig nedladende anonym anmeldelse:

»»Malere og Digtere have altid havt Lov til at vove, hvad det skal være!« siger en gammel Digter [Horats i *Ars poetica* (1.9 f)] og mange yngre Digtere synes at have gjort dette til deres Valgsprog, maaskee uden at kjende dets Ophavsmand; thi ellers vilde de maaskee have erfaret, at han ogsaa taler Noget om Feberdrømme og mener, at der er Maade med denne Digterens Frihed, at Eenhed, sund Sands, Menneskeforstand og andre Ubetydeligheder skulle findes i et Digt. Men, som sagt, der gives Poeter, som ikke tage sig disse Fordringer saa nær [...]

Vi have ikke uden Grund sat disse Bemærkninger i Spidsen for de faa Ord, vi ville sige om Hr. Andersens Digtninger.«

Derefter følger et indgående referat af eventyret, hvor kun en parentes i forbindelse med volontørens lyst til at se ind i folks hjerter 146 skal gengives: »han spadserer igjennem Hjerterne sig til liden Glæde (*old tricks!* det Samme have vi engang læst hos en Tydsker).«

Konklusionen lyder: »Læserne ville maaskee forlange, at vi skulle sige dem, hvad der er Ideen i dette Eventyr; vi vilde gjerne, men nødsages til at tilstaae, at vi ikke kunne finde nogen Idee. Man kunde maaskee antage, at Hr. Andersen kun har villet udvikle, at Folk gjør mange taabelige Ønsker, eller at det ikke var godt, om alle Ønsker bleve opfyldte, eller saadant Noget; men disse Sandheder ere saa forslidte, at det kun synes at røbe liden Originalitet at ville behandle dem igjen, naar det ikke gjøres bedre. Da vi altsaa ikke kunne sige, hvilken Idee Hr. Andersen har havt med dette Eventyr, eller om han overhovedet har havt nogen Idee dermed, ville vi dog bemærke en Ting. Man har før bebreidet Hr. Andersen hans Uvidenhed, og det er derfor værd at bemærke, at han gjør Fremgang i Kundskaber. I Romanen »Kun en Spillemand« gav han adskillige Bidrag til Storkens Naturhistorie, der vel ikke vare fuldt saa interessante, som Heibergs Bidrag til Ændernes Naturhistorie [et indlæg i en litterær polemik 1828, se Prosaiske Skr. X 434-38], men i al Fald viste, at han følger med Tiderne og lægger sig efter Naturvidenskaberne. Af nærværende Eventyr seer man

det Samme: han kiender Forholdet mellem forskjellige Gjenstandes Hurtighed (S. 19), har seet et stort Kort over Maanen (S. 38) og har af en Botaniker lært Noget om Lysets Indvirkning paa Planterne (S. 38) o.s.v. At han ogsaa har læst en Beskrivelse af Kjøbenhavn i Kong Hans's Tid, seer man af Justitsraad Knaps Hændelser (S. 6 ff.); om forresten hans Skildring er rigtig, har det ikke interesseret os at undersøge.«

Denne salve fik dog ikke lov at stå ubesvaret. Fyens Stiftstidende 22.7.1839 (ej i BFN) har en ny notits, og denne gang af Bagger, som bemærker at recensenten er »en meget bister Criticus, der i en aldeles skolemesteragtig Tone behandler Digteren, som om denne ikke endnu var kommen til Skjelsaar og Alder. I denne Anledning kommer Man uvilkaarlig til at mindes det Udtryk, som Conversations-Lexicon der Gegenwart bruger, »at A's Digternavn er mere anerkjendt i Tydskland, end i Danmark, hans Fædreland.««

Og privat jamrede A sig 25.7.1839 til Frederik Læssøe:

»Det nye Maanedstidsskrift har, som sædvanligt, kjørt mig til Vands; der er en høist drengagtig Critik over »Lykkens Galocher«;

det undrer mig, at Professor Petersen vil optage en saadan; den Snak, her forekommer, om mit Bidrag til Storkenes Naturhistorie i »Kun en Spillemand«, characteriserer min Recensent som en Flynder, der ikke har Sands for det Poetiske; thi er Noget Poesie i »Spillemanden«, saa er det Storcken *der*. - Det er ulykkeligt med den Anonymitet; enhver Dreng tør optræde som Dommer bag dens Ægide« (BfA I 498).

147

Den anonyme dreng var i dette tilfælde den lærde klassiske filolog og rektor i Slagelse (!) C. W. Elberling, og A havde ingen grund til at undre sig over redaktøren, professor F. C. Petersen, som 5.5.1839 skriver til anmelderen om A's »lapsede Muse« og erklærer sig enig i den leverede domfældelse (utrykt brev, Ny kgl. Saml. 2° 1560).

Af egentlig brevkritik findes kun J. L. Heibergs dobbeltbundede takkebrev af 21.5.1838 (BtA 241 f):

»Ret meget maa jeg takke Dem for Deres Godhed at tilstille mig Deres sidste Samling af Digterværker. Jeg har allerede læst det Eventyr, som aabner Samlingen, og har moret mig over mangt et Indfald deri, f.Ex. over Papegøien og dens characteristiske Declamations-Nummer. Mod Planen i det Hele har jeg vel Et og Andet at indvende; dog dette kan jeg vel altid ved Leilighed fremføre mundtligt; og skulde jeg ikke finde Leilighed dertil, saa er Ulykken heller ikke stor [...]

De maa dog ikke tiltroe mig det Barbarie, ikke at *ville* læse store Bøger, endnu mindre det at ryge Tobak (at sige: af Pibe), hvilket jeg for længe siden har aflagt, og allermindst det, at ville bruge Deres interessante Bog, som desuden er mig en kjær Foræring fra Deres Haand til »Fidibus«. (! Her kan et Udraabstegn *in parenthesis* meget vel anbringes, naar Mælet forgaaer En af Skræk over denne forfærdelige Mistanke). Men jeg clauderer *parenthesis* og forbliver *extra parenthesis*

Deres hengivne og forbundne

J. L. Heiberg.«

Heiberg mestrede den elegante onskabsfuldhed. »Deres sidste Samling af Digterværker« drejer sig om en beskeden bog på sølle 102 sider. »Papegøjen og dens characteristiske Declamations-Nummer« er et udsøgt svar på tiltale: papegøjen plaprer heibergske stikord, og deklamationsnummeret angives udtrykkeligt at være af Andersen (I 225, fjernet i 2. versionen). Følgelig skriver Heiberg i virkeligheden: Papegøje kan De selv være!

148

149

BIND II

Nye Eventyr 1844-48

NE I:1 1844

Det var med dette hæfte (11.11.1843) A fik sit gennembrud som eventyrfortæller, for så vidt som ingen af de foregående havde fået så bred en omtale som dette. Tilmed en forhåndsomtale i Georg Carstensen's Ny Portefeuille, som allerede 29.10.1843 (ej i BFN) lod melde, at 150 de »Egenskaber, som udmærke de Andersenske Eventyr: et phantasiefuldt Indhold og en barnlig Fortællemaade, have forskaffet disse Arbejder en mere udeelt Roes, og et mere talrigt Publicum, end hvad han forresten har præsteret i Literaturen. Vi haabe, at hans Eventyrs Venner ville glæde sig til denne nye Gave fra Digteren, og at Læsningen af disse igjen maa opfriske Erindringen om de tidligere, der tilvisse ikke fortjene at blive glemte.«

10.11.1843 bragte Kjøbenhavnsposten en venlig, men ret intetsigende notits om, at de 4 nye »Phantasibilleder« er skrevet »i den Andersen eiendommelige naive ironiske Tone«. Men allerede dagen efter sporer Berlingske Tidende (ej i BFN) en ændring i de nye eventyr: »Ligesom disse fremtræde i et noget større Format end tidligere, saaledes synes ogsaa de Børn, til hvilke Digteren denne Gang henvender sig, hist og her at være blevne lidt ældre end de, til hvem han før talte; men iøvrigt vil man gjenfinde den samme lunefulde Phantasie og den samme naive Tone, som i de tidligere. De ville derfor sikkert skaffe sig en ligesaa udbredt Læsekreds som de allerede kjendte.«

12.11.1843 kommer Ny Portefeuilles egentlige anmeldelse, som skelner mellem to kategorier i hæftet: »Engelen« og »den grimme Ælling« [er] af en mere gennemreflektet og allegorisk Charakter og ville som en Følge deraf maaskee mest tiltale de Store; »Nattergalen« og »Kjærestefolkene« derimod som mere umiddelbart udsprungne af en naiv og barnlig Phantasie, ville ikke forfeile deres Virkning paa de Smaa [...] som endnu ikke ere forfaldne til vor Tids Skjodesynd, at ville søge en dybere Betydning i Alting.« Men under alle omstændigheder: »der er i alle disse Eventyr saa meget Smukt og Godt, saamegen Lune og Alvor, saamegen Poesie og Dybde, at selv de forskjelligste Læsere nødvendigviis maa finde Noget for Sig.« Derefter karakteriseres de enkelte tekster i tur og orden: »Man vil ikke uden Rørelse læse om den fattige, lille Dreng« i *Engelen*. Med velvalgte citater fremhæves det humoristiske ved *Nattergalen*, hvis klimaks dog er kejserens dødsleje: »men hvad vi der faae at høre er saa smukt og saa poetisk, at vi slet ikke ville berøre det her, thi det maa man selv læse efter.« Humoren i *Kjærestefolkene* belægges med endnu flere eksempler, hvorefter det hedder: »Fortællingen sprudler af Munterhed, og man veed ikke, hvad man skal synes bedst om »Stoffet eller Behandlingen af det.« I *Den grimme Ælling* »er den lille Begivenhed anlagt tænksomt og dybsindigt, Dialogerne i Andegaarden ere morsomme, og Slutningen meget poetisk«. - Om hæftet som helhed lyder konklusionen, »at det ikke er nogen sædvanlig Lecture, der her bliver budt os«.

Selv Andersen var tilfreds og skrev samme dag i Almanakken: »Smuk Anmeldelse i Figaro af Eventyr«. (Fra og med 1843 tog ugebladet 151 navneforandring fra Figaro til Ny Portefeuille). Og dagen efter hedder det i Almanakken: »Alle Blade for Eventyrene«.

Ordene kan også gælde for den kritik som endnu stod tilbage. Claudius Rosenhoffs ugeblad *Den Frisindede*, som tidligere havde haft diverse indvendinger mod A, måtte 14.11.1843 (ej i BFN) indrømme, at digteren synes »mere og mere at grundfæste sin største Hæder og Fortjeneste som dansk Eventyrfortæller«. De 4 nye er alle »gemytlig fortalt, har Pointe og poetisk Gehalt«, så man må »lade sig henrive af Fortællerens Hjertelighed og gode Lune«. Men skal man tage hans ironi alvorligt og vise sig som hans »sande Ven« ved at sige ham »Ubehageligheder«, kunne man ønske »nogle smaa Forandringer S. 41, hvor den Naivitet findes, at en Hytte ligger isoleret og indeslutter en gammel Kone, en Kat og en Høne, der lægger gode Æg«.

19.11.1843 bringer Fædrelandet (under signaturen 64) en fyldig anmeldelse, og da bladet ikke har omtalt nogen af de tidligere hæfter, får læserne meget passende først en præsentation af eventyrdigteren: »H. C. Andersen har allerede for længe siden opnaaet stor Berømmelse som Eventyrforfatter, ikke blot i Fædrelandet, men maaskee endnu mere i Udlandet, og man maa i Sandhed ret glæde sig over, at han i vor reflecterede og speculative Tid formaaer at bevare den naive Umiddelbarhed i Anskuelsen og den uformørkede Barnlighed i Gemyttet, som ere nødvendige Betingelser for at skrive gode Eventyr. I Eventyret er Andersen større Digter og mere sig selv end i nogen anden Retning; og skjønt denne beskedne Digtart mulig synes mindre tiltrækkende for det almindelige Publicum, saa er den maaskee dog i Virkeligheden den mest lønnende af alle. Thi hvilke Læsere ere saa taknemlige som Børn?«

Derefter behandles hvert eventyr for sig. *Engelen* er »en lille Legende, hvori især Skildringen [af krøblingen] er meget smuk [4 liniers referat]. Af en ganske anden Art er det andet Eventyr, »Nattergalen«, det er en vel anbragt Satire over Hoffernes, fyrstelige og fornemme Personers Konstkjærlighed, der belønne Kunstneren ved at berøve ham sin Frihed, og ikke forstaae at skjelne mellem ægte Kunst og Mechanisme, Geni og Dressur, før Døden sidder paa deres Hjerte. Nr. 3 er en nydelig humoristisk Skizze, som vi aftrykke til Prøve; og det 4de og sidste Eventyr, »den grimme Ælling«, er, uagtet det har en vis, i Andersens poetiske Virksomhed altfor hyppig fremtrædende, subjectiv Tendens, uagtet det utvivlsomt er en Allegori over samme

Thema, som »Improvisatoren«, »Kun en Spillemand« o.s.v., meer end tilstrækkelig have varieret, nemlig Digterens eget miskjendte Værd, dog saa frit for sygelig Sentimentalitet, dog saa friskt opfattet, saa livligt og lunefuldt behandlet, at det læses med megen Fornøjelse.«

152

A skyndte sig at kommentere begivenheden: »»Fædrelandet«, et Blad der ellers aldrig har været mig gunstigt, men denne Gang var det henrykt over mine Eventyr; nu, det var jo ogsaa behageligt. Men at det sætter mindst Priis paa »Den grimme Ælling« forundrede mig, da jeg netop Dagen forud havde fra Hauch hørt den største Glæde over dette [...] »Nattergalen« behager ham mindre, og den staaer med Palmer i »Fædrelandet«. Saaledes er det med Smagen; dog synes disse Eventyr at gjøre stor Lykke.« (Brev til Jonna Stampe 30.11.1843, A&C 351). Senere daterede han ligefrem sit gennembrud som eventyrdigter til denne anmeldelse: »Det var »Fædrelandet«, der først af alle danske Blade og Skrifter gav mig en hædrende, erkjendende Anmeldelse« (MLE I 290 f).

Journal for Literatur og Kunst (red. Christian Juul, bd. II, 1843, 342 f) sætter Andersens særlige anlæg for eventyret i forbindelse med hans sociale opstigning: »Kun en Digter, der gennem Forargelserne i Livets lavere Regioner og gennem Aandens Kamp i de høiere, har bevaret et barnligt Sind, og hvis Gemyt endnu eier Kjærlighed nok til at kunne bøie sig ned til Barnet, sætte sig ind i dettes Idee om Verden og selv blive Barn igjen, vil kunne løse Opgaven.« Det bekræftes af det nye hæfte, hvoraf kun *Engelen* forekommer anmelderen »at være noget mindre heldigt. At den sygelige Dreng [...] blev til en deilig Engel, er rørende og smukt; men at Markblomsten, fordi den var en fattig Blomst og var henvisnet i Feieskarnet, ligeledes blev en Engel, er dog for meget forlangt; selv for Barnets Phantasi er den hele Ideegang vel følsom«. *Nattergalen* derimod har ikke blot »Lune og snurrige Indfald, men ogsaa en efter Barnets Fatteevne afpasset Moral, navnlig i Sammenstillingen af den kunstige og den virkelige Nattergal; idet denne sidste forsikkrer ei at ville faae nogen anden Løn end de Taarer, dens Sang har fremlokke i Keiserens Øie, troe vi at høre Digteren selv tale. »Toppen og Bolden« er i al dens Ubetydelighed en original Idee af ægte comisk Virkning; men det sidste Eventyr, »Den grimme Ælling«, er det bedste. Det danner en med Lune, ja næsten Begeistring gennemført Skildring af det længe miskjendte Talent, der gennem Gjenfordigheder og Mismod omsider kæmper sig seierrikt frem til fuld Udvikling og Anerkjendelse, skjønt saadant i Virkeligheden maaskee kunde synes en vel sangvinsk Forhaabning. Hvad vi tidligere have anket over hos H. C. Andersen, nemlig hans Individualitets stærke Fremtræden, forekommer os her smukt og tiltrækkende; den naive lunefulde Fortæller river Smaa og Store uvilkaarligt med sig, og blivende til Børn igjen, beklage vi kun, at Eventyrene allerede ere forbi.«

A havde forsynet sit eksemplar af bogen til Ingemann med denne 153 dedikation: »fire smaa Børn kommer fra deres Fader og beder om han snart maa glædes med Brev!« Det er forklaringen på Ingemanns ejendommelige takkebrev 15.11.1843 (med rette utrykt, KB, Collinske Brevsaml. IX). I stedet for hans som regel velbegrundede vurderinger er han slået over i en eventyrstil, hvor han lader de fire eventyr, A's børn, diskutere, om deres far nu ogsaa vil glæde ham med et svarbrev. Mindre morsomt end pjanket, men i hvert fald fremgår det, at han »allerbedst kan lide« *Den grimme Ælling*, »som i Grunden var en af Faders egne Tanker og den der lignede ham selv allermeest«. Fru Lucie foretrækker derimod *Nattergalen*, selvom ogsaa hun fandt »Ællingens Naturliv og huuslige Liv ganske fortræffelig udført«.

Dagen efter takker Hauch »ret hjertelig for den kjære Gave, De har sendt mig, og som jeg med stor Fornøjelse har modtaget og læst. Især har den sidste Fortælling, Den grimme Ælling, gjort et stærkt Indtryk paa mig; jeg mener at den er et af Deres allerbedste Eventyr, og jeg anseer den for classisk i sit Slags. Den er i sig selv Alt, hvad den skal være, og den symboliske Betydning slutter sig paa det nøieste og naturligste dertil. Der er en dyb Sandhed deri, og al den Haan og Smerte, som den stakkels Svaneunge maa gennemgaae, da den er falden ned i en lavere Kreds, er med faa, men grundige Ord gjengiven. - Historien om Katten og Hønen, der ansee sig for at være den bedste Deel af Verden, og der foragte Alt, hvad der ikke kan spinde eller lægge Æg, gjentager sig hver Dag paa Jorden. De Ord i Enden: »Det gjør ikke Noget at være født i Andegaarden, naar man kun har ligget i et Svaneæg«, ere af den Natur, at de burde være et Ordsprog, hvis de ikke, hvad jeg er uvidende om, allerede ere det. Jeg gratulerer Dem og os til den Fortælling; skriv os meer af det Slags! - Engelen er ogsaa smuk, og Kjærestefolkene er meget moersom; Nattergalen behager mig mindre, men Den grimme Ælling gaaer for Alt« (BtA 213 f). (Da Hauch godt 2 år senere skrev »Nogle Bemærkninger med Hensyn til Digteren H. C. Andersens Poesie« i professor J. F. Schouws Dansk Ugeblad, stiller han fortsat eventyret blandt »de allerfortræffeligste«: »Alt er i denne Fortælling hugget af eet Stykke og hentet af Æmnets inderste Natur, uden at dog den symboliske Betydning i noget Øieblik formørkes, eller tabes af Sigte« (p. 275).)

Med et par undtagelser havde Fredrika Bremer ikke brudt sig synderligt om de tidligere eventyr, men nu må hun kapitulere. Det sker i brev af 19.2.1844, hvor hun bl.a. skriver: »om Ni viste, hur ofta jag tackat Er i mit hjerta, och hur ofta jag med hög röst föreläst dessa berättelser af Er för unga och gamle, lärda och olärda!

Ack! att Ni då kunnat se hur lyssnat till dessa dikter med lika glädje och lika varmt intresse, huru de med gladt leende och rörda hjertan uttalat Ert beröm! - [...]

Bland dessa berättelser är det synnerligast en, som jag aldrig kan tröttna att föreläsa, det är »den fula Ankungen« [...] Deri förekomma ett par ställen, vid hvilka jag blott med möda förmått undvika en darning på rösten, t.ex. det, då ankungen första gången får se svanorna och af en dunkel aning känner sig dragen till dem och utstöter ett anskri, hvori hans egen verkliga natur ger sig tillkänna [...] En glädjersning, en innerlig, utsäglig rörelse genomblixtrar mig, så ofta jag läser detta [...] Hvilket lif, hvilket lefvande uttryck i hela denna skildring, djup i sin betydelse och så äkta satirisk i utförandet (men tillika så harmlös), lika så lätt och så intagande som blomman, som solstrålarne, som vårens foglar! O, Diktare Andersen, dikta sådana barnsagor! Hos barnen väcka de den tänkande människan, och oss gamla människor gora de åter til glada och goda barn. Ingen formår på detta sätt skriva såsom Ni, och under lek inlägga ett stort i det lilla, en *oändlig betydelse* i det begränsade och hvardagliga.« (Bremer II 389 f).

Nøjagtig en måned senere - 19.3.1844 - kom endnu et svensk glædesudbrud - fra ingen ringere end Jenny Lind:

»Utsägligt mycken tack for de sköna berättelserna! Jag finner dem så gudomligt vackra, att jag tror, det är det renaste och härligaste min bror någonsin låtit flyta ur sin penna. Jag vet ej, hvilken jag skall ge priset, men - gud vet om ej »*Den grimme Ælling*« ändå är och blir den vackraste. - Min gud! hvilken härlig gåfva att så kunna kläda sina *ljusa* tankar i ord, att på en liten papperslapp göra så begripligt för människorna hvad det vill säga, att det *ädlaste* ofta ligger som mest undangömdt och öfverhöljdt af uselhet och trasor, tills forvandlingen inträder och visar gestalten i en gudomlig dager. Tack, innerlig tack, for så mycket rörande och lärorikt!« (BtA 384 f).

Da A 10.12.1843 skridtede anmelderfronten af i brev til Henriette Wulff, kom han - med indbygget sikkerhedsventil - til det resultat, at »Disse Eventyr ere blevne optagne med udeelt Bifald, ingen af alle mine Bøger have hjemme gjort en saadan Lykke, alle Blade rose dem, alle Folk læse dem og det ikke laant hos Naboens Naboe, men de kjøbesljeg bliver erkjendt, som den første Eventyr Fortæller - kort, jeg har denne Gang Grund til at være tilfreds med Publicum! Det fornøier mig, det er godt at have lidt Renomé at slide paa, thi der kommer nok en Leilighed hvor jeg kommer i slem Sø igjen, saa har man dog et Bræt at holde sig ved« (BHW I 346).

De kjøbes - ja, samme dag havde forlaget meddelt, at oplaget på 850 eks. var udsolgt, og at et nyt oplag på 850 eks. var i gang. Det averteredes til salg 27.12.1843. Successen var hjemme!

NE I:2 1845

På baggrund af de mange anmeldelser af forrige hæfte er det påfaldende, at pressen denne gang alt i alt kun præsterer to korte anmeldelser.

23.12.1844 konstaterer Berlingske Tidende, at intet af de tidligere eventyr er »saa vidtløftigt« som *Sneedronningen*, der »paa en poetisk smuk Maade [skildrer] det Godes Seier over det Onde. Gjennem det Hele har Phantasien virket sine brogede og livfulde Billeder; skulde vi imidlertid bebreide Digteren Noget, skulde det være det, at Phantasien stundom har faaet vel megen Frihed, saaledes som ved de forskjellige Smaahistorier, som Blomsterne fortælle, og der i det Hele taget maaskee ere mindre forstaaelige for Børn.« Ligesom for forrige hæftes vedkommende synes kritikken fortsat ikke at have observeret, at adressaten »fortalte for Børn« er fjernet fra titlerne.

Berlingeren har ikke et ord at sige om *Grantræet*. Det har derimod Nyt Aftenblad 3.1.1845, men ikke for det godes skyld, »thi »Grantræet« er mere en Fabel af moralsk og temmelig trist Indhold, end et sandt Eventyr«, men »saa eventyrlig iøvrigt »Sneedronningen« er, er ogsaa den noget mere end et blot Eventyr. Man kunde fristes til at sige om den, som Brentano om sin »Gockel, Hinkel und Gackeleia«:

Keine Puppe sondern nur
Eine schöne Kunstfigur;

men den er dog ogsaa mere end en skjøn Kunstfigur, i det de brogede og livfulde Phantasiebilleder ere henkastede paa en alvorligere Grund. Et vist godmodigt Lune, der ytrer sig i mange lystige Indfald, og den Andersen eiendommelige, naive Fortællingsmaade gjør disse smukke Smaafortællinger end mere

tiltrækkende.«

Endelig anfører C. Hauch i Dansk Ugeblad 30.1.1846 *Sneedronningen* som eksempel på, at A topper, når »hans egen subjective Følelse kommer frem« (afhandlingens tese, som irriterede A). Troldspejlet tolkes som »et Billede paa den falske Kritik, der synes saa træffende, at det neppe kunde opfindes bedre. Næsten ligesaa heldigt er Billedet af det chinesiske Spil [...] hvori det iiskolde Begreb ved Combinationer af visse Figurer troer at kunne opløse Verdens Gaade. Disse Billeder, der vel ere udsprungne af den Stemning, hvori en ubillig Kritik og den kolde Forstandsleg havde sat ham selv, høre sikkert til de betydeligste, han har opstillet« (p. 272 f).

Også brevkritikken er minimal. Ingemanns vurdering er tabt, men A's svarbrev af 10.1.1845 (i BfA fejldateret) viser, at Ingemann ikke har været ganske tilfreds med *Sneedronningen*: »jeg har troet, at De og Deres Kone vilde syntes om denne Genialitetens Seir over den kolde 156 Forstand. Af Deres Brev seer jeg ogsaa, at det har interesseret Dem; men een Yttring forstaaer jeg ikke ret: »Hvorvidt det barokke *Gevandt convenerer dens* [:grundtankens] *Alvor, kunde være et Spørgsmaal*«.« (BfA II 106).

I sit takkebrev af 12.1.1845 (utrykt, KB Collin Brevsaml VIII) skriver Hauch bl.a.: »Fra Deres Haand kommer der vanskelig noget, hvori der ikke findes en Fylde af poetiske Forestillinger, og om en usædvanlig rig Phantasie forened med Følelse vidner ogsaa disse Digte. Jeg foretrækker det sidste (*Sneedronningen*) hvilket især har tiltalt mig. Historien om Speilet og dets Virkning er fortræffelig opfundet, Røverpigen og hendes hele Færd[?] er karakteristisk og godt tegnet, og den stakkels Gerdas Vandring læser man med megen Deeltagelse.« Lutter ros, men ikke en lyd om *Grantræet*, heller ikke i Dansk Ugeblad-opsatsen året efter.

»Andersens »Nye Eventyr« due ikke synderligt,« hedder det kort og flot i et brev fra Hostrup til litteraten Ludvig Mynster 21.1.45 (Breve fra og til C. Hostrup, 1897,58).

Først 9.6.1847 lod Fredrika Bremer høre fra sig: »Ert »Grantræ«! tack for det! Det har riktigt förtjust mig! Jag säger åt alla mina vänner: »läs det!« Och de läsa det, och bli förtjusta som jag, och fatta lifligare interesse för Granträdets ode än för många romanhjeltar och hjeltinnor. Ej underligt! Det är djup menisklig, tragisk verklighet under denna intagande natur-idyll. Blott författaren till den Grimme Elling kan så digta!« (Bremer III 48).

NE I:3 1845

Denne gang glimrer aviskritikken tilsyneladende helt ved sit fravær. Til gengæld skriver den indsigtfulde P. L. Møller sin første eventyrkritik. Det sker anonymt i Georg Carstensen's Dansk Album for Litteratur og Kunst 4.5.1845, men 2 år senere indlemmede han den med en mindre udvidelse i sine Kritiske Skizzer (1847 I 175-81). Møller starter principielt med et frontalangreb på den grasserende kritik, som i A's tilfælde har stadfæstet sig i »en paafaldende Vanskelighed ved at finde de Synspunkter, hvorfra hans poetiske Betydning først ret falder i Øinene«. Det har ført til et misforhold mellem kritik og publikum: »Andersen er imidlertid den eneste virkelige Digter, som hos os er fremgaaet umiddelbart af Folkets Midte. Det var derfor sandsynligt, at der maatte være noget hos ham, som umiddelbart fandt Vei til Folkets Hjerte. Og saaledes var det virkelig; thi paa samme Tid, som den høilærde Kritik rettede Feil i hans Stil og Metrik, havde hans Arbejder 157 et større Læsepublicum end de fleste andre danske Forfattere kunde rose sig af [...] Dette gjælder navnlig om en Mængde af hans Smaadigte og alle hans Eventyr.«

Hvad angår hans nye hæfte må man ikke småligt »gaae i Rette med Forf., fordi han har ladet de fem forskjellige Arbejder, den indeholder, gaae under den fælles Benævnelse »Eventyr« [...] egentlig tilkommer dette Navn kun »de røde Sko« og »Hyrdinden og Skorstensfeieren«; hvad der gør disse to »til Eventyr i Ordets strengere Forstand, er deels det episk Fremskridende og Afsluttede i Formen, dels de Glimt af en ethisk Idee og moralsk Verdenstilstand, der bryde sig i det poetiske *Clair-obscur*, og som fra Arilds Tid har hørt til Eventyrets Prærogativer [...] de øvrige [tekster] kunne hver i sin Genre mulig endog staae høiere, men Eventyr ere de unægtelig ikke [...] »Springfyrene« er hverken meer eller mindre end en *Fabel*, men kjækt opfundet, og med en ypperlig satirisk Pointe. »Elverhøi« er en Slags Capriccio, en spøgefuld Naturphantasi, der er benyttet som Folie for en Satire af speciel Natur [...] og er [derfor] egentlig bestemt for Voxne, idet Ff. med en Ironi, der ofte nærmer sig til Humor, i et aldeles barnligt Foredrag uddeler med Lethed og Lune den ene »ergötzliche« Visker [reprimande, »næse«] efter den anden til en vis Art voxne Personer.« Besjælingen af genstandene i *Hyrdinden og Skorstensfeieren* »er ikke blot i og for sig nydelig, men ogsaa ægte barnlig. Det ethiske Moment er her den blide Kvindeligheds Hængen ved Hjemmet og blufærdige Angst for den store vide Verden.« [!] Uden at *Holger Danske* overhovedet nævnes slutter

kritikken med flg. apoteose:

»De røde Sko« er imidlertid Perlen i Samlingen, forsaavidt som Blikket her har en videre Horizont, og skuer dybere ind i Poesiens Himmel. Det er den i et ungt Pige hjerte alle bedre Aander beseirende Forfængelighed, der faaer en [...] Straf, hvis Skildring vilde være sønderrivende, hvis ikke netop det Energiske i den bidrog til at forhøje Virkningen af Forsoningen. Slutningen, hvor Kirken »kommer hjem« til den lille Karen, er paa engang saa dybt religiøst følt, og saa glimrende poetisk tænkt, at Eventyrlitteraturen ikke har meget Skjønnere at opvise.«

Da hæftet er dediceret til Henrik Hertz kan det ikke forbavse, at han nu for første gang udtrykker sin mening om eventyrene. Det sker i takkebrev af 5.4.1845, hvor han bl.a. skriver: »Deres Eventyr har jeg allerede læst og især glædet mig over de fire første; det femte hører vel ikke ganske hjemme i en Eventyr-Samling. Disse Smaafortællinger, ligesom deres ældre Sødskende, besidde næsten alle en Egenskab, hvorved de meget fordeelagtigt adskille sig fra de nyere, tydske Samlinger, der ere beregnede for den barnlige Phantasi, nemlig et godt Lune, en munter Stemning, selv hvor vemodigere Toner slaaes an, og 158 en Satire, der under det gemytlige Foredrag tager sig meget pudsigt ud og er meget underholdende« (BtA 245).

I et udateret brev bedyrer Hauch, at han »som sædvanlig med Interesse og Fornøielse har læst Deres nye Eventyr. Den naive og barnlige Tone har De fuldkommen i Deres Magt, og Phantasi og Hjerte har endnu aldrig manglet Dem. Jeg veed vanskelig at gjøre noget Udvalg iblandt Deres Fortællinger, og hvorfor skulde jeg gjøre det! De have alle deres Fortrin, hver paa sin Maade. Skulde jeg gaae efter min Følelse, saa vilde jeg maaskee sige, Holger Danske og De røde Sko behage mig bedst; men de to [der er nu tre] andre have ogsaa glædet mig, og jeg miskjender ikke det Digtalent, der findes deri« (BtA 221).

Hvilket dybt indtryk *De røde Sko* kunne gøre på en ældre, from kvinde lyser ud af Signe Læssøes smukke brev 6.1.1847: »Mange, mange Gange har jeg læst i Bibelen: »Værer ydmyge af Hjertet«, og det er aldrig rigtig trængt ind i mig. Veed De, hvad der først rigtig har vækket mig [...] og givet mig et klart Blik ind i mit Indre? Det har Deres herlige Eventyr »De røde Sko«. Jeg føler, at jeg, som hun, har været ydmyg i Gjerning, ydmyg i Ord; men ydmyg i Tanker, det har jeg desværre saa tidt ikke været. Gid jeg saadan kunde beherske mine Tanker, at jeg uden at blues kunde see ind i det Hjertespeil, De har holdt for mig, og De vilde have vundet en Fjeder meer i Englevingen, der skal bære Dem for Guds Throne« (BtA 470 f).

NE II:1 1847

Aviskritikken omfatter kun to numre, begge temmelig ubetydelige. Først på pletten var Berlingske Tidende, som 8.4.1847 meddeler: »De Andersenske Eventyr ere saa velbekjendte, at man ikke behøver at sige noget Nærmere om deres Character, og saa yndede, at man med Glæde modtager en ny Samling uden anden Anbefaling end at den er et smukt Led i den gode Række. Som de bedste i denne Samling ville vi nævne Nabofamilierne, Stoppenaalen og Skyggen, af hvilke den sidste især udmærker sig ved sin sindrige Idee.«

Nabofamilierne og *Skyggen* fremhæves også i Flyveposten 13.4.1847 (ej i BFN) som de bedste. I øvrigt får man at vide, at vor litteratur »har udviklet sig med en Eiendommelighed og Selvstændighed, som vi forgjæves søge hos flere andre, saavel i politisk som i sproglig Henseende mere begunstigede Nationer«. A hører til de mest udprægede digterindividualiteter, og inden for hans produktion er det eventyrene som tydeligst markerer hans ejendommelighed. »Derfor have de ogsaa, skjønt ægte nationale i deres Oprindelse og Behandling, 159 fundet Vei til de meest dannede Nationer, og ville tiltale ethvert sundt, poetisk Gemyt, ligemeget i hvilket Tungemaal, de læres at kjende.«

Det eneste brev om hæftet stammer fra en af A's tidligste veninder, Signe Læssøe, som nu var blevet halvblind, men fik eventyrene læst op, og 5.4.1847 udtrykker hun sin spontane reaktion: »Gid jeg havde Ord til at udtrykke min beundrende Følelse over »Lille Tuk«! Jeg blev saa betaget, saa lykkelig over den, at jeg slog Hænderne sammen og raabte: »Gud skee Lov for Andersen!« Tusinder ville glædes ved den [...] Nu spurgte man, om jeg vilde høre »Stoppenaalen«. »Ja, hvordan er den?« »Komisk«, var Svaret. »Nei, det kan ikke smage ovenpaa«. »Ja, men den er god!« »Aa, saa lad mig høre«, sagde jeg; halvt gnaven, og næsten vred paa Stoppenaalen, satte jeg mig tilrette for at høre. Og see, alle blide, ømme Følelser, lille Tuk havde opvakt, forvandlede lidt efter lidt til Smil og Latter [...] og jeg glædede mig umaadelig over den og - sætter dem begge lige høit og troer at kunne antage dem blandt de allerbedste af Deres guddommelige Eventyr [...] »Skyggen« [...] morede mig; men skal den Mere? Er der Sands i den? Jeg kan ikke finde den [...] »Nabofamilierne«, jeg gjorde før saa meget af, er nu traadt lidt i Skygge [...] Hvad jeg egentlig følte, at jeg havde imod »Nabofamilierne«, da jeg hørte den iaftes, var, at den er født og baaren som et Barn, der hviler

ni Maaneder under Moderens Hjerter, før det fuldbaarent kommer til Verden, hvorimod »Lille Tuk« og »Stoppenaalen« ere Minervaer, der i fuldt Harnisk ere udsprungne af Zeus's Pande« (BtA 473 f).

NE II:2 1848

Også denne gang kom der kun et par avis anmeldelser. Københavnsposten bringer 10.3.1848 en 3 spalter lang omtale under signaturen 119, men den handler hovedsagelig om anmelderens eget forhold til eventyr i almindelighed og Andersens i særdeleshed, og nu vil han blot takke digteren for hans sidste arbejde, som langt overgår de tidligere: »Hvo kan læse det gamle Huus og ikke gribes af den simple, hjertelige, og dog saa betegnende Fremstilling? [...] Det Gamle maa gjøre Plads for det Nye! - det er en smertelig Sandhed, - dog hvor skjønt og mildnende viser ikke Andersen os det friske livlige Billede af den unge Mand, der flytter ind i det nye Huus med sin lille Kone, - det gamle er jo ikke glemt, og selv Tinsoldaten udbryder: »det er deilig ikke at være glemt!« I samme stil understreges den »Vittighed og Satire, der ere gjemte i »den lykkelige Familie« og »Vanddraaben« [...] den rørende Veemod, der maa gribe Enhver under Læsningen af »den lille Pige 160 med Svovlstikkerne««, og sluttelig parafraseres »den deilige Historie om en Moder«.

Efter en indholdsoversigt skriver Flyveposten (anlagt 1845 som andliberalt organ) 13.3.1847: »I denne Tid, da Politiken absorberer næsten hele Opmærksomheden, ville disse nye Fostre af vor Andersens phantasirige og barnlige Muse være en høist velkommen Forfriskning, naar Aanden, træt af den storartede, men larmende Bevægelse trindtomkring, vil søge Hvile og Bevægelse [meningen må, som foreslået af Topsøe-Jensen i Buket til H. G. Andersen. 1971.133, være vederkvælgelse]. Af de nye Eventyr har især det om »Flipperne« tiltalt os ved Originalitet og Livlighed. »Historien om en Moder« er et lille fuldendt Maleri af en dyb, poetisk Virkning, der, skjøndt holdt i en mørk Tone, dog ikke forfeiler sit velgjørende Indtryk.«

Hertil kan føjes, at J. C. Gerson bragte en entusiastisk omtale (ej i BFN) i sit *Den nye Børneven* I 1848, 251-52: »Hvo kjender ikke disse Eventyr, af hvilke mange ofte kun paa tvende Sider eller tre afspeile et heelt Livs Indhold? Hvo kjender ikke disse Eventyr, friske og livlige, hjertelige og velsignede?« etc.

Modsat bragte Corsaren 31.3.1848 (ej i BFN) flg. kommentar: »H. C. Andersen optræder i »Det gamle Huus« (det smukkeste af de »Nye Eventyr«) i Egenskab af »en Stump Svinelæder«, og giver Moralen, »en sund og gavnlig Moral, der indeholder baade Trøst og Opmuntring for dem, der troe sig glemte og tilsidesatte«. Alene for denne elskelige Beskedenheds Skyld har han ærligen fortjent »Nordstjernen«, og desuden - da Athenienserne opreiste en Æresstøtte for den, der indførte *Klisterens* Anvendelse i Bogbinderkunsten, var en Ridderorden vel ikke for stor en Belønning for den, der først anvendte den nævnte Meelcomposition i Literaturen.«

Samme år udkom romanen *De to Baronesser*, som Goldschmidt spenderede en 20 sider lang anmeldelse på i sit tidsskrift *Nord og Syd* bd. V 1849 72-92. Et helt afsnit er helliget eventyrene, med allusioner til og eksempler fra alle 5 NE-hæfter, så det fremtræder som en samlet karakteristik af genren på dette stadium og derfor hører til her:

»Det er en eiendommelig Evne, hvormed Andersen gaaer igiennem Verden: han synes at bære en Aladdins Ring og behøver blot at røre ved en Muur, ved en Gulerod, en Strikkepind, saa springer der en Aand ud. Han finder Poesien der, hvor Andre netop vogte sig for at søge den, i Gjenstande, som man anseer for uskjønne, i Kjelderer, hvor Grantræet ligger mellem Rotter og Muus, i Skarnbøtten, hvor Tjenestepigen har kastet et Par gamle Flipper o.s.v. Man seer ofte paa Gaden en Dreng ligge og rode i Rendestenen, efter et Markstykke, som en Herre har tabt, efter en Guldring, som en Dame har ladet falde ud af Vinduet; Andersen kan gribe i Rendestenen, hvor Ingen har tabt 161 Noget, og drager til de Omstaaendes Forundring et gyldent Smykke frem og uden at gjøre Fingrene smudsige. Han er et Barn, der uden at blive ældre har lært endeel af voxne Menneskers Lærdom (men ikke Meget), seet endeel og blevet tiltrukket af Verdens brogede Billeder, og som Barnet taler med sin Dukke og lader den svare, opfører han et Marionetteater, hvor Alt, hvad han har seet og læst, Levende og Livløst taler med, Sol, Maane og alle fem Verdensdele, Konger, Nøddeknækkere, Prindsesser og Springgaase, og en vidunderlig Forstandighed gaaer igiennem den barnlige Snak, og undertiden overraskes man af en fiin Vittighed, en satirisk Snært, som man ikke havde tiltroet det uskyldige Barn.

Vi dvæle ved denne Retning, fordi det er heri, at han har frembragt det Skjønneste, nemlig: Eventyret eller Fablen. Fablen skiller sig maaskee blot fra Eventyret ved den rolige Form, hvori den fastholder et enkelt Phantasibillede og udmaler det som Allegori paa Menneskelivet. Blandt disse Fabler udhæve vi »den grimme Elling«, der maaskee af underordnede, i alt Fald upoetiske Hensyn ikke nyder den store Paaskjønnelse, der formeentlig tilkommer den. Blandt Eventyrene: »Sneedronningen« og »Skyggen«, i hvilket sidste Barnet paa

den omtalte Maade er meget satirisk.«

Så vidt ses har A aldrig ytret sig om denne meget positive dom, men i hvert fald har han lånt Goldschmidts rendestensbillede, udbygget og indlagt det i optakten til sin sidste kunstnerroman *Lykke-Peer* (R&R 249 f).

5 af de 6 eventyr var - sammen med 2 ældre - udkommet ved juletid 1847 på engelsk i »A Christmas Greeting to My English Friends«, som var dediceret til Charles Dickens. I begyndelsen af næste år fik A et meget varmt takkebrev fra Dickens, som han indlemmede i sit Album (Album I-V, 1980, s. 226 og ledsagende udgave s. 786 ff på engelsk og i ny oversættelse) og desuden i MLE (II 62). Dickens er glad for alle eventyrene, men det eneste han direkte omtaler er *Det gamle Huus*: »Deres Bog gjorde min Jule-Arne lykkeligere. Vi ere Alle henrevne af den. Den lille Dreng, og den gamle Mand, og Tinsoldaten ere især mine Yndlinger. Jeg læste dette Eventyr gjentagne Gange, og læste det med den meest udsigelige Glæde.«

Bortset fra Dickens' unikke opbakning er brevkritikken mager. Kun den trofaste Signe Læssøe skriver 12.3.1848, at næsten alle er af første rang, kun *Historien om en Moder* har hun haft et famlende forhold til: den »blev først læst for mig, og da gjorde den et ubehageligt Indtryk paa mig; nu læste jeg den selv, og nu gjør jeg Dem Afbigt; den er vel lidt vild; men enhver Moder røres, især den, der har bedet Gud om et Mirakel for at faae sit Barn tilbage« (BtA 475).

162

Eventyr 1850

Eventyr, 1850, der udkom i 5 hæfter (9.8, 10.9, 9.11, 11.12, og 18.12.1849) var den første samlede og illustrerede danske udgave af Andersens eventyr. Skønt udgaven for første gang medtog *Hyldemoer*, den reviderede version af *Lykkens Kalosker*, *Klokken* og *Hørren*, der ganske vist alle havde været trykt udenfor eventyrhæfterne, er det bemærkelsesværdigt så sparsom modtagelseskritikken egentlig er. Berlingske Tidende 9.8.1849 nøjedes blot med at konstatere, at Reitzel nu udsendte en samlet illustreret udgave af A.s eventyr, og 13.12 henledte avisen »paany Opmærksomheden paa denne rige Samling af herlige Eventyr«, men konstaterede iøvrigt kun, at den var »saa smukt og saa mangfoldig illustreret« af Vilhelm Pedersen. Heller ikke Flyveposten, 9.8.1849, beskæftiger sig med eventyrenes litterære indhold, men koncentrerer sig om Pedersens tegninger for sluttelig at ytre, at avisen ikke tvivler om, »at dette litteraire Foretagende vil vinde megen Deeltagelse hos Publikum«.

Ligesom sparsom er brevkritikken. Den eneste er af Hauch, der i sit hidtil utrykte brev af 12.1.1845 med tak for NE I:2 (KB Collin Brevsaml. VIII) skriver flg.: »Eventyret »Hyldemoer« i Gæa har jeg ogsaa læst. De veed bestandig med stor Phantasie at udstyre Deres Fortællinger, men her vil uden Tvivl mange (hvoriblandt jeg dog ikke regner mig selv) troe, at De rider Deres Pegasus altfor vildt.«

163

Historier 1852-55

HI 1852

Denne gang er kritikken på pletten i hele 4 dagblade og 3 periodiske publikationer, og den består næsten udelukkende af ros. Allerede på udgivelsesdagen 5.4.1852 taler Fædrelandet om »et Hefte i Prosa [...] under

den fordringsløse Titel »Historier«. Læseren vil i disse med let Haand henkastede Stykker gjenfinde det samme naive Humor og den samme barnlig-friske Phantasi, som er ham en kjær Bekjendt fra Forf.s Eventyr, og han vil kun beklage, at Samlingen er saa lille«.

Dagen efter bragte Berlingske Tidende *Et godt Humeur* som kronik og skrev desuden: »H. C. Andersen er en ypperlig Fortæller, hvad enten han kalder sine Frembringelser »Eventyr« eller »Historier«. Under den sidste Benævnelse har han i disse Dage udgivet en smuk lille Samling, i hvilken det følelsesfulde, det naive og det humoristiske Element vexelviis spille Hovedrollen. Som Prøve paa det sidste Slags har jeg, med Forf.s Tilladelse, optaget Ovenstaaende.«

Flyveposten har 10.4.1852 vanskeligt ved at forstå titelændringen, da hans Historier er af samme art som Eventyrene og giver samme nydelse, men »vi feile vist ikke, naar vi henregne disse »Historier« til det Smukkeste af alt det Smukke, den danske Literatur skylder Andersen. Der gaaer gennem dem en levende, varm Phantasie, en Opfindsomhed i Compositionen, en Inderlighed og Dybde i Følelsen, en ægte poetisk Kraft, der stempler dem som smaa Mesterværker. Vi have heller ingensinde bemærket, at Andersen har udviklet mere Lune og Ironi end f.Eks. i: »Det er ganske vist«, der er et fortrinligt satirisk Billede, og i »Et godt Humeur«, der, skjøndt det handler om en Ligvognskudsk og en Kirkegaard, alligevel er meget morsom. Af de andre Stykker udmærker sig især »Aarets Historie« og »Paa den yderste Dag« ved Sindrigheid og ved en høi Grad velgjørende religieus Verdensanskuelse. H. C. Andersen har [...] atter viist, hvad det rette Kald er for hans Genius, og hvor uopnaaet han staaer i den Art Digtning.«

I Kjøbenhavnsposten 15.4.1852 anmeldes bogen af signaturen E. S., 164 som næppe kan være nogen anden end forfatteren til Phantasterne (udgivet under samme initialer): Hans Egede Schack (A fik romanen med dedikation fra forfatteren). E. S. er blevet inspireret af *Historier* til at forme anmeldelsen som en historie om A, som er vendt hjem fra udlandet og nu sidder i den nysudsprungne skov og fortæller Historier for gamle og unge, bedrøvede og glade. Hver fortælling udløser den tilsigtede virkning - undtagen *Svanereden*: »Vi kunne ikke lide Historien, fordi det forekommer os sentimentalt at sammenligne Longobarder, Normanner og Væringer med Svaneflokkene, Oehlenschläger, Thorvaldsen og Ørsted med Svaner og vore Landsoldater med Svaneunger.« Men: »Vi haabe, at Digteren vil give os flere Eventyr, Stemninger og Billeder, saa skulle vi gjerne give ham Lov til fremdeles at kalde dem »Historier«.«

Claudius Rosenhoff sætter også spørgsmålstegn ved titlen i sin omtale i Heimdal, Et æsthetisk-artistisk Ugeblad (I 1852, 111), men det afgørende er, at »der er Gemyt i dem alle, mere eller mindre naturligviis - mindst maaskee i »et Billede fra Castelsvolden«, mest i »det er ganske vist« [...] I »et godt Humeur« er der endog dyb Humor.«

Også J. C. Gerson er fornøjet i Skolen og Hjemmet (1852 nr. 16, 196): gennem alle historierne går der »en sådan Billedrigdommens, en saadan Lunets, en saadan Inderlighedens forfriskende Strøm, at man, naar man er færdig med dem [...] har Sang og Glæde i sit Hjerte.«

Aug. Sohlmans Nordisk Tidskrift (Stockholm 1852, 128) skriver: »Åter en liten samling af dikter på prosa, i Andersens gamla välbekanta manér. Af de 7 bilder förf. här tecknat, kunna tre räknas höra till den genre af »Eventyr«, hvars skapare Andersen är, och utmärka sig för samma friskhet och naivité som deras äldre syskon. De öfriga teckna särskilda allvarligare känslöstämningar och intryck. Skizzen »Et godt Humeur« är ett litet ypperligt stycke af äkta humor.«

Allerede 7.4.1852 takker Signe Læssøe for bogen: »»Verdens deiligste Rose«, »Aarets Hilsen« og »Svanereden« tiltale mig jo meest. »Det er ganske vist« gjorde først slet intet behageligt Indtryk paa mig; men da jeg siden læste den med Flere, og de loe og loe og kunde ikke høre op, saa loe jeg med, saa De fik en eenstemmig Latter-Approbation. »Et godt Humeur« synes jeg godt om; men Viggo [hendes teologiske søn] er ikke enig med mig; han synes, at Manden ærgrer sig meget paa den Kirkegaard. At han øieblikkelig begraver dem, der gjøre ham imod, er ypperligt, især da han har Evne til at grave dem op igjen, naar Fortrydelsen er endt. Billedet fra Castelsvolden synes Viggo saa godt om; jeg ikke. Den Jægermusik kommer for underlig bag efter, og man mærker slet ikke, at den gjør Indtryk paa Fangen; jeg synes, den 165 maatte gjøre det mere end Fuglen, der plukker en Fjer afsig. Da min Religion saa meget bestaaer i at elske Gud i hans Gjerning, saa indseer De nok, at »Aarets Hilsen« maa være mig kjærest. Ja, Foraaret skal være Aarets Begyndelse [...] Alt Dette har De skildret saa deiligt, at selv i de mørkeste Timer faaer De Solen til at skinne ind i det bedrøvede Sind« (BtA 484 f).

I brev til Ingemann 2.8.1852 skriver Fredrika Bremer: »Andersens sednast utgifna Historier har skänkt mig stort nöje, i synnerhet Svanereden och Hönse commercen, ypperliga hvar i sin genre« (Bremer III 248).

Den besked har åbenbart mindet Ingemann om, at han selv ikke har fået takket for bogen. I hvert fald er hans brev til A dateret 9.8.1852, hvor det bl.a. hedder: »Jeg holder meer af Deres rigtige Eventyr - som i det Hele meer af Menneskeliv end af Naturliv - meer af konkrete Livsbilleder end af abstracte Tanker i Allegorier og Fabler. Til Allegorier henregner jeg tildeels *Aarets Historie* [...] til Fablernes Sphære henregner jeg »Det er ganske vist«, som er en meget trænende Satire. Det patriotiske »Svanerede« og det humoristiske »godt

Humeur« flyve let og fornøieligt forbi Forestillingen. Det sidste holder jeg mest af, fordi der fremtræder et Characterbillede af et virkeligt Menneske.« (ej i BtA, cit. efter Kjeld Galster: *Fra Ahasverus til Landsbybørnene*, 1927, 224).

3 år senere da Hauch har fået 3. hæfte af *Historier*, læste han en smuk sommerdag påny *Aarets Historie*, som han i sit brev af 13.8.1855 hæver til skyerne: »Det er et særdeles deiligt Digt, fuldt af Følelse, Fylde, Digterphantasi. Det er netop et af de Eventyr, hvoraf De har skrevet flere, og som jeg sætter allerhøiest, hvori De viser, at der i den dristigste Opfindelse ogsaa ligger den høieste Sandhed. Og saadan skal det være; jo dybere Roden gaaer i Sandhedens Jordbund, des friere og kjækkere kan Toppen vifte mod Skyerne, høit i Luften, baade i Sollys, i Aftenglands og ved Stjerneskjær. De har i dette Digt tillige symbolisk udtalt al den Foraarsglands, Sommerfylde og Efteraarsveemod, der kan ligge i et Menneskeliv. Saadan skal det netop være i dette Slags Digte« (BtA 231 f).

H2 1853

Berlingske Tidende spenderer 3.12.1852 en notits på en halv snes linjer, hvoraf essensen er flg.: »Digteren har her atter givet os nogle af disse eiendommeligt smukke Fortællinger, der fængsle ved deres Gemyts- og Phantasi-Rigdom, og hvor ofte et enkelt eller nogle faa 166 Ord kunne give os saa slaaende, snart rørende snart humoristiske Billeder af Virkeligheden.«

Endnu knappere er Københavnsposten 12.12.1852 (ej i BFN): bogen »er i Plan, Indhold og Omfang ganske af samme Beskaffenhed som den foregaaende«.

Flyveposten trykker 15.12.1852 en standardformulering, som tåler genbrug: »Hvis det virkelig endnu behøvedes at give det Slags Arbeide af *Andersen* en Anbefaling med paa Veien, da skulde den sandelig ikke udeblive. Men *Andersens* Historier og Eventyr behøve ikke først at introduceres. Gamle og Unge begjerlige lige lytte efter, naar Digteren fortæller, og man kan være vis paa, at man heller ikke denne Gang vil komme til at kjede sig ved at læse det lille Hefte, der paa saa faa Blade giver et saa stort Udbytte.«

Først i Fædrelandet 18.12.1852 kommer der en egentlig anmeldelse (signeret: 25) af format, ovenikøbet på forsiden, og med positiv omtale af hver historie, dog må *Hjertesorg* nøjes med et referat, som slutter med udbruddet: »Hvilken »Hjertesorg!«« »I »Alt paa sin rette Plads« kommer rige Fugl susende, og suser Fjerene af sig. Man er paa en Herregaard, hvor det begynder med at Junkerne kysse Hundene [...] og at der hældes Øl i en Strømpe til simple Dødelige, men hvor det ender med at Verdens Ironi vender op og ned paa Hosekræmmere og Adelsmænd, og hvor Alt i aandelig Forstand kommer paa »sin rette Plads«, idet Forsynets store Fløite blæser rige Fugl ud og fattig Fugl ind. Alt i Kraft af Fuglens sande Indhold.« - I *Nissen hos Spækhøkeren* »er der mindre Humor, men mere verdslig Ironi. Der have vi [...] ret en menneskelig Nisse, som ikke slipper det Udødelige, men heller ikke opgiver det Verdslige. Den deler sig forstandig og besindig mellem Idealet, baaret af en Student paa Tænkningens kølige Qvistkammer, og Materien, repræsenteret af en velhavende Spækhøker i Realismens og Smørffjerdingernes lune Kjælder.« - »Om Aartusinder« er en Symphoni i Prosa [...] Europa, Jernbanernes og Børsspeculationernes Europa er ikke mere historisk, det er blevet til en Oldtidslevning, der har undergaaet Aabenbaringsens Spaadom, at, naar Jorden først er indhyllet i et Jernnet, saa stunder den sidste Dag til.« - Konklusionen lyder: »H. C. Andersen har i denne ny Samling Historier givet nye Beviser paa, hvor denne Digteart ret passer til hans rige Phantasi og humoristisk klare Opfattelse af Tilværelsen, og vi ønske at han endnu i mange Aar maa vedblive aarlig at skænke Danmarks, og vi kunne gjerne tilføie Verdens Literatur, »Historier«, uden Chronologi og »verdenshistoriske« Charakterer, men ogsaa uden en eneste Usandhed. Thi det er dog den bedste Historieskrivning.«

Ikke mindst takket være denne anmeldelse er det rigtigt, når 167 Corsaren 7.1.1853 skriver, at nu »er den gjængse Anskuelse gjendrevet, at Digteren kun i Udlandet har vundet Anerkjendelse«. Iøvrigt er Corsaren-kommentaren alt andet end A-venlig: »Det litterære Jule- og Nytaarsmarked har denne Gang været godt forsynet med Varer som efter god gammel Skik have givet de kritiske Maalere og Vragere en heel Deel at bestille. Ogsaa Hr. Professor *Andersen* har været tiltorvs og som sædvanligt »gjort i« barnlig Naivitet. Hans Arbeide blevet meget rost, i det mindste af Bladenes Kritikere. Derved er den gjængse Anskuelse gjendrevet, at Digteren kun i Udlandet har vundet Anerkjendelse. Skjøndt Tydskland jo rigtignok har bidt paa Krogen, er det dog ei skeet uden Protest fra en Enkelts Side. *Adolf Glassbrenner* har saaledes bl.A. paa sin humoristiske Maneer for flere Aar siden gjort sig lystig over vor Landsmand. Da Fremmedes Domme over Danske i Almindelighed læses med Begjærlighed af Publikum, ville vi afskrive det paagjældende Sted.« Derefter citeres en ret tåbelig udtalelse af vedkommende Glassbrenner om Grantræets »Barkepene«. Sin vane tro tog A sig det nær. Ikke alene noterer han i Almanak 7.1.1853: »I Corsaren mine Historier revet ned og aftrykt et flere Aars gammelt Angreb paa mig af Glasbrenner«, men han forfølger sagen i MLE (II 15), hvor

han med et digt af Glasbrenner »An H. C. Andersen« dokumenterer, at den fæle tysker har sympati for ham.

1855 skrev Grimur Thomsen sin 20 sider store anmeldelse af Samlede Skrifter i Steenstrups Dansk Maanedsskrift, som udkom 31.3., altså 3 dage før A's 50 års dag. Men det eneste eventyr han beskæftiger sig mere indgående med er »*Alt paa sin rette Plads!*«, hvor han finder et dybt ironisk træk i, »at medens Forgyldningen gaaer af Herremanden, saa standser Hosekræmmeren ved at blive »*Justitsraad*«, men driver det ikke til Greve, og Røgteren flyver op - ikke i Storstuen, der kunde han ikke komme, nej op i Tjenerkammeret, mellem det fine Tjenerskab, »der gik i Silkestrømper«. Nej, Hosekræmmeren og hans Hustru »vilde ikke lade sig adle, de gamle skikkelige Folk«, og Røgteren skulde kun være et livagtigt Memento for Silkestrømperne. *Fiat justitia* er Eventyrets Moral. Derfor nivellerer det heller ikke hensynsløst. De Aristokrater, som tillige ere Hjertets og Aandens Aristokrater, de forblive i uanfægtet Besiddelse af deres velerhvervede Prærogativer. Paa denne Maade holder Eventyret en lystig Dommedag over Skin og Virkelighed, over den ydre Skal og den indre Kjærne. Der gaaer en dobbelt Strøm deri. En ironisk Overstrøm, som leger og spørger med Stort og Smaat, som spiller Fjerbold med Højt og Lavt; og saa den dybe Alvors Understrøm, som retfærdigt og sandt bringer Alt »paa sin rette Plads«. Dette er den sande, den christelige Humor« (s. 243).

168

De sidste linjer (fra »Paa denne Maade...«) anbragte A som en effektiv finale i MLE med flg. kommentar: »Hvad jeg vilde og stræbte at opnaa, er her klarligt udtalt!« (II 159).

Mærkeligt nok synes der ikke at foreligge nogen trykt brevudtalelse om bogen, men KB Collin Brevsaml. IX 1.4 har et utrykt brev fra Ingemann 1.12.1852, som fortjener at trykkes: »Idag kom Deres nye »Historier«, og jeg har nu just læst dem. Venligst Tak for dem allesammen! Jeg tager ingen Actier i Enkens Garveri: Jeg forstaaer meget godt den lille Piges Hjertesorg, som ingen Seleknep eier og ikke faaer Moppens Grav at see. Den Hjertesorg kjende vi Alle og den er meget gemytlig afspeilet i det hjertelig godmodige Epigram uden saarende Braad. Det morede mig at se hvorledes De for med jordisk Retfærdighed [?] at faae »Alt paa sin rette Plads« i en Verden, hvor den ydre Plads dog sjælden *kan* og heller ikke *skal* være den rette - tilsidst maa kalde Eventyrets Genius til Hjælp og pludselig gjøre Præstesønnen til en Hexemester der stod i Pagt med en retfærdig Orkan med Evigheden i Baghaanden, ja *der* kommer det! Men saa streng Orden vil vi ikke forlange i Endeligheden! Det var morsomt at De skulde finde Spekhøkermadammens »Mundlæder« og ved Nissens Hjælp faae at høre hvad »Bøtten« og alt det andet Bohave havde at sige. Dersom det iøvrigt er den Nisse, der deler sig mellem Poesien og Grøden, som skal redde [?] Poesien i Verdens og Tidernes store Ildebrand i sin røde Hue - saa er jeg bange den gaaer Pokker ivold, og den samme Nisse kunde blive Styrmand paa Luftskebet for Amerikas unge Slægt, der om Aartusinder beseer Europa paa 8de Dage og kun i Norden synes at kjende den Poesie, som skyldes »Luftskibets« Digter og gaaer ved den elektromagnetiske Traad gennem - Vandet. Jeg har Intet mod denne Satire; men jeg vilde kun havt den lidt skarpere paavist som gjældende den prosaiske og igrunnen aandløse Aand i Filisternaturen, men jeg har maaskee her nedlagt en uberettiget Symbolik i Deres Eventyr. Under Deres Piletræ var yndigt, men sørgmodigt at hvile, der fandt jeg et meget herligere Hjerter end i den *bittre* Mandel paa Honningmandfolkets Bryst. De kan troe, Haandværkersvenden under Piletræet, er ikke frosset rigtig ihjel - han vaagner vist og seer, det er Foraar at Sneen var Blomsterblade og »den deiligste Time i hans Liv« var ingen Drøm! - Tak for den smukke Historie!«

»ikke frosset rigtig ihjel« - det måtte A tage til genmæle mod. 14.12.1852 skrev han: »Deres Tro paa, at han vaagner op, og hans bedste Drøm bliver Virkelighed, klinger smukt; men den opfyldes ikke, hverken i Digtningens Verden eller i Virkeligheden for den Deel *der*, som er beslægtet med Knud. Der er i den lille Fortælling et heelt Stykke af mit eget Hjerter; gid det hvile »under Piletræet« i Fred og ikke spørge ved Nattetid!« (BfA II 287).

169

HP 1855

Et par af historierne havde tidligere været omtalt. Da Folkekalender for Danmark, 1853 (udkom dec. 1852) bragte *Fem fra en Ærtebælg* og »*Hun duede ikke*«, skrev Flyveposten i sin anmeldelse (ej i BFN) 15.12.1852, bl.a.: »Som en sand Perle blandt det meget Værdifulde, denne Folkebog indeholder, udmærker [sig] H. C. Andersens Historie »*Hun duede ikke!*« Den er fortalt med al den rørende Simpelhed og hjertelige Humor, der er *Andersen* saa egen, og kan henregnes til det Bedste, han i denne Retning har skrevet.«

Og 24.12.1852 betegner Ingemann historien som »et elskværdigt Billede af en skøn og ædel Menneskenatur under Ringhedens og selv den tilsyneladende Foragtigheds skuffende Klædebon. De

gjettede fuldkommen rigtigt, naar De mente, jeg maatte sympathisere med Dem deri.« Og til slut i brevet hedder det: »Historien om de 5 Ærter er ogsaa meget gemytlig og tiltalende« (BtA 329 f).

Men da HP udkom, nærmede omtalen sig et nulpunkt, skønt bogen rummer 4-5 af de mest slidstærke historier. Det kan hænge sammen med, at præcis den første halvdel af bogen var et genoptryk af H og at udgivelsestidspunktet var uheldigt: markedet var mættet med A-titler. Halvanden måned før var der kommet 2 nye bind af SS, det ene med eventyr, og godt og vel en uge senere kom der et 3. bind af SS, også med eventyr, tilmed de samme som stod i H. Tilsyneladende er det først i 1858, efter udgivelsen af NEH, at bogen nyder offentlig omtale, og da meget summarisk i Theater og Literatur, marts II s. 134: »de saakaldte *Historier*« hvor »Verdens deiligste Rose« og »Paa den yderste Dag«, egentlig ikke mere ere Historier, endnu langt mindre Eventyr, men snarere lyriske Udbrud, der mere passede sig for metrisk Behandling end for at fortælles. Eventyret, der fra først af tumlede sig kjækt og friskt i to Verdener, er her gaaet reent udenfor Verden, er blevet sygeligt og Eneboer i de høiere Regioner. Denne Tilbøielighed til at skrive Digte i Prosa ytrer sig ogsaa i »Aarets Historie«, hvor Aarets vevende Skjønhed udmales med virkelig prægtige Farver, men hvor det Hele dog kun er et poetisk Foredrag.«

Allerede 1.5.1855 skriver Henriette Wulff: »Tusind Tak for »Historierne«, jeg læser dagligen i Dem, De veed jo kjære Ven, hvor inderligt jeg skatter dem Alle, men nu at have dem samlede, selv at kunde sidde og læse og gruble over dem er en stor Herlighed! Illustrationerne finder jeg næsten Alle foretreffelige. Kun een Eeneste af Historierne kjendte jeg ikke »Der er Forskjeld« og finder den blandt de allermeest velsignede« (BHW II 206 f).

Og 9.7.1855 takker Hauch for de »yndige Eventyr, over hvilke den friske Phantasie og den humoristiske Livlighed er udbredt, som aander 170 igjennem Alt, hvad der kommer fra Dem, især i denne Retning, hvori der neppe er Nogen nu, der kan maale sig med Dem« (BtA 230), og han fortsætter sin ros 13.8., hvor han taler om, at der i mange af eventyrene »ligger mere Poesie end i mange berømte, lange Digte« (BtA 232).

Efter at Søren Kierkegaard i sin debutbog *Af en endnu Levendes Papirer* 1838 havde kritiseret A's roman *Kun en Spillemand sønder* og sammen udtalte han sig ikke mere offentligt om forfatterskabet. Men at han heller ikke brød sig om A's eventyr fremgår af den samtale filologen Israel Levin refererer i sine optegnelser: »Vi talte om *Andersen* en Aften i *Frederiksberg* Have: »*Andersen* har ikke Ide om, hvad Eventyr er, hvad skal han ogsaa med Poesi, han har et godt Hjerte, det er nok, denne stakkels Kone, hvor raat, hun drikker, men Herregud, og Børnene faa Kager, for Noget ska' man ha'e, det er meget uskyldigt, men Eventyr« - og nu fremmanede han i et Øieblik sex, syv Eventyr, saa jeg næsten blev uhyggelig tilmode. Saa levende var hans Phantasi, at det var som saae han Billederne for sine Øine. Det var, som levede han i en Aandeverden, og med en mærkværdig Utilbørlighed og Excentricitet kunde han udmale de frygteligste Ting til en Grad af Anskuelighed, der var rædsom.« (Erindringer om Søren Kierkegaard, Samlet udgave ved Steen Johansen 1980, 86).

Med den fordrukne kone kan der kun menes »*Hun duede ikke*«, derfor må samtalen have fundet sted mellem 1852 og 1855. Samtidig viser optegnelsen, at for Kierkegaard var kunsteventyret fortsat identisk med Hoffmanns eventyr.

171

BIND III

Nye Eventyr og Historier 1. Række 1858-60

NEH I:1 1858

A's bidrag til Folkekalender for Danmark, 1858 (udkom dec. 1857), var *Flaskehalsen*, og det blev fremhævet i Dagbladet 24.12.1857 (ej i BFN) som »et ypperligt Eventyr«. Også Fædrelandet 29.12. (ej i BFN) nævner

25 af 53 sider

det og sætter det på linje med Chr. Winthers bidrag, digtet 172 Sommerfuglen. Men da samme blad anmelder det nye hæfte allerede dagen efter udgivelsen 2.3.1858, hedder det: »Vi tør nok forudsige, at blandt disse Eventyr vil Digterens talrige Læsekreds sætte »Noget« høiest, thi dette hører virkelig til de allerfortrinligste, han har fortalt.« Men Dagbladet har 5.3.1858 ikke glemt *Flaskehalsen*. Efter at have fremhævet eventyret som den genre A »udfolder de skønneste Sider af sin rige, humoristiske Digterbegavelse« i, hedder det: »»Flaskehalsen« [...] er saa smukt, saa rigt paa Humor og dyb poetisk Følelse, at det kappes om Ærespladsen [...] med »Noget«, der ligeledes hører til det Bedste, som nogensinde er udgaaet fra Andersens Pen.«

Flyvepostens omtale 6.3. består mest af almindeligheder, men præciserer dog, at »et Par af dem, navnlig den genialt tænkte og fortalte Historie »Noget«, maa henregnes til det Bedste, han endnu har skjænket os.«

Langt mere indgående er Berlingske Tidende 9.3.1858. Indledningsvis fastslås det, at »Den Fylde af Poesie, den dybe, velgjørende Livsphilosophie og det Mesterskab i Behandlingen, som udmærker disse ypperste Frembringelser af Andersens Muse, gjenfindes i samme Grad i denne Samling som i de ældre«. Derefter omtales de enkelte stykker - med undtagelse af *Flaskehalsen*. *Pebersvendens Nathue* og *Det gamle Egetræes sidste Drøm* er »to smukke indholdsrige Drømmebilleder«, især er det sidste »fuld af Ynde«. *Suppe paa en Pølsepind* og *Noget* har »en humoristisk-satirisk Charakter tilfælles, og ere begge fortrinlige, undfangede med saa megen indre Sandhed. Høiest sætte vi dog »Noget« paa Grund af den classisk fuldendte Udførelse i hver Enkelthed, saavel som i det Hele. I faa raske Træk betegnende Træk staae de fem Brødre for os, ved Siden af dem et mesterligt Billede af den gamle Mor Margrethe paa Diget, den kjærlige, ydmyge Qvinde, og det Hele slutter sig ypperligt sammen i Mødet foran Himmerigets Port, hvor den dybe Moral træder frem med slaaende Virkning. Særdeles moersom er Begyndelsen og Slutningen til »Suppe paa en Pølsepind«, smukt og fiint udført er baade den første og den tredje Fortælling af Musene, men det gunstige Indtryk forstyrres noget ved den anden Fortælling, som falder temmelig tung. Samlingen slutter med »Abc-Bogen«, i hvilken en Række nye Riim til Bogstaverne, hvoraf det tør antages, at en Deel engang vil gaae over i vore Abc-Bøger, ere indfattede i en meget humoristisk Ramme.«

Endelig begynder der nu også at komme anmeldelser i provinspressen. Som den første melder Lolland-Falsters Stiftstidende sig med en udførlig kritik 30.6.1858, som også omfatter det flg. hæfte, der var udkommet 15.5. Anmelderen undrer sig lidt over genreskellet mellem eventyr og historie, »uden at der dog er nogen bestemt Forskjel at paavise mellem disse to Arter«. Men hvad enten de kaldes det ene eller 173 det andet »tiltales vi paa en vidunderlig Maade af denne Blanding af Spøg og Alvor, Phantasi og Tanke, Billede og Gehalt, der gjør dem lige tiltrækkende for Ældre og Yngre, om de end ikke altid kunne forstaaes af Børn. Overhovedet er Forstaaelsen en Kategori, det ikke overalt kommer an paa ved disse Eventyr; thi medens nogle indeholde en bestemt Tanke, der kun er iført den poetiske Dragt, og hvor Moralen, som man kalder det, af sig selv er indlysende, ere andre vistnok slet ikke at opfatte paa den Maade, at der skal være en »Mening« eller »Betydning« i dem [...] de ere ikke Andet end digteriske Phantasier, snart i Fablens, snart i Eventyrets, snart i den simple eller allegoriske Fortællings Form. Medens saaledes »Suppe paa en Pølsepind« er et egentligt Eventyr, i hvilket »Meningen« vanskelig lader sig paavise, men hvor vi glæde os ved den frie Phantasi, er »Flaskehalsen«, som Forfatteren vel vilde kalde en »Historie«, da den holder sig til Menneskelivets Begivenheder og det Overnaturlige Intet her har at gjøre, et nydeligt, naivrørende Billede, men et Billede, der saaledes taler selv, at der ikke kan lægges anden Betydning deri, end Situationen selv [...] »Noget« er en dyb og smuk Fremstilling af de forskjellige Menneskers Livs Betydning og indre Værd. - Hvor Digteren derimod vil være ironisk og satirisk, som i ABC-Bogen, kunne vi ikke altid følge ham; men det kommer maaskee deraf, at man er tilbøielig til at lægge mere Betydning i Ordene end der er«.

A's yngre digterkollega, M. Goldschmidt, havde trofast i Corsaren langet ud efter eventyrene og navnlig deres digter. Han har også omtalt den lille genre i sine anmeldelser af romanerne *De to Baronesser* og *At være eller ikke være*, men nu kommer - i Nord og Syd, bd. I, 1858, 231-234 - hans første egentlige eventyrkritik: A har faet mange efterlignere, men når man læser dem, mindes man stadig ham, »men naar man læser ham, har man glemt dem [...] Andersen gjentager sjelden eller aldrig sig selv og udvikler sig heller ikke. Dog, »i selve Eventyrdigtningen kan mærkes en Forandring, som ikke er en Tilbagegang. Saaledes findes i nærværende sidste Samling [...] en dybere Følelse af Tilværelsen, en gribende, poetisk skjøn Vemod, navnlig i »Flaskehalsen« og »Pebersvendens Nathue« [...] Digteren har for fin en Sands til at lade Flaskehalsen yttre nogen Deltagelse - det er kun, hvor Menneskesorgen er lille, at det Umælende kan tale med uden at blive sentimentalt eller ubehageligt -; over den lille, simple Fortælling er udbredt en dyb Fornemmelse af Forgjængeligheden, af al Tilværelsens hemmelige Sympathi overfor denne, og af Noget, der lever stille og er uforgjængeligt. Det Samme gjælder saa temmelig om »Pebersvendens Nathue«; men det turde være, at Eventyret i denne Retning ikke kan gaae videre, uden at Vemoden vil synes at blive til Sørghmodighed.«

»I disse poetiske Skildringer [...] er digteren] »naturfrom«, hvorimod han i »Det gamle Egetræes sidste Drøm« paany betegner sin Retning hen imod det kirkelig Fromme. Dette Sidste kan være saare godt og gavnligt, men næppe i Længden for Eventyrpoesien. Thi det specifikt Religiøse vil være Eneherre [...] Endnu

Et beskæftiger Andersen meget, og det er Kritiken. I »Suppe paa en Pølsepind« giver han den Sidehug, og i »Noget« ser man Recensenten blive udelukket fra Himmerig. Der er Noget deri; men naar en Poet kommer derop, mon da alle hans Værker blive indladte uden Kritik? [...] Endelig har Andersen skrevet nogle nye A-B-C-Vers, som vistnok for Størstedelen kunne træde istedenfor de gamle. Han har sat dem i en eventyrlig Ramme, idet den gamle A-B-C-Bog bliver en kritisk Hane, der læser og bedømmer sin Concurrent. Det er et morsomt og vittigt Indfald, og vi maae kun bemærke, at Hanen vilde blevet desto mere komisk, jo fortræffeligere Versene havde været.« Til sidst definerer Goldschmidt de to genrer: »Naar Væsener og Gjenstande optræde med selvstændigt og bevidst Liv, med symbolsk Betydning og dog tillige med barnlig Vilkaarlighed kalder man Digtningen Eventyr. Men det Livløse kan ogsaa bruges til at fortælle en menneskelig Begivenhed eller blot være Anledningen til, at den bliver fortalt, og saa have vi Noget, der omtrent er en sædvanlig Novelle; men formedelst det Skjær, som kastes derover fra den nære Eventyrverden, kalder Digteren den »en Historie«. »Flaskehalsen« og »Pebersvendens Nathue« ere Historier; af Eventyrene slutter »Noget« sig til den gamle, folkelige Eventyrdigtning, der søger at bringe trøstende Orden i Livet ved at fortsætte det til Himlens Porte. Men »Noget« er en Tilslutning eller Efterligning, hvorved det Gamle bliver paa original Maade gjendigtet og ligesom har faaet en finere og blødere Sands.«

Takket være sin kritiske distance får Goldschmidt her sagt noget, som hæver anmeldelsen op over alt, hvad der ellers blev skrevet i samtiden - før Georg Brandes' berømte essay om A.

Faldhøjden kan måles på den 13 sider lange anmeldelse et andet tidsskrift, nemlig Theater og Literatur, marts II, 1858 127-140, bragte. Efter nogle forvirrede betragtninger over de tidligere eventyr når kritikeren endelig frem til NEH 1, hvor han fastslår, at den første titel - *Suppe paa en Pølsepind* - er dækkende for hele hæftet, dog: »Perlen i Samlingen er »Flaskehalsen«, der nærmer sig den bedste Classe Eventyr, men adskiller sig dog igjen fra dem deri, at der ikke eksisterer noget Sympathieforhold mellem Mennesket og Tingen, der hver handler selvstændigt for sig [...] Eventyret indeholder iøvrigt mange Skjønheder, der dog maaskee ligge i Maaden, hvorpaa det er fortalt. Paa »Suppe paa en Pølsepind« ville vi raade Læseren ikke at smage, den er mere end tynd, den er det bare Vand.« *Pebersvendens Nathue* »skal 175 sætte Pebersvenden i et romantisk Lys, og forsvare ham mod den Spot, hvorfor han almindeligviis er udsat. Beskrivelsen af de første Pebersvende i Hyskenstræde er, skjøndt temmelig bekjendt, ret livlig og underholdende [...] I »Noget« har Forfatteren for første Gang forenet det satiriske og det religiøse Element, men omtrent som man forener Øl og Mælk ved for stærk Varme: hvert er gaaet til Sit igjen [...] I »det gamle Egetræes Drøm« fremtræder med usædvanlig Skjønhed Beskrivelsen af det gamle Egetræes og Døgnfluens forskjellige og dog saa lignende Tilværelse; det Relative i Tiden er fremhævet i disse to Liv [...] Men fra dette Sted aftager Fortællingen et andet Sving [...] Træet har i Julenatten en Drøm om alt Skjønt, det har oplevet; det gribes af en mægtig Længsel efter den lysende Sol, dets Rødder løsrive sig, og det flyver lige op i Himmelen. Ikke nok hermed, Træet har ogsaa et følelse Hjerter, det vil have Alting med, Blomster og Urter, og ogsaa de rive sig løs fra Jorden, og deeltage i den almindelige Flyttedag. Man kan dog virkelig drive Godheden altfor vidt [...] Vil Prof. Andersen excellere yderligere i denne religiøs-phantastiske Retning, saa vil der snart ikke være en Stol eller et Bord i Stuen, der ikke kan være sikker paa den evige Salighed, og de Udkaarne ville ikke kunne flytte en Fod i Himmelen for Skramleri.«

Den stik modsatte vurdering tegner C. Rosenberg sig for i Dansk Maanedsskrift, 7. bd. 1858, 437-438, hvor Egetræet »maaskee [er] en af de mest romantiske Digtninger, som nogensinde er bleven til«. At lade træets længsel efter en evig tilværelse »være parret med en Kjærlighed, der omfatter alle Skabninger af samme Art, og dog at gjøre dette Billede saa sandt og levende, at det bliver poetisk Virkelighed, ikke en vilkaarlig Allegorie, en sliig Tanke kunde kun fattes og udføres af en virkelig Digter, hvis Genie heelt og holdent tilhører Romantiken.« Også i de andre stykker træder denne ejendommelighed »ved det ægte Folkeeventyr meer eller mindre tydeligt frem. Navnlig er Fortællingen »Noget« baade i Anlæg og Tone en fortrinlig Legende, idet en dyb og alvorlig Lærdom ligger skjult i en barnlig Opdigtelse, der sætter Menneskenes Færd og Idræt i umiddelbar Forbindelse med den hiinsidige Verden [...] I »Suppe paa en Pølsepind« og »A. B. C. Bogen« leger Digterens Phantasie humoristisk og dog ikke uden Dybde med menneskelige Latterligheder. Over de to Fortællinger: »Flaskehalsen« og »Pebersvendens Nathue« endelig hviler et dybt, men humoristisk forklaret Veemod.« Til sidst understreges det, at A's skabende fantasi fortsat er på sin højde: »Der er saaledes ikke mange af hans tidligere Eventyr rigere paa brogede Billeder end »Suppe paa en Pølsepind«, og hvo der vil have et Begreb om Andersens Evne til med faa Træk at male Naturen, saa at man ligesom selv oplever den skildrede Scene med hele den i samme 176 liggende Stemning, behøver f.Eks. blot at lægge Mærke til Flaskens eensomme Seilads paa Havet, eller den deilige Skildring af den klare Julemorgen efter Stormen, der har fældet det gamle Egetræ.«

En rig høst, som fortsætter i brevene.

23.4.1858 takker digteren Andreas Munch i Christiania for bogen, som han »flere Gange siden har gjennemlæst, altid med samme Aandsforfriskelse. Jeg kan ikke andet end beundre denne Deres altid lige klar og frisk fremvældende Kilde af Digterungdom, denne sjældne Forbindelse af dyb Følelse og sundt Humør. Skulde jeg foretrække et af disse nye Eventyr, saa vilde det blive »Noget«, det er et Stykke en Jean Paul værdigt. Det er en stor Trøst i denne overkritiske Tid at see og følge en Digterpersonlighed som Deres. Man kommer derved til at tro paa sin Mission, og ikke lade sig forvilde eller forstemme ved Døgnets Raab« (Anna

E. Munch: *Et nordisk Digterhjem*, 1954, 103).

At Ingemanns var »meget lykelige i« *Flaskehalsen og Suppe paa en Pøsepind* fremgår af A's brev til Edvard Collin fra Basnæs 21.12.1857 (BEC II 292). I Ingemanns brev til A 29.5.1858 omtales udelukkende Goldschmidts anmeldelse: »Den er skrevet med venlig Paaskjønnelse af Deres Eiendommelighed, og med den er jeg paa Deres Vegne vel tilfreds [...] Goldschmidt er en af de Faa blandt vore Publicister, der have Sands for Idealitet midt i Paavirkningen af Tidsaandens Realisme. Han er selv Saameget Digter, som behøves for at raisonnere poetisk om Poesie« (BtA 353). Ingemann var en klog rådgiver: han må have haft en fornemmelse af, at A næppe var tilfreds med anmeldelsen og skynder sig så at afbøde et grædebrev.

At Signe Læssøes fromme hjerte måtte smelte over Egetræet kunne også forudses, men ikke at hun hele 3 gange meddeler A det. Første gang 28.12.1858: »Min hele Kjærlighed hænger ved Egetræet. I tre Aarhundreder var det Tusinder af Skabningers Lyst. I tre Gange tre Aarhundreder, ja, saa længe det danske Tungemaal lever, vil det leve og elskes og være en Ledestjerne for Sjælen, som det var for Havets Sønner« (BtA 501). 18.2.1859 tilføjer hun, »at det slet ingen Forklaring behøver, gjør mig det endnu dyrebarere. Det er mig som en Bibel: Ledetraad til alt Godt« (BtA 503 f). Og 18.4.1859 udbryder hun: »Lad disse Linier sige Dem, at jeg ikke vil blive her [: på jorden], men høre med mit elskede Egetræ de velsignede Ord: »Saa godt kan der være i Himlen!«« (BtA 510).

NEH I:2 1858

Allerede på udgivelsesdagen 15.5.1858 anmeldte Dagbladet hæftet som et af A's bedste: *Klokkedybet* »er mindre et Eventyr end et Digt i 177 Prosa, fuldt af Klokkeklang og Naturfantasier«. *Hurtigløberne* adskiller sig fra de foregående ved at mangle »den eiendommelige Dobbeltthed, der ellers i Andersens Eventyr paa een Gang fængsler Børnene gennem Fantasien og griber de Voxne ved den dybere Betydning; det er kun et Eventyr for Voxne, men for dem er det ogsaa rigt paa den Humor og godmodige Satire, som saa rigt gennemstrømmer Andersens fantastiske Fortællinger,« men med *Dynd-Kongens Datter* har han hævet eventyrene »endnu et Trin høiere«, takket være »den overraskende poetiske Kraft i alle Beskrivelserne af Naturen, af Livet i den nordiske Vikings Borg, af Scenerne i Ægypten og endelig den humoristiske Traad, der slynger sig gennem det Hele ved den fortræffelige Storkefamilie [...] der uden det mindste Brud paa Naturligheden leverer et Hverdagsbillede, saa rigt paa karakteristiske Træk og humoristiske Skildringer som den bedste Novelle [: roman] i tre Dele; end ikke Dickens har nogensinde mere sandt og humoristisk tegnet det huuslige Liv med dets Sorger og Glæder, dets Rivninger med Idealet, Vrøvlet i det Ydre og Kjærligheden i det Indre, end Andersen her har gjort det med sin Storkefamilie, og det er fra vor Pen omtrent den allerhøieste Roes.« Dertil føjes nogle mindre sproglige indvendinger, men eventyrets hovedtema berøres ikke.

På det punkt får man mere besked i Berlingske Tidende 27.5.1858, som også starter med de to sidste stykker, »der mere have Fabelens belærende Character end Eventyrets friske Phantasispil«, og som »snarere passe for den ældre end for den ungdommelige Læser«. Men *Dynd-Kongens Datter* »er et Eventyr, der med lige Glæde vil læses af enhver Læser, i hvad Alder han end er [...] Der er maaskee neppe noget af Andersens mange herlige Eventyr, hvor den inderlige, barnlige, hjertelige Tone, forenet med dyb poetisk Fylde, træder mere levende frem end i »Dyndkongens Datter«. Læserens Interesse er saaledes her knyttet deels til den skønne religiøs-poetiske Udvikling af hvorledes Dyndets Barn lidt efter lidt hæver sig fra dets medfødte Natur til et høiere aandeligt Liv, deels til den uforlignelige Skildring af Storkefamilien. Den Maade, hvorpaa denne Familie er fremstillet og indblandet i hele Fortællingens Gang, er en saa heldig og velgjennemført Idee, at denne alene vilde være nok til at hævde Forfatteren en fremragende Plads blandt de bedste Eventyrdigtere.«

Anmeldelsen i Lolland-Falsters Stiftstidende 30.6., som også omfatter forrige hæfte (jfr. s. 172), og som er optaget af eventyr/historieforholdet, beskæftiger sig kun med hovednummeret, »hvor især »Storkemoder« er tegnet ypperligt«. Konklusionen lyder: »Skjønt den »Tanke«: Kjærlighed føder Liv gaaer igjennem Fortællingen, er denne dog i egentligste Forstand et Eventyr, med Forvandlinger, Trolddom o.s.v., og ender paa en saa uventet Maade, at Digteren selv lader 178 »Storkefader« udbryde: »Den Slutning havde jeg nu slet ikke ventet«, og »Storkemoder« spørge: »Hvad mon Ungerne ville sige om den?«« Det er første, men ikke sidste gang spørgsmålet om slutningens berettigelse stilles.

Goldschmidt er i sin anmeldelse i Nord og Syd, bd. II, 1858, 200 f, ikke i tvivl: *Dynd-Kongens Datter* har en klar sammenhæng fra først til sidst. Vel er hans kritik hovedsagelig et »referat« af handlingsgangen, men af den støbning at det samtidig rummer en tolkning. Om slutningen skriver han: »Under hendes Længsel efter det Himmelske foregaaer en ny Forvandling: Som hun forhen blev fra Padde forvandlet til en skjøn

Kvinde, bliver Skjønheden nu til ren Aandighed og forenes med sit Ophav.

Til det Stykke, som handler om at gaa fra Brudgommen og skue ind i Himlens Herlighed samt om Følgen deraf, har Andersen næsten ordret benyttet et gammelt jødisk Sagn, der forresten forekommer under forskellige Bearbejdelser, f.Ex. om Munken, der hørte den lille Fugl synge og gik efter den. Men han har forenet det godt med det Øvrige og derved fuldstændiggjort Meningen: at ved Forsagelse af Jordens Glæder skal Menneskeheden i Kampen med sin Naturs Dobbeltthed feire sin sidste Triumph. Vistnok er dette at forkynde Askesen; men Schiller, der forresten ikke var Asketiker, har omtrent sagt det Samme:

»Wollt Ihr schon auf Erden Göttern gleichen,
Frei sein in des Todes Reichen:
Brecht nicht von seines Gartens Frucht«.

Om Eventyret formaaer at bære den Slags Tanker, om det ikke ved Forsøget paa at optage det specifik Christelige og forkynde den menneskelige Sjæls Frelse ved Hjælp af Troen, maa tabe noget af sin Barnlighed og istedenfor Poesi sætte hellige Tegn, skulle vi ikke paany berøre videre.«

Indforståelse og distance på een gang. Uden at A forstod det, var Goldschmidt ham en fin kritiker.

At netop dette eventyr optog samtiden, som stod over for en ny konflikt mellem ateisme og kristendom, fremgår af en lang hegeliansk analyse, som Fædrelandet bragte henvend et år efter udgivelsen, 26.3.1859, under signaturen L. Tolkningen henvender sig til de mange »ellers forstandige Folk«, for hvem eventyret er en lukket bog, skønt det indeholder hele »den christelige Verdensanskuelse, i Modsætning nærmest til den jødiske, men ogsaa til den hedenske [...] og det er i saa Henseende maaskee ikke uden Betydning, at Storkene siges at have to Eventyr, som de fortælle deres Unger, nemlig det om »Moses, der blev en stor Mand, som man siden ikke veed om, hvor han blev 179 begravet« og om Dyndkongens Datter, liden Helga, der tilsidst paa den barnlige Længsels Vinger fløi didop, hvorhen man stedse drages - til Faderen, til Faderens Kjærlighed.« Senere fortolkes den syge ægyptiske konge som Gud, og prinsessen, der sænker sig i de dybe vande, som Guds kærlighed, »Guds Aand, der i Begyndelsen svævede over Vandene«. Anden forenes med naturen, og af jorden frembringes planten, der stræber opad mod den himmelske lysets kilde. »Frugten af denne Formæling med Naturen er Mennesket [...] repræsenteret ved Helga, hende, der er »født af Sjæl og Dynd«, og i hvis Væsen de to modsatte Naturer, Moderens og Faderens, Aandens og Materiens, føre en Strid, der aldrig lader hende Ro.«

A holdt hele tiden Ingemann underrettet om sit arbejde med *Dynd-Kongens Datter*, og allerede 10.4.1858 skrev Ingemann: »De er et lykkeligt Menneske! naar De rager i en Rendesteen, finder De strax Perler [skjult Goldschmidt-citat, jfr. s. 160], og nu har De jo fundet en Ædelsteen i - Dyndet. Det er en velgjørende Phantasia, der saaledes holder os Roser for Næserne, hvor det stinker værst i Verden, og viser os en kongelig Herlighed og en smuk Prindsesse i Dyndet; at hun er smuk, har jeg allerede hørt af Andre. Det skal fornøie mig at see hende efter den Stork og de sex Skyllinger [: omarbejdelser], De har foretaget med hende. Jeg har saa megen Kjærlighed til hendes ældre Søskende og saa megen Tillid til hendes Afvaskers Smag og fine æsthetiske Lugt, at jeg er vis paa, der hverken ved hende eller det halve Kongerige, hun sagtens medbringer, klæber mindste Plet fra hendes kongelige Faders Heelstat« (Brevet i sin helhed tr. i MLE II, 205 f).

14.5.1858 jubler Signe Læssøe: »Saa er da virkelig allerede Dynd Kongens Datter i mit Eie! Hvor inderlig takker jeg Dem, kjære, kjære Andersen. Den er læst for mig til Fleres Glæde, skjønt ikke læst, som da De læste den, dog min Hukommelse gav mig hvert betydende Sted med Deres Betoning, og jeg følte atter hver Skjønhed med inderlig Rørelse og Tak til den Algode at han blandt sine Skabninger havde skabt Væsener med den Magt at de formaaede at indgyde Tusinde gode, kjærlige Tanker.« Men slutningen har hun svært ved at kapere: »At liden Helga ikke kan være en almindelig Husmoder og tugte og ave Børn og Tjenestefolk begriber jeg godt; men hvad hun skal see ind i Himmellens Herlighed for, og saa atter vende her tilbage, forstaaer jeg slet ikke. Gid De engang vilde løse mig den Gaade« (cit. efter H. Topsøe-Jensen: *Buket til Andersen*, 1971, s. 176).

Ingemann blev ikke skuffet i sine forventninger til Dyndkongen. 19.5.1858 rapporterer A til Henriette Wulff fra Basnæs, at »Ingemanns var meget glade over denne sidste Digtning, han ansaae den for at 180 være den rigeste og smukkeste jeg endnu havde bragt, han læste eller hørte den 3die Gang« (BHW II 366). Og samme dag sender hun A sit superlativiske takkebrev: »skjøndt jeg tænker mig, at der strømmer ind paa Dem Glædes og Taksigelses-Skrivelser for Deres sidste Gave til os Alle, saa kommer jeg dog [...] ogsaa med *min* Tak, for *nu* har jeg rigtig læst »Dyndkongens Datter« og det flere Gange til min store Glæde, skattende den oprigtigen! Jeg havde megen Lyst til at tale med Dem om den i detail, udhæve hvær enkelt Sted hvor jeg udbryder enten i Taare eller i Smil, thi alle de forskjelligste Stemninger der kunde røre sig i Sjælen, sættes jo i Bevægelse [...] Det er moersomt hvor de forskjelligste Mennesker, der ellers aldrig læse Noget, dog skal læse »Dyndkongens Datter«; det er en heel epoque det gjør.« *Hurtigløberne* finder hun »meget moersomt og vittigt, men en lille bitte Smule mere bidende end De plejer« (BHW II 367).

Et brev fra den plattyske digter Klaus Groth i Kiel citeres nedenfor s. 183f.

Men begejstringen over *Dynd-Kongens Datter* kulminerer i Bjørnstjerne Bjørnsons store brev fra Rom 10.12.1861, hvor han fortæller, at han ved et tilfælde først nu har læst eventyret:

»Det maatte være Skjebne; som Theaterdirektør lod jeg engang en Elev prøve en Del Overgange med Stemmen og tog som sædvanlig Deres Eventyr til dette Brug og traf dennegang dette, som vedkommende Elev saaledes hakkede i, at Stemmen og Erindringen derom blev som Paddeskallen, hvori Eventyrets skjønne Sjel laa indeklemmt. Jeg havde som én Angst forat komme den nær og løse Fortryllelsen, og i denne Angst laa Fjederhammen gjemt til den rette Tid. Igaar kom Budet om at løfte den susende gennem Luften med Kjerlighed og Erindring, jeg sprang til, Skallen faldt, jeg tog Fjederhammen paa og bruste afsted med hele Deres forunderlige hjemlige og dog til det fjerneste Fjerne i Tankens Rige førende Storkeflok. Og aldrig har den ført mig saa langt, heller aldrig saa højt. Det er ikke alene Deres bedste Rejse, men der er en Vemod, et klogt stort Øje fra Himlen deri, en fjederlet Tilstedeværelse ved det Største og Mindste, saa aandig, at jeg ikke kunde andet end tænke den hele Tid paa det som vi kalde »Svanesang«, noget til Himlen løftende, men saa højt, - at det bliver sidste Gang. Og det er vist, at den Dag det mældes mig (jeg haaber det bliver meget sent) at De ikke længer kan røbe af det Uanedes Hemmeligheder, men er selv flyttet op mellem Gaadernes Ophav og Løsning, - den Dag tager jeg »Dyndkongens Datter« frem, kysser Bogen og læser Eventyret langsomt ligesom vi følger til Graven under Musik. Og paa Randen deraf, ude paa Eventyrets Veranda, naar jeg saa staar der og ser ud i det Frie, er jeg vis paa, det sker med Taarer og med en Følelse af Hjemlængsel til det Eviges Minutter. Jeg kunde som 181 Barn aldrig tænke mig Saligheden uden som det mest Pinende, der var til - næst Helvede; - jeg havde her en Følelse af den saa stor i det Uendelige, at alt det Oplevede og Ønskede ikke engang blev af Straaets Vægt i dens Herligheder, og netop derved kom dette korte Øjeblik paa Verandaen i Rang med mit skønneste Livsmoment. Man kan aldrig komme længer i Glæde end til et Minuts Anelse af, hvad den evige Salighed er.

Var jeg hos Dem, da dette Eventyr blev skrevet, saa blev jeg bange, idet jeg vilde tro, at De aldrig skrev mere. Jeg begriber heller ikke hvad Indtryk der kan have skabt det. Den Evne De har til at finde de bedste Mennesker og i disse Mennesker det Bedste og at undgaa alt Andet, maa jo tilsidst føre op til det højeste, saavist som det Gode har Slægtskab med Gud. Og De maa netop derved komme højere, nærmere ham i Forstaaelse til Gjengivelse end vi Andre, som ifærd med Forstaaelsen, bortblander den i urenere Omgang, - i hin prosaisk tunge, lidt onde, lidt afsides førende, lidt fristende til Irllysene, som hopper om og vinker [...]

Da jeg er mig bevidst, at jeg mangan Gang har været vildfarende i Forstaaelsen af Dem, naar jeg nemlig har læst et Eventyr, som pinte mig, saa er det mig ofte nu en saa stærk Trang at faa raabe ud hvordan jeg er kommen til Forstaaelsen i Kjerlighed. Og da jeg paa den anden Side er mig bevidst, at jeg har talt med Dem om andre Ting end Deres Dyder og Fortjenester, er jeg vis paa ikke at blive opfattet som Smigrer. Ja, Bud og Hilsen, kjere store Digter og Ven; Gud velsigne Dem!« (Bjørnson I 178-80).

NEH I:3 1859

Flyveposten meddeler 26.3.1859 meget summarisk, at alle seks historier »er fortalte med den naive Humor og gennemstrømmende af den dybe Følelse og rige Phantasi, der blandt Store og Smaa har erhvervet Digteren en saa talrig og taknemlig Læsekreds.«

Allerede 15.3. havde Berlingske Tidende bragt en forhåndsnotits, som gør et nummer ud af, at det nu er 25 år siden[!] A skrev sit første eventyr, *Fyrtøiet*, »som strax gjorde Opsigt i Børneverdenen«[!]. Men bladets egentlige anmeldelse kom på A's fødselsdag, 2.4., og konstaterer indledningsvis, at hæftet er blevet en succes: »Medens Phantasien dominerer i hans første Eventyr, er det Tanken, der spiller Hovedrollen i de efterfølgende [...] ved »Vinden, der fortæller om Valdemar Daae og hans Døttre« [ville vi] navnlig fremhæve det Musikalske i den sproglige Fremstilling, thi man hører gennem denne Fortælling alle de forunderlige Modulationer, som Vinden er saa rig paa, og naar man er 182 tilende med Fortællingen, behøver man ordentlig at samle sig, for at komme paa det Rene med, at det ikke er Vinden, men Andersen, der har fortalt os den.« Om *Pigen, som traadte paa Brødet*, *Taarnevægteren Ole* og *Anne Lisbeth* fremhæves det, at de har det »dybere Indhold«, mens *Børnesnak* har humor og ironi og *Et Stykke Perlesnor* inderlighed og gemytlighed.

Tredje og sidste avisanmeldelse kom 7.6.1859 i Dagbladet, som taler om »uformindsket Digterkraft og en frodig Produktionsevne«. Valdemar Daae »er ikke af den almindelige Art; den har foruden sit eget reelle Indhold ogsaa en anden Interesse, en sproglig eller fonetisk, idet det nemlig er Vinden, som fortæller, og Stilen har det stødviis Susende, det rastløst Henfarende, som er eiendommeligt for Vinden; man maa være

opmærksom herpaa, naar man læser Historien, for ret at forstaae den, men hører man den blive oplæst, paatrænger det sig afsig selv«. Men samtidig ankes der over, at A, som i sine senere eventyr har taget »Livets vanskeligste Gaader« op til behandling, forsømmer en digtning »af en anden og mere jordisk Art, saadanne Eventyr som »Kjærestefolkene«, »den standhaftige Tinsoldat«, »Stoppenaalen« og saa mange andre, der ere heelt gjennemtrængte af gnistrende Humor [...] Denne Humor [...] er sparsommere repræsenteret i det sidste Hefte end i noget af de foregaaende.«

Endelig placerer C. Rosenberg - Dansk Maanedsskrift bd. 2, 1859, 479-80 - A i et bestemt kulturperspektiv: *Vinden fortæller* »staaer [...] og vil maaskee bestandig staae uovertruffet i Originalitet og Friskhed [...] den ubundne Stiil gjør her et fuldkommen saa lyrisk Indtryk, som den bedst til Æmnet svarende Versification og Musik kunde gjøre [...] Ved denne Fortælling, saavel som ved de to betydeligste af de følgende: »Pigen, som traadte paa Brødet« og »Anna Lisbeth«, mindes man iøvrigt atter levende om den Sammenhæng, der finder Sted mellem Middelalderens Legendedigtning og Andersens Eventyrdigtning. Der er begge Steder den samme religiøse Grundvold, ofte kommende tilsyne gennem ganske beslægtede Phantasibilleder - hvor nær ligger f.Ex. ikke Indholdet af de bekjendte svenske Viser »Dufvan på liljekvist« eller »Liten Karin« ved Indholdet af mangt Andersensk Eventyr! og der findes hos ham dog intet Spor af bevidst Efterligning. Det er aabenbart en oprindelig Aare i det danske eller de nordiske Folks Dyb, der atter her er vældet frem, efter i lange Tider at have rundet i det Skjulte. Heri ligger vel egentlig Hr. Andersens nationalhistoriske Betydning.«

Sin vane tro er Signe Læssøe begejstret: »Min hele Sjæl er blevet oplivet [...] Alt er herligt, Hjertet faaer Alt, hvad det trænger til, og Aandens Gnister blusse saa livsaligt op ved [...] alt det Tænkte, der 183 lyser frem af hvert Blad.« Men hun har dog ogsaa nogle indvendinger: »At De har personificeret Adelen, Rigdommen og Aanden i de tre Smaapiger i »Børnesnak«, er ypperligt. At De tilsidst lader dem blive som de Bedre de ere, det er lidt melankolsk at tænke sig; thi ere de voxne, skikkelige Mennesker saaledes og blot skjule det med den Kaabe, vi Alle have ved Haanden, saa er det sørgeligt. Ved Deres »Ane Lisbeth« saa jeg for mig to Lande, skilte ved en Flod, hvorover De som Bro havde lagt Overtroen som en Overgang fra Eventyr til Historie. Da Lise [hendes hushjælp], som læste den for mig kom til det Sted: »Hold Dig fast ved mig, Du er dog min Moder« [...] da brast hun i Graad og kunde ikke strax læse mere. Jeg troede, den endte dér og sagde: »Ja Gud er naadig og barmhjertig!« Da hun saa begyndte igjen, blev jeg lidt utaalmodig, jeg vilde ikke have den længere; men altsom hun blev ved at læse, blev jeg god igjen, og nu takker jeg Dem inderligt for den hele [...] Vægteren er jeg ikke rigtig bekjendt med endnu; maaskee sidder han mig for høit paa sit Taarn. Jeg har kun een Gang prøvet at stige op til ham, og da hilsede han mig ikke saa lokkende som de Andre; maaskee gjør han det næste Gang, naar jeg atter hilser paa ham. Man kjender jo Folk paa det Selskab, de omgaaes; da han nu er i det meest udvalgte Selskab, tvivler jeg ikke paa, at jeg har miskjendt ham« (Nicolaj Bøgh: Signe Læssøe, 1877, 149 ff).

Bøgh daterer blot brevet til året 1859, men det må være fra før 9.4., for den dag sender hun A et nyt brev, hvor hun har forsonet sig med slutningen på *Børnesnak*: »Den Slutning, min lille Yndling faaer, at de skaanselsløse tre Smaapiger dog blive gode og elskværdige, tyder paa det rene, skyldfrie Hjerter, hvormed De har tilgivet og derfor nu ogsaa høster den reneste Himmelsæd. Den anden Aften paa Taarnet [*Taarnvægteren Ole*] er saa ypperlig, saa skarpsindig, at jeg, hver Gang jeg hører den, har min inderlige Glæde af den. Saadan Skarpsindighed, som *der* er udviklet, forynger mig hver Gang det læses for mig, hver Gang jeg tænker paa det [...] Viggo [hendes søn, præsten] beundrer den Klarhed, hvormed De har fremsat hendes [: Anne Lisbeths] Samvittighedsnag; han sætter »Ane Lisbeth« og »Valdemar Daa« øverst, den Sidste for den locale Duft og Tone, der er over den; han siger, den er classisk, den er dansk og kan ikke være uden dansk.« (BtA 507 f).

Endnu en brevkritik fik A. Kort tid i forvejen havde han gjort bekendtskab med den plattyske digter Klaus Groth, som han havde sendt sine eventyr, og som nu svarede fra Kiel 5.12.1860: »Ueber Ihre Eventyr hätte ich gem etwas Ausführliches mit Ihnen gesprochen. Dynd-Kongens Datter und Vinden fortæller om Valdemar Daae og hans Døttre haben mir besonders zugesagt. Das letztere hat ganz 184 besonders einen Schnitt oder vielmehr einen Ton wie ein Naturlaut, der durchklingt. Mehr davon, lieber Andersen! Dyndkongens Datter ist ja ein Stück, das kommt und nicht gemacht werden kann; eben zu dem letzteren hätte der »Vind« wohl noch Geschwister im Sack. Anna Lisbeth ist mir etwas zu traurig, herzbrechend.« (BtA 140 f).

Da Brandes i 1869 offentliggjorde sit berømte A-essay (i *Illustreret Tidende* 11., 18. og 25.7.), var der næsten ingen grænse for digterens jubel. Næsten - for han savnede omtale af et par eventyr, »som jeg giver særlig Betydning«. Det er nu ikke færre end 6 eventyr han savner, heraf 3 fra dette hæfte, nemlig »to af de, antager jeg, dybeste af alle mine Eventyr: »Anna Lisbeth« og »Pigen, som traadte paa Brødet« [...] Et for sin Danskhed og fra Sprogets Side betydende Stykke er vistnok »Valdemar Daae«« (BfA II 602 f).

Berlingske Tidende spør 13.12.1859, at samlingen vil »faae en overordentlig talrig Læsekreds baade mellem Smaa og Store, skjøndt den væsentlig synes skreven for de Sidste«. Af bemærkningerne til hvert enkelt stykke kan nævnes, at *Gaardhanen og Veirhanen* »rivaliserer med« *Toppen og Bolden* (som *Kjærestefolkene* altså fra første færde er blevet kaldt!). *Barnet i Graven* kaldes »et lille Digt i Prosa [...] et sandt Mesterstykke, hvori et fortvivlet Moderhjertes Forstemning og Gjenopvækkelse er skildret med en mageløs Kraft og Simpelhed.« »*Deilig*« har »en Blanding af skalkagtigt Lune og Gemyt, der gjør en forfriskende Virkning; Figurerne, der optræde, er let skizzerede, men forme sig i saa bestemte Omrids og staae saa lyslevende og talende for Læseren, at det er umuligt at glemme dem.« I *En Historie fra Klitterne*, »der slutter denne kostelige lille Samling, smelte Forfatterens livlige Beskrivelser af en Natur, der nylig har grebet ham stærkt, ypperlig sammen med et smukt, digterisk Stof til et Hele, der vidner om, at hvormeget Fortræffeligt St. Blicher end har skjænket os fra den jyske Vestkyst, er der dog endnu en rig Høst tilbage for Den, der har et aabent Øie for denne vilde, forunderlige Scene og for de Figurer, der bevæge sig paa den.«

Også Dagbladet 24.12.1859 er positivt stemt og glæder sig over, at Andersen »vedbliver at producere med en Friskhed og en Ungdommelighed, der er forbausende«. Af de 5 fortællinger klassificeres *Pen og Blækhuus* plus *Gaardhanen og Veirhanen* som eventyr, de 3 andre stykker som historier. *Pen og Blækhuus* har en smuk tanke: ingen skaber noget af sig selv, indklædt i en humoristisk allegori. Men i *Gaardhanen og Veirhanen* »savnes der Klarhed i den Grundtanke, som skal give 185 Eventyret dets højere Betydning, der løber for mange Traade sammen, og det svækker Indtrykket«. Derimod er *Barnet i Graven* »en netop ved sin Simpelhed gribende Skildring af en Moders overvældende Sorg ved Tabet af sit Barn og hendes Vækkelse af denne Sorg til at føle sine Pligter for de Efterlevende«. »*Deilig*« er gennemtrasket af »et sprudlende Humor [...] og dog fremtræder Grundtanken med slaaende Klarhed; hvor kort og flygtig »Enkefruen« end er tegnet, staaer hun dog for Læseren som en lyslevende Skikkelse, en fortrinlig Typus, til hvilken vi Alle kjende Sidestykker«. Men *En Historie fra Klitterne* er ikke blot hovedstykket, men også »Samlingens Perle«. Hvad der mislykkedes for A med romanen At være eller ikke være, »fordi han kom ind paa Filosofiens og Dialektikens Gebeet, hvor han ikke mægter at føre sine Vaaben paa den rette Maade«, er nu lykkedes ham her »med en Overlegenhed, som vidner om hans store Digtermagt [...] han raisonnerer ikke, indlader sig ikke paa vanskelige spekulative Problemer, han fortæller i simple Ord sit Hittebarns Historie, lader den selv tale til Læserens Hjerter, og naar Fortællingen er tilende, har han med Poesiens Magt tvunget enhver Tvivl tilbage, saa at Enhver siger til sig selv: Det maa være saaledes! - Vi ansee denne Historie for noget af det Bedste og mest Fuldendte, der nogensinde er udgaaet fra Andersens Pen. En forøget Tiltrækningskraft faaer den derved, at dens Skueplads er henlagt til de vilde og øde Egne i Jylland, Vesterhavets Kyster og Klitterne ved Skagen; de kraftige Skildringer af disse lidet kjendte Egenes Natur og Befolkning ere en Frugt af Andersens sidste Sommerreise.«

Almanakken 24.12.1859 Basnæs: »I Dagbladet læst en meget rosende Anmeldelse af de sidste Eventyr«.

Illustreret Tidende, som begyndte at udkomme 2.10.1859, var fra starten af A venligsindet. Under signaturen M. (M. Galschiøt?) bragte det 25.12.1859 (ej i BFN) en stor biografisk artikel om A, væsentligt refererende fra MLE, men dens slutord former sig som en anmeldelse: »Naar han netop i denne Tid, fem og tyve Aar efter at det første Eventyr var skrevet, kan bringe sin ualmindelig store Læsekreds en ny Samling, i hvilken »En Historie fra Klitterne« og »Deilig« ikke staae tilbage for nogen af de tidligere Historier, saa see vi heri en Forjættelse af, at Høsten vil blive Sommeren lig.«

C. Rosenberg, som tidligere havde rost eventyrene, men slagtet At være eller ikke være, er nu både positiv og negativ i sin anmeldelse i Dansk Maanedsskrift, bd. I 1860, 419-21: Hæftet giver »interessante Exempler baade paa hvor høit en naiv Digter kan stige, naar han udelukkende følger sin umiddelbare Følelses og sin Phantasies Indskydelser, og hvorledes han kan gribe feil, naar han vil skrive med en bestemt filosofisk Hensigt og for at bevise Noget [...] »Pen og 186 Blækhuus« staaer saaledes maaskee uovertruffet iblandt de mange Frembringelser af lignende Art fra denne Haand. I [...] »Barnet i Graven« kommer det gennem en smuk og sand Phantasie til levende Anskuelighed, hvorledes den christelige Livsopfattelse er i Stand til at styrke og gjøre dygtig til at leve, medens Digterens naturlige Lune slaaer sig løs paa sin ganske eiendommelige Maade i »Gaardhanen og Veirhanen«, og i »Deilig« med Træk, der ere grebne ud af Livet, satiriserer over en rigtignok ofte fremhævet, men vistnok altid paany fremkommende Daarskab.« Så langt så godt. »Derimod bliver under Læsningen af »En Historie fra Klitterne« den Glæde, som man har ved alt det Poetiske i Opfindelsen og Fremstillingen, ligefra Skibbrudet og Barnets Liv i Fiskerhytten til den vanvittige og syge Mands Forsvinden i den tilfygdede Kirke, forringet, ikke Saameget ved enkelte Urigtigheder eller Usandsynligheder, saasom at Fiskerbaaden skal føres paa en egen Maade over den yderste Sandrevle - denne ligger overalt i det Mindste over en Favn dybt - eller at der i Magsveir pludselig springer en Planke i Skibet, som derved, at Fortællingen er anlagt paa at bevise Noget, der ikke kan bevises, og at i alt Fald Digterens Tankegang er meget utilstrækkelig og tildeels skjæv [...] Man skal ikke gjøre det, der kun er den inderste personlige Bevidstheds, Samvittighedens, Troens Sag til Gjenstand for den endelige Forstands Raisonnement *pro* og *contra*. Allermindst kan dette blive Digterens Opgave [...] men prøver han paa at overbevise ved Grunde og Slutninger, da bringer han strax den selvbehagelige Forstand paa Benene, der virkelig paa denne Kampplads er den stærkere Part, og han vil ogsaa for den, der deler hans Tro og Livsanskuelse, forstyrre sin Digtningens rene, poetiske Indtryk, selv hvor den er saa rig paa Skjønheder, som

»En Historie fra Klitterne«.«

»Ærgerlig over et ubilligt Angreb af Rosenberg paa min Klithistorie«, noterede A i Almanakken 9.5.1860.

At Rosenberg stod temmelig alene i samtiden om sin dom bekræftes yderligere af brevene. 14.3.1859 skrev Ingemann bl.a.: »Det var mig smukt og glædeligt at Udødeligheds-Ideeen var Grundtonen ogsaa i hvad Stormen tilhviskede Dem mellem Klitterne, den Døendes smukke Vision i Kirken blev rigtignok Digterens Drøm og »Historien« opgav sin mulige objective Grund, men det var en nødvendig Følge af Compositionen.«

Signe Læssøe, som på denne tid boede hos sin søn i Ølgod præstegård ved Varde, skrev 16.12.1859: »Jeg er henrykt over det første Stykke, som er, hvad en Digters Arbejder altid skulde være: et Nødvendighedens Foster; man føler, at De ikke kunde lade være at skrive. Det rene, sande Digtervæld sprudler fra hver Linie; det er et 187 Mesterværk, som altid vil bestaae og erkjendes af kommende Slægter. »Barnet i Graven« er særdeles rørende og træder her poetisk frem; i Stedet for af den almægtige Tid, der, som jeg af Erfaring veed, ogsaa bringer Trøst, kaldes Moderen tilbage af sine Pligter. - Over »Deilig« blev der leet her i Præstegaarden meer end i det sidste Aar; jeg hilste i Mama min gamle Veninde, hvis Datter var *Primula veris* og *Bella donna* paa Ballet; hun er fortræffelig. - - - I det sidste Stykke have vi beundret Deres vidunderlige Blik for Alt; endog det uldne Lagen, Bonden skjuler bag Omhænget, har De seet. Det er ubegribeligt, som De gjemmer Alt og veed at anvende det [...] Naturbeskrivelserne fra Klitterne og hele Folkelivet er Sandhed til det Ubegribelige; hvor har De saa hurtigt kunnet opfatte det saa ganske? Jeg fulgte Dem Skridt for Skridt, og det var Alt sandt!« (BtA 510 ff).

I et brev dateret julenat 1859 fortæller Ila Fibiger, at hun på en prik kan »sige Dem, hvilken af Deres Historier jeg finder deiligst. Trods »Barnet i Gravens« ideale Korthed - en Egenskab jeg, i Forbigaaende sagt, næsten sætter over alle - og trods Klithistoriens Naturbeskrivelser og øvrige Skjønheder, foretrækker jeg dog - ubetinget - : Deilig. Alene undtagen mit Yndlingseventyr, Den lykkelige Familie, synes jeg, det er det Deiligste, De har skrevet. Men Sophie anseer jeg rigtignok, paa Grund af hendes sidste Yttring, for en stor Skjælm. Dersom jeg var en gammel Onkel - thi for en Tante vilde det vel ikke engang skikke sig - vilde jeg sige: Pokker troe hende« (BtA 128 f).

I sit takkebrev 26.12.1859 nævner Hauch kun én titel: Klithistorien, »der vist er noget af det Bedste, De har skrevet [...] Den faste Tro, hvormed Deres Sjæl er henvendt mod det Evige hisset, udbreder en romantisk Glands over Deres Digte, som de fleste Poeter i vor Tid som oftest savne, hvormegen Dygtighed de ellers i andre Retninger kunne vise. De Øvriges Arbejder ligne Landskaber uden nogen dybere Himmelglands, uden Solskin, uden Maaneskin eller Stjerneskjær; men alt dette findes i Deres Digte, det kan ikke negtes; og dertil en eiendommelig barnlig og naiv Opfattelse af Livet, som Ingen i vor materialistiske Tid saa let skal gjøre Dem efter« (BtA 236 f).

Også den norske forfatter Andreas Munch havde glædet sig over den nye samling. 14.2.1860 skrev han, at han i forvejen kendte *Barnet i Graven* fra Nordiske Dikter och Skildringer, og at den af personlige grunde havde gjort ham så godt. »»Pennen og Blækhuset« er kosteligt - humoristisk og dog saa dybt. Ja, maatte vi kun Alle være rette Instrumenter i den store Mesters Haand! Og nu Historien fra Klitterne! I faa, dristige Træk et helt Livsmaleri - og det et Liv for Evigheden. Hvad De har villet dermed, har De opnaaet - man føler efter Gjennemlæsningen saa klart og trøstefuldt: Jordelivet er ikke vor 188 sidste Bestemmelse - der maa være en Fortsættelse, en Udvikling, en Gjengjældelse, en Forklaring og Udfyldning hiinsides! O, didhen staaer nu mit eneste Haab!« (BtA 517 f).

Endelig meddeler Almanakken 16.12.1859: »Besøg af Paludan Müller henrykt over Historierne.«

BIND IV

Eventyr og Historier I-II 1862-63

EHP 1/2

De 2 bind fik i alt 6 små anmeldelser: Berlingske Tidende 6.10.1862, Folkets Avis 14.10.1862, Flyveposten 15.10.1862, Dagbladet 17.10.1862 og igen 16.4.1863 samt Fædrelandet 27.4.1863, men da alle tekster - bortset fra de 2 sidste i bd. II, som dog kendtes fra Folkekalenderen for 1856 - tidligere havde foreligget i bogform, var det først og fremmest illustrationerne som blev omtalt, men dog også i et par tilfælde A's Bemærkninger. Følgelig er det i modtagelsen af *En Digters Bazar* (udkom 30.4.1842) og *I Sverrig* (udkom 19.5.1851) de derfra overførte titler bliver bedømt.

190

Af de i alt 7 anmeldelser *En Digters Bazar* fik omtales »vore« eventyr kun i to, begge velvillige. Den første er af P. L. Møller i Nye Intelligensblade (red. Georg Carstensen) 29.5.1842, som fremhæver A's »mærkværdige Talent til at finde det Skjønne og Sande i det Smaa. Saaledes Scenen [i *Metalsvinet*] hvor den fattige Tiggerdreng, efterat være mættet og opklædt, begynder at drille Madamens Bologneserhund. Hvor sandt og rigtigt er ikke dette Træk? hvor dybt grebet ud af Barnelivets særegne Poesi, i den Tid, da man ikke tænker paa den Dag imorgen, og dog fødes af den himmelske Fader?« Anmeldelsen er i sin helhed med få ændringer optrykt i hans Kritiske Skizzer, bd. I, 1847, 171-74 (også i Hans Hertels udvalg af samme i Trane-Klassikere, 1971, 116-18).

Den anden står i Journal for Litteratur og Kunst bd. I, 1842, 156-66, hvor det om *Metalsvinet* hedder: »For i al Korthed at give os en Idee om Livet og Konstens Værker i Florenz [...] anbringer Forfatteren en Historie, som han kalder det [hvorpå følger et handlingsreferat]. Skjøndt vi ikke uden Interesse følge med og ofte føle os tiltrukne af Skildringerne, kunne vi dog ikke finde os i, at den lille Dreng skal see paa de deilige nøgne Mænd ved Siden af »de nøgne Qvinder, der strække deres utilslørede Lemmer paa de bløde Hynder, og hvis Bryst hæver sig« etc. Den saa interessant indledte Historie afbrydes desuden der, hvor Spændingen var højest, og vi faae pludselig at vide, at den lille Dreng, efter at være bleven til en stor Maler, er død. Kun som en Curiositet bemærke vi at Hunden Bellissima, der i denne Historie spiller en vigtig Rolle, og som i Førstningen benævnes en hvid Bologneser, mod Slutningen kaldes *en klippet Mops*.« Gennemgående er anmeldelsen utilfreds med de græske kapitler: »Verdensbegivenhedernes politiske Betydning synes ej at have nogen saadan for Forfatteren«. Ikke des mindre kaldes *Venskabs-Pagten* »en smuk Episode af det nygræske Folkeslags Liv«. Og senere kaldes *En Rose fra Homers Grav* »en poetisk Rose«. Her omtales altså positivt - dog med visse forbehold over for *Metalsvinet* - netop de 3 kapitler A indlemmede i eventyrrækken.

Kritikken af *Metalsvinets* nøgne damer tog A ad notam og ændrede stedet i eventyrudgaven, se parallelteksterne IV 13 ff.

Bedstemoder, som i sin I. version i Freia, 1845, hed *En Historie*, havde Corsaren (dvs. Goldschmidt) 12. og 19.12.1849 »anmeldt« i form af en meget vittig parodi, som dog i første række er en satire over politiets lovlig flittige brug af stokke (optrykt i sin helhed af J. Skjerk i A-iana 1973, 410).

Af de 3 anmeldelser *I Sverrig* fik, omtales et par af bd. II's eventyr i de 2. Først i Kjøbenhavnsposten 20.6.1851, som ikke er uden kritiske 191 indvendinger, men - »Endeel af Værket bestaaer af smukke Sagn og betydningsfulde historiske Episoder, der i høi Grad vække Læserens Deeltagelse saavel ved de storartede Billeder, der oprulles for ham som ved den heldige Form, hvori de som oftest ere gjengivne [...] Glandspunktet her som i den hele Bog er imidlertid »en Historie« [...] en deilig Digtning, besjælet af Poesiens og den skjønne rene Menneskelighedens Aand og derved forlenet med en opløftende Kraft; det gjør godt at læse dette Afsnit. Det er ogsaa fortalt med rolig Høihed, undtagen det første Blad, der er holdt i den bekjendte Eventyrmaneer, der her ikke er paa sin Plads.«

Dernæst i det norske tidsskrift Idun. Et Blad for Literatur og Kunst, nr. 12, 1851, som gennemgående er negativ: »man sukker forgjeves efter en Draabe Virkelighed i dette Fantasienes uoverskuelige Hav«. Bogen er »et mislykket Arbejde«. Men - »Nogle Steder [...] hvor Forfatteren aldeles har løsrevet sig fra Omgivelserne og fuldstændig tyr ind i Fantasiverdenen, er han saaledes ogsaa heldig som i »Fugl Fønix«, »Digter-Skiltet«, »En Historie«; men overalt hvor han forsøger at klamre sig fast til Gjenstandene omkring, mislykkes det, og Læseren faar Pjat istedetfor sund Digtning«.

Da Grimur Thomsen skrev sin store oversigtsartikel om A i Dansk Maanedsskrift april 1855 fremhævede han fra Sverigesbogen to af de titler, som blev opsuget i eventyrene: »»Bedstemoder«, som har gjemt en tør og flad Rose i sin Psalmebog; og »den stumme Bog«, hvor et Herbarium indeholder den afdøde Upsala-Students Levnetsbeskrivelse. Kan man vel tænke sig en mere poetisk Livssymbolik?«

I sit takkebrev af 30.4.1851 for *I Sverrig* er Hauch meget begejstret: »Jeg vil aldeles ikke skjule det for Dem, at denne Bog tiltaler mig endnu meget mere end Deres tidligere Basar [...] Jeg vil egentlig nødig fremhæve enkelte Steder i Deres Bog, da den har virket paa mig som en Heelhed, hvilket er det, som jeg mener, De helst maa ønske med Hensyn til Deres Læsere. Skal jeg imidlertid fremhæve Noget, saa vil jeg fornemmelig nævne, hvad De især fortæller om Wadstena-Kloster, om Gustav Wasa, ligeledes det smukke Eventyr om den strenge Præst, der prædikede den evige Helvedesstraf, men ikke kunde finde Nogen, som han nænte at finde værdig dertil« (BtA 225 f).

Ingemann derimod har 25.5.1851 efter at have læst bogen to gange diverse indvendinger mod dens Ørstedpåvirkning, og han ville også gerne »faa de rullende Billeder til at staae stille [...] - men dertil giver De næsten aldrig Frist - dog jo, naar De selv falder i Tanker og glemmer Reisen og Sverrig over »Fugl Phoenix« eller »den gamle Bedstemoder« (et deiligt Hjertestraa i Foraarsbouquetten), eller ved »Historien« om den strenge Præst og hans Drøm (en rar, kjærlig 192 Fantasie), eller ved den gamle, forulykkede Students »stumme Bog«, som jeg ogsaa holder meget af« (BtA 326). Her udpeger han præcis de 4 titler A tog med i 63-bindet - den 5., som Ingemann var utilfreds med, *Marionets pilleren*, ventede han med at indlemme i eventyrrækken til efter Ingemanns død.

Besyderligt nok meddeler Signe Læssøe 15.6.1851, at *Marionetspilleren* er hende »særdeles kjær«, og siger hvorfor, men hun takker ogsaa »saa uendelig« for *Den stumme Bog og Bedstemoder* (BtA 482).

»Ærens Tornevei« og *Jødepigen* offentliggjordes 1. gang i Folkekalender for Danmark 1856 (udkom dec. 55), som blev anmeldt i Flyveposten 24.12.1855 (ej i BFN): I den første har A »paa en smuk og tiltalende Maade viist, hvorledes udmærkede Mænd, Nationens Velgjørere behandles af en utaknemmelig Samtid (man skulde næsten troe, at han ogsaa sigtede til Nutidens Begivenheder hos os)«. Et rigtigt gæt. I *Jødepigen*, »der i flere Henseender hører til hans bedste Smaaskildringer, har han talt Tolerancens Sag, men dog neppe saaledes, at selve den lille Jødepige, der søger at holde Løftet til sin Moder, kunde være tilfreds dermed«.

Det samme crux har fru Læssøe noteret sig i et udateret brev til A 1856: »Denne Historie gaaer jeg ikke saa ganske ind paa. I Aanden rettede »Jødepigen« sig ikke efter Moderens Befaling; hvorfor gjorde hun sig da ulykkelig ved at hænge fast ved det Udvortes, som dog er Intet? Jeg synes, det er en usand Følsomhed, som altid kun svækker Sjælens Kraft. Selv den Svageste maa gjøre sig Umage for at vide klart og tydeligt, Hvad han vil; billiger Tanken Villien, da maa man gaae den Vei og ikke lade sig lokke hverken til Højre eller Venstre« (Nicolaj Bøgh: Signe Læssøe, 1877, 147 f).

Også Ingemann kendte historierne fra Folkekalenderen, og allerede 2.1.1856 skriver han, at »Ærens Tornevei« »sprang mig dog for hastig fra det ene til det andet Exempel paa Ærens Tornevei-Vandrere, til at Exemplerne kunde faae Tid til at blive ret levende Billeder, og de syntes mig vilkaarlig grebne, uden nogen nødvendig Forbindelse; »Jødepigen« derimod afspejlede sig strax i Phantasie og Sind som et sandt og skjønt Billede af den christelige Aands Magt til at sprænge alle endelige Mure, og selv gennem den grundmurede Kirkemuur at sende sin Ilddaab til en Sjæl baade før og efter Døden. Deri samstemmer jeg ganske med Dem. »Ærens Tornevei« skal jeg læse om igjen. Mulig har jeg der - som De siger - »stillet Digtningen efter min egen Opfatning af Ideen«, [A's indrømmelse af sin mistolkning af Ingemanns »Tankebreve«] istedetfor efter Deres. Jeg er nemlig altid noget bange for at overvurdere den Ære, Mennesker kunne give og fratage hverandre, og Andet er her dog ikke Tale om. »Anerkjendelse«, 193 opstillet som Livsopgave, er mig en ængstende Forestilling. Naar De om 10 eller 20 Aar maaskee skriver et Supplement til Deres »Livs Eventyr«, vil De maaskee ogsaa have stillet Dem en anden Livsopgave« (BtA 341 f).

Nye Eventyr og Historier 2. Række 1861-66

NEH II:1 1861

Af hæftets 7 numre havde *De Vises Steen* tidligere været trykt, i Folkekalender for Danmark, 1859 (udkom dec. 58), og anmeldt i Flyveposten 22.12.1858 (ej i BFN): Eventyret »kan sættes ved Siden af det Bedste af denne Art, hvormed Forfatteren har beriget Litteraturen; imidlertid bestyrker den religieuse og moralske Tendents i dette Eventyr os atter i den Formening, at Digteren i den senere Tid er slaaet ind paa en Retning, som, hvor smuk og poetisk den end kan være, dog er ikke lidet forskjellig fra den, der aabenbarede sig i hans tidligere Eventyr, og hvori mere det Spøgende, det Lunefulde, udgjorde Grundtonen. Det var vel ogsaa fornemmelig ved dette Element, at hans Eventyr opnaede en saa stor og fortjent Berømtthed; men hvorvidt Andersen har gjort Ret i saa afgjort at bøie ind paa en anden Vei, skulle vi ikke her undersøge.« Kursændringen har tidligere været observeret af kritikken (se p. 178 og 182), som ogsaa har stillet sig tvivlende til, om den har været til gunst for A.

Hæftet opnåede i alt 7 anmeldelser af noget blandet karakter. A har åbenbart været meget spændt på modtagelsen, for sjældent har han så nøje dagbogskommenteret reaktionerne som her. Berlingske Tidende er først ude, 5.3.1861 med sin hidtil fyldigste, næsten 2 sp., omtale: A's domæne er at fortælle historier, og »hvad enten Grundtonen er dyb og alvorlig eller spøgende og ironisk, saa udmærke de sig altid ved en saadan Friskhed i Fortællemaaden, at selv naar han fortæller en gammel Historie, som vi Allesammen kjende, f.Ex. [*Hvad Fatter gjør*], saa fortæller han det saaledes, at det forekommer os at være en ganske ny Historie [...] Men fordi man fortæller sine Historier lige godt, derfor ere ikke alle Historierne lige gode, og det er heller ikke Tilfældet med dem, vi her have for os!« Fx. indeholder *Skarnbassen* og *I Andegaarden* ikke »synderlig Mere eller Andet, end hvad han tidligere har sagt under en anden Form eller i en noget forandret Indklædning«. *Tolv med Posten* er også tynd, »et lystigt Indfald, men heller ikke mere, skjøndt vi gjerne skulle indrømme, at flere af de tolv Passagerer ere morsomt individualiserede«. *Det nye Aarhundredes Musa* får også sin sag for: »Er det saa let at konstruere Fremtidens Musa, saa har man hende 195 ogsaa, og Den, der kan sige os, hvordan hun vil blive, maa selv være Aarhundredets Mand, paa eengang Evangelisten og Tolken. Dog, herom ville vi ikke gaae i Rette med Digteren, men hellere betragte [eventyret] som en veltalende, digterisk Phantasi end som en Spaadom om det, der vil komme.« Højest sætter anmelderen *De Vises Steen*: »en ædel og dyb Tanke, der er gennemført med Dygtighed,« samt *Sneemanden*, som står på linje med *Kjærestefolkene*, *Tinsoldaten* etc., »kort sagt, ved Siden af det Bedste, som han - og altsaa Nogen - har leveret i denne Retning [...] en lykkelig Inspiration, ligesaa genialt opfunden som lunefuldt gennemført.« A's kommentar samme dag: »ret god, men jeg vendtede ingen Indvendinger, Skarnbassen stillet lavt, Sneemanden glimrende« (Dagbøger V 14).

6.3.1861 hæfter Dagbladet sig ved »de karakteristiske Dyreskikkelser, der saa træffende parodierte de Synsmaader og Anskuelser, som bevæge Menneskeverdenen, uden at de derfor falde ud af deres Dyre-Individualitet«. Som eksempel anføres *Skarnbassen*, *Sneemanden*, *I Andegaarden*. Men mest indgående behandles *Det nye Aarhundredes Musa*, som mindre er en historie »end et i Prosa skrevet Digt om Poesiens Fremtid - det er Noget af det Smukkeste, som Andersen har skrevet«. Her »gjenfinde vi atter den kraftige, styrkende Tanke, at det ikke ligger i Tidens Udvikling, at den er Poesien fjendtlig. Naar Digterne klage over Materialismens Fremgang, over Poesiens Tilbageskriden, over Mangelen paa Stof, da ligger Feilen ikke i Aarhundredet, men hos Digterne, der ikke har faaet Øiet op [...] Vi kunne ikke forlade den herlige Skildring [...] uden at afskrive Digterens sidste, baade veemodige og begejstrende Ord«, hvorpå IV 117,16-21 citeres.

Samme dag konstaterer Fædrelandet, at der fortsat er skønhed, lune og ynde i A's sprog. *Skarnbassen* »synes os endogsaa at høre til hans fortrinligste Eventyr, idet ikke blot alle Enkelthederne ere meget fornøielige, men ogsaa Anlægget som Helhed er humoristisk og fuldt af træffende Satire.« *Det nye Aarhundredes Musa* karakteriseres som »en Slags apokalyptisk Recension [...] et frit Phantasispil og ikke nogen klar Tankeudvikling, saa at man ikke vilde være berettiget til at stille Fordringer til det som saadan.«

A's kommentar samme dag: »Dagbladet omtaler i Dag med stor Roes Eventyrene og fremhævet Det nye Aarhundredes Musa. Til Aften i Fædrelandet rosede Anmældelse, hvori Skarnbassen kaldes fuldendt. Saaledes modsige Critikerne hinanden.« (Dagbøger V 14).

Nyhedsposten beskæftiger sig 9.3.1861 mest med *Det nye Aarhundredes Musa*, hvis tankegang billiges, »thi det tør ligge uden for al Tvivl, at Naturlighed, Inderlighed og barnlig fast Tro vil være den kommende Tids guddommelige Perle, at Tidens Travlhed og hastværkhavende Locomotiver meget vel vil kunne harmonere og forliges med 196 Aarhundredets Musa.« A's egen muse er »endnu bestandig den unge blide Skjønaand, den samme friske liflige Kilde, der vederquæger og læsker ved sine letflydende Strømninger.« Til belæg herfor aftrykkes et stykke fra *De Vises Steen*.

Illustreret Tidende har 10.3.1861 (ej i BFN) også kun lutter lovord om »hans Phantasies dristige Flugt, der uimodstaaeligt river os med sig«. Som de bedste i samlingen fremhæves *Sneemanden*, *Skarnbassen* samt *Det nye Aarhundredes Musa*, »noget af det Smukkeste, vi have læst af denne med Rette saa yndede Digter«.

Flyveposten indleder sin store anmeldelse 9.4.1861 (under mærket -e, G. Siesbye?) med ordene: »Andersen var engang i den saakaldte Kritiks Velmagtsdage et jaget Vildt«, men de tider er forlængst forbi, bl.a. fordi han er holdt op med at skrive romaner om sig selv, men har fundet frem til »sit Genies forjættede Land, Eventyrverdenen«. *Skarnbassen* og *I Andegaarden* roses som træffende satirer, men »ikke saa heldig forekommer Forf. os, hvor han er mere allegorisk, t.Ex. i »de Vises Steen«, som saa Mange have maattet lade ligge uløftet, saa at Andersen ogsaa kan være det bekjendt. At Ordet *Tro* trykkes med stor Stil, hjælper ikke ud af Vanskeligheden. Heller ikke »de nye Aarhundreders [!] Musa« forekommer os at være paa sin Plads, om vi end deri erkjende mange dristige, kjække og fordomsfrie Tanker«.

C. Rosenberg er i Dansk Maanedsskrift I, juni 1861, 450, overvejende utilfreds: »I det Hele hører dette Heftes Indhold neppe til Forf.'s heldigere Frembringelser: han forekommer os, ligesom Tilfældet er med Dickens, at outrere den Fortællemaade, ved hvilken han er bleven Nationen kjær, og paa den anden Side at gjentage sig selv i de Ideer, hvilke han søger at anskueliggjøre ved sine Billeder, idet han overalt fornemmelig finder Udtryk for Borneerthed og Forfængelighed.« Dog: »Ubetinget bedst synes os Historien: »Hvad Fatter gjør, er altid det Rigtige«, fordi den netop ved det Storslaaede i Motivet og ved sin

parabelagtige Korthed gjør Indtryk som en i Sandhed folkelig Opdigtelse.« Forbavsende nok nævnes *De Vises Steen* overhovedet ikke.

(På hjemturen fra sit sommerophold i Schweiz boede A nogle dage hos Ingemann i Sorø, hvor han 28.8.1861 noterer: »Læst opad Dagen i Juni Heftet af Maanedsskrift hvor det sidste Hefte Eventyr af mig stilles mellem de svageste, dette forstemte mig en Deel; den første Ærgrelse efter min Hjemkomst; der kommer fleer!« (Dagbøger V 115).)

Da *De Vises Steen* havde stået i Folkekalenderen skrev A til fru Læssøe 21.12.1858 bl.a.: »Professor Rasmus Nielsen er ganske indtagen i det og siger, at det er det bedste eller rettere: det betydeligste af alle mine Eventyr, idet Idee og Form, Dybde og Humor smelte aldeles sammen. »Den grimme Ælling« er Digterens Liv,« sagde han, »dette Eventyr, er derimod, hvad Digteren skaber os!« (BfA II 401).
197

Signe Læssøes vurderinger kan være af varierende interesse, men da hun havde læst *De Vises Steen* i Folkekalenderen, gjorde hun en træffende iagttagelse: 27.12.1858 tilstår hun, at hun har »ondt ved at føle sig hjemme under Solens Træ; det overvældede mig arme Gamle. Jeg svimlede ved, at hver Green skulde kunne være en kæmpestor Platan eller en kongelig Ceder. Og nu i den gigantiske Natur et Glaspalads -jeg maatte tænke paa Glaspaladset i London, - og det var jo ogsaa saadan opfyldt med Alverdens Herligheder. Der skal Kraft og Ungdom til for at finde sig hjemme der; jeg er det ikke mægtig. Jeg føler nok det Grandiose i Beskrivelsen; men jeg er ikke hjemme der og aldrig kunde jeg hvile saa trygt paa Liliebladets Balkon som Døgnfluen paa det elskede Egetræes Blad. Jeg tilstaaer: jeg følger ikke ganske Brødrene; Digteren har De været haard imod, og at Søsteren er blind, er reent imod min Religion« (BtA 500 f).

Som venteligt er udviklingsoptimismen i *Det nye Aarhundredes Musa* ikke Ingemanns livret, hvad han da også omstændeligt redegør for i sit takkebrev 4.3., hvor det bl.a. hedder: »Lad ogsaa enhver kommende Slægt staae paa Skuldrene af alle sine Forgjængere *in effigie*, den staaer der dog kun et Øieblik, og seer ikke selv, hvor den staaer, før den er ude derover. Skal den ikke svæve i den tomme Luft, maa den respectere og tilegne sig, hvad der er dens Basis og Bærer, og maa ikke indbilde sig at være Noget selv, paa egen Haand, uden levende og altsaa poetisk Opfattelse af alle foregaaende Aarhundreders Poesie, Videnskab og historiske Liv. - See, denne min Anskuelse kan jeg ikke faae Plads til i hiin Efterslægtsmusa med dens noget vilkaarlig grebne Løsninger af dens Bærer mellem de mange Orme.« Men bortset herfra saluterer Ingemann for hæftet: »Af hvad jeg kjendte tilforn, holder jeg meest af »De Vises Steen« og »I Andegaarden«, og jeg har gjenlæst dem næsten med større Fornøielse, end ved den første Opfattelse. De tolv personificerte Maaneder gik mig noget flygtigt forbi, som lethenkastede Vignetter til en illustreret Almanak [...] »Snemandens« Kakkellovnsskabelsen med Kakkellovnsskraberen i sig var meget morsom, og »Skarnbassen« fandt jeg i Særdeleshed riig paa Humor. Min Lucie beder mig takke Dem for den Fornøielse hun har havt ved at gjensee gamle Venner og gjøre Bekjendtskab med nye [...] Hvad der [...] især interesserer hende, er Deres levende Opfattelse af Naturen, saaledes som i Beskrivelsen af Hytten i »Hvad Fatter gjør, er bedst« og i Vinterscenen i »Snemanden«, og Deres levende Kundskab til Dyrenes Oeconomie, hvortil De saa characteristisk veed at knytte det Tilsvarende hos Menneskene, saaledes som i »Skarnbassen« og »I Andegaarden« (BtA 360 f).

5.3.1861 sender Christian Winther sin »hjerterligste Tak« for bogen og undskylder, at han ikke er kritiker. »Men en taknemlig Læser er jeg, og det har jeg da godt ved at være i dette Tilfælde [...] Om det 198 Stykke, som slutter Bogen, tør jeg nu allermindst yttre mig; Det er ikke blevet mig ganske klart; men *dette* er jo *min* Feil« (BtA 560 f).

Umiddelbart før Bjørnson traf A personligt (men efter at han af Clemens Petersen var blevet manuduceret i, hvad man burde mene om ham), sendte han 2.4.1861 fra Rom et brev til samme C. P. med flg. bemærkninger om *Det nye Aarhundredes Musa*: »Har du seet hin sidste Bestialitet af Andersen den om Fremtidspoesien? At vi er Orme, som skal skjæres over af en Ploug og blive Muld og andet saadant Svineri. Er da de ældste Digtere [...] eller er nogen af dem, som duer, er de skaaret over som Orme af en Ploug, er de Muld og Andersensk Vrøv! - Jeg gjør som Skolelæreren: skjænder paa den Nærværende fordi de andre Disciple er borte uden Lov [...] men etsteds maa jeg lægge min Vrede fra mig. Jeg saa det nemlig rost i alle Blade fra Athen [:Nordens Athen, dvs. København]« (Bjørnson I 90). Endnu skrappere udtrykker han sig medio april 1861 i brev til skuespilleren Chr. Hviid: »Nu har jeg faaet to Formaninger om at være god mod Andersen [når han kommer til Rom]. Men i Herrens Navn er jeg da virkelig en Bjørn fordi jeg bærer Navnet? Jeg har aldrig tænkt at æde Andersen eller hans Smule Collin [Jonas d. y. som ledsagede A på rejsen]. Men spørger han, hvad jeg synes om hans »Fremtidens Poesi«, siger jeg rigtignok, at det er det græsseligste Tøv jeg i mine Levedage har læst. Men saa kan jeg jo lægge til, at »den grimme Ælling« er mageløs. Det har rigtig nok ingen Sammenhæng, men det behøves vel heller ikke« (Bjørnson I 96).

Da Bjørnson små 2 uger senere mødte A kom der andre trut i trompeten.

Mens A's dagbøger i mange år kun blev ført på rejser udvides de nu til også at omfatte hans københavnske hverdagsliv, og dermed også fyldig registrering af mundtlige vurderinger af hans produktion. Eksempelvis kan nævnes 1.2.1861: »Middag hos Thieles; han var ikke ret klar i min ny Aarhundredes Musa«

(V 7), 3.3.1861: »Gik til Fru Læssøe og læste for hende Det ny Aarhundredes Musa, hun var betaget der af; syntes at hun aldrig havde hørt Noget ligt det og saa rigt paa Tanker, hun gjorde mig forlegen ved at rose min Reenhed og Afholdenhed at herfra kom min lange Ungdoms Friskhed. [...] [politikeren] Hall glædede sig over Friskheden [i de nye eventyr] og syntes disse overgik de foregaaende« (V 13). 7.3.1861: »Aftenen hos Cultus Minister *Monrad*, hvor jeg læste tre Eventyr og talte en Deel med *Monrad*, der var glad over Eventyrene« (V 14).

NEH II:2 1862

Gennemgående er kritikken velvillig, men det virker som om den kører i tomgang og ikke mere har noget nyt at meddele. Berlingske Tidendes 199 anmeldelse på udgivelsesdagen 25.11.1861 er symptomatisk ved sin klichégenbrug: *lisjomfruen* kaldes »en smuk Fortælling fra Schweiz, der udmærker sig ved henrivende Naturskildringer og veltegnede Figurer. Ogsaa Dyrene ere ikke uvigtige Figurer i dette Maleri, thi er der Nogen, der forstaaer at lade dem optræde characteristisk, saa er det Andersen«. *Sommerfuglen* er »en af disse sindrige Bagateller, som Ingen forstaaer at fortælle som Andersen, eller rettere sagt som Ingen uden han er i Stand til at fortælle«. *Psychen* er »Perlen i denne Samling [...] en Digtning, der udtrykker en ædel Tanke i en usædvanlig ædel og smuk Form. Hovedpersonen [er] mesterligt tegnet; Bifigurerne ere fremstillede i faa og raske Træk, men med en saadan Energi, at de indpræge sig for bestandig«. *Ang*. *Sneglen og Rosenhækken*: »Satiren er udmærket beregnet paa en egoistisk Tid, hvor man kun lidt bryder sig om hvad der springer ud i Glæde og blomstrer i Uskyldighed, og Sneglen, der kryber ind i sit Huus, bryder sig kun lidt om Verden og spytter af Alting, er en udmærket Repræsentant for Nutidens Blaseerthed.«

I Folkets Avis 29.11.1861 understreger Erik Bøgh, at det er fortællemåden som giver Alpehistorien sit værd: »Digteren har fra det virkelige Liv kun hentet den spinkle Vidie, Krandsen har han selv skabt, og den er vidunderlig pragtfuld, den er saa bugnende rig, at det er knapt nok, at den ene Blomst kan faae Plads for den Anden.« Men denne lovprisning sættes i bengalsk belysning af anmeldelsens slutning: »Uagtet *lisjomfruen* [...] rimeligviis vil finde det største Publikum af de fire Historier, betragter vi dog ikke denne som Perlen blandt disse. Det er efter vor Mening Eventyret: »*Sneglen og Rosenhækken*«. Det er en lille Blomst, hvorpaa der ikke mangler et Blad og heller ikke er et Blad - ikke engang en Torn tilovers!« Ikke underligt, at A var nervøs for, hvad Bøgh ville sige til hans næste hæfte: »jeg har en Fornemmelse at man ikke vil være venlig mod mig, særligt Erik Bøgh, Mester Erik i Literaturen, hin Kjøbenhavns Mester Jaget, der siger, heraus, til Alt hvad der sees paa, udenfor hans Bøtte«. (Dagbogen 14.11.1865, VI 323.)

Hovedsynspunktet i Flyveposten 6.12.1861 går på historiernes egnethed eller ej for »det uskyldige Barnesind«, men der bliver ogsaa plads til karakteristik af de 2 største titler: »»*Psychen*« har kun et eneste Glimt af Eventyrverdenen, at det nemlig er Morgenstjernens tause Lys, der seer alle de forskellige Led i »*Psychens*« Historie, dens Tilblivelse i Kunstnersjælen, dens Formning i Leret, dens Udfoldelse i Marmoret, Modellens Marmorkulde, Kunstnerens Fortvivlelse, *Psychens* Nedsænkelse i Jorden og dens Opdagelse i vore Dage.« Men denne »smukke Fortælling forudsætter næsten [...] en haard Prøvelse i Livets Skuffelser for at kunne forstaaes«. »»*lisjomfruen*« er en 200 Blanding af Eventyr og Virkelighed [som] forener i sig en Mængde udmærkede Egenskaber [...] Tanken om »*lisjomfruen*«s klamme Kys, som hemmeligt drager den unge Alpesøn og river ham ud af Brudens Arme Aftenen før Bryllupet, er aldeles psykologisk rigtig. Huuskattens Accompaniment til de alvorlige Begivenheder giver Fortællingen et ypperligt humoristisk Anstrøg. Beskrivelsen af Bjergvandringerne og Schweizerlivet er saa levende, at ingen Reisebeskrivelse kan give den bedre. Og Babettes elskelige Lunefuldhed er tegnet med raske, men sande Træk. Hvad der imidlertid er særligt eiendommeligt for denne Fortælling er en Mængde smaa sindrige Strøbemærkninger, hvorved den virkelig har Noget af det, der gjorde Bjørnstjerne Bjørnsons Fortællinger saa forunderligt tiltrækkende. Det er derfor ret betegnende, at Forf. tilegner ham disse Fortællinger, »som Mødets Aar har i hans Lyre lagt.«

Illustreret Tidende 8.12.1861 forsikrer, at »I »*lisjomfruen*« vil Læseren beundre de med store og majestætiske Træk udkastede Skildringer af Alpenaturen, medens Charaktererne, der ere tegnede langt skarpere og bestemtere end Forfatteren i Almindelighed pleier, berettiger os til at antage, at han heller ikke som Romanforfatter har sagt sit sidste Ord. Det Afsnit, der hedder Ørnereden er en af de mest gribende og storartede Skildringer, vi nogensinde har læst [...] *Psychen* udvikler i den skønneste, mest tiltalende Form den ædle Tanke, at om end Kunstnerens Liv er Forsagelse, ja om end Eftermælet forsvinder, om Alt hvad Jordisk er, veires hen, lever endnu *Psychen*«. *Sneglen og Rosenhækken* viser, at A »ogsaa kan svinge Satirens Svøbe, naar han vil«.

Fædrelandet kalder 9.12.1861 *lisjomfruen* og *Psychen* »en Slags fantastiske Noveller« og finder, at mange enkeltheder har en fantasistyrke, som søger sin lige.

Dagbladet 22.12.1861 gør det kort af med *Sommerfuglen*: »et skjelmisk og nydeligt lille Eventyr« og med *Sneglen og Rosenhækken*: »en i sin Satire udmærket træffende Fabel« for des udførligere at behandle *Ilsjomfruen*, som »vistnok noget nær er det Betydeligste, som i flere Aar er udgaaet fra hans Pen [...]! hans Landskabsbilleder beundrer man lige meget Penselsstrøgets Raskhed og det yppige Farvespil, og derhos ere de som de store Rundmalerier, Læseren selv danner Skildringens Midtpunkt; et Slag med Tryllestaven, og man er, hvor Digteren vil have det, i Sverig eller paa Halligerne, i Italien eller i Orienten eller, som denne Gang, i det sydlige Schweiz. Man aander Bjergluftten, man vandrer over Gletscherne med deres blaagrønne, sammenskruede Iismasser, man knuges af Gysen i de sorte, gabende Fjeldkløfter, eller oplives af de fjerne Alper med de hvidpuddrede Tinder i Aftensolens Gløden og 201 de rivende Strømme, der som Sølvaand snoe sig ned ad Siderne.« I denne ramme har A »inddigtet en smuk og simpel lille Handling, hvortil Motivet er hentet fra en virkelig Begivenhed. Især Gemsejægeren Rudy er en fortræffelig, lyslevende Figur, og den Maade, hvorpaa han igjennem Ilsjomfruen, Legemliggjørelsen af den dæmoniske Naturmagt, er sammenknyttet med Omgivelserne, maa kaldes mesterlig. Selvfølgelig fattes ikke Andersens kjære Dyrefigurer; denne Gang er det dog ingen Storke, men et Par humoristiske Katte, en Stuekat og en Kjøkkenkat, der som et spindende Chor slynge sig igjennem Fortællingen og anstille deres humoristiske Kattebetragtninger. Slutningen maatte ved det benyttede Motiv blive sørgelig, men Digteren har ialfald bestræbt sig for at mildne det Sørgelige Saameget som mulig.« Og så rundes der af med en kritisk bemærkning om *Psychen*, som indeholder »en filosofisk Idee, hvormed Andersen i de senere Aar hyppig har sysselsat sig, baade i Stort og i Smaat. Vi miskjende hverken Fremstillingens mange gribende Træk eller den Aandsmodenhed, hvormed Tanken er gennemført; men ret eiendommeligt er det dog, at Digteren ikke er naaet længere end til den Udødelighed, der tilintetgjør Individet, medens den lader Værket bestaae. Er det Forsæt eller Tilfælde?«

Dette er ikke blot den største, men også den kritisk mest overlegne af avisanmeldelserne. Den kan - som Topsøe-Jensen formoder (Buket til Andersen, 1971, 136) - næppe være skrevet af andre end redaktøren selv, C. St. A. Bille (hos hvem A forresten havde læst *Ilsjomfruen* 3.11.1861 (Dagbøger V 129)), og det tør også antages, at denne kritik har været med til at stemme den strenge G. Rosenberg mildt over for *Ilsjomfruen* i Dansk Maanedsskrift 1862, I 279-99, som på ét punkt uddyber Dagbladets anmeldelse: »At Naturmagterne sejre over Mennesket [...] uden nogen Skyld fra det unge Pars Side, kunde synes en Fejl, fordi Slutningsindtrykket bliver saa nedslaaende; men man har da glemt et lille Afsnit i Fortællingen, der hører til det mest Poetiske, vi have seet fra Digterens Haand, nemlig det Capitel, der har til Overskrift »Ilsjomfruen« [...] Her er denne Digtningens store Grundtanke: de enkelte Mennesker kan Naturen magte, men, medens den uddelige Menneskesjæl ved Døden forløses til et høiere Liv i Kjærlighed, er Menneskehedens Aand med dens utrættelige Arbejde dog endnu stærkere end Naturkraften, er dennes Herre og Betvinger.« »I »Psychen« er Tanken [: åndens magt over forgængeligheden] maaskee ligesaa poetisk [...] Men her er ikke den Lejlighed til Skildring af Menneskelivets Sammenhæng med Naturlivet, som maaskee er H. C. Andersens bedste Force, og Fortællingen gjør derfor neppe saa storartet et Indtryk som »Ilsjomfruen.«

202

Den stik modsatte vurdering tegnede den norske litteratur- og kunstprofessor Lorentz Dietrichson sig for i sit Nordisk Tidsskrift for Literatur og Kunst, bd. I 1863, 449-58.

Med megen ordrigdom far han frem, at mens A tidligere opererede inden for eventyrets lyriske fantasiverden er han nu gået over til sande skildringer af psykologiske tilstande, af livsbilleder, og her har han nået en ny højde, som kulminerer i *Psychen*: »Hver liden Enkelthed bidrager i en forunderlig Grad til at belyse og hæve det hele samlede Kunstverk, og i det Hele taget tro vi kun med enkelte Undtagelser at have set en saa fuldstændigt afrundet Digtning fra Andersens Haand.« *Ilsjomfruen* derimod mangler enhed i ideen: »Det vil saaledes t.Ex. falde vanskeligt at udfinde nogen indre Berettigelse i den Maade, hvorpaa Forf. behandler Heltens Forhold til Soldøttrene, der love saa højt og helligt, at Ilsjomfruens onde Magt og Hjælpere aldrig skal naa ham, medens han jo dog virkelig bliver et Offer for hendes Hævn og Had omsider. Har da de lyse, solklare Væsener pralet og løjet, lovet ham en Beskyttelse, som de ej formaa at give ham? Eller har nogen Brøde klæbet sig ved Heltens Skridt, der gjør ham uværdig til deres Beskyttelse? - Derom hører man Intet. Det hele Forhold bliver saaledes [...] uden indre Mening.«

30.12.1861 takker Hauch »varmt for den meget smukke Samling af Eventyr, De har sendt mig. »Itsdronningen« er, efter min Mening, et af Deres allerbedste Eventyr. Hele Alpenaturen i sin Storhed og Skjønhed, men ogsaa i sin Frygtelighed, gaaer deri op for os. Deres Phantasie er stærk og farverig, det er vist, og det er desuden skjønne, romantiske Tankebilleder, der blive synlige i dette Farveskjær [...] »Sneglen og Rosenhækken« kunde ogsaa kaldes »Recensenten og Digteren«. Saa lille, som dette Digt er, saa er det dog et Verdensbillede ligesom saamange af Deres i en lille Ramme indfattede Eventyr. Dette er uden Tvivl en af de Grund-Egenskaber hos Dem, der have forskaffet Dem et saa stort Publikum og saa megen Anerkjendelse selv i de fjerneste Lande. - »Psychen« er ogsaa smuk og betydningsfuld, men for mig havde den noget saa Smerteligt, at jeg maatte læse den i omvendt Orden fra Enden tilbage til Begyndelsen« (BtA 237 f).

Allerede 31.1.1862 skrev Bjørnstjerne Bjørnson fra Rom sin kontante mening om samlingen til Chr. Hviid: »H. C. Andersens Eventyr ere mageløse; hans to Fortællinger [*Ilsjomfruen* og *Psychen*] derimod højst

forunderlige og overanstrengte, skjønt med glimrende Syn i det Enkelte« (Bjørnson I 185).

Først 16.2.1862 meddelte han A sin korrekte mening i et langt brev: »Deres Fortællinger og Eventyr var mig en Velsignelse. Nu skal jeg 203 korrekt sige min Mening. Først om Eventyrene, fordi de ere saa aldeles fuldendte og fine. Dette De skrev hernede [*Sneglen og Rosenhækken*] er i Rang med det øverste, som De har gjort. Jeg vilde, at det skulde slutte der: »*det er min Erindring, mit Liv!*« [IV 179, 3-4] Det næste formørker blot denne dejlige Slutning. - »*Sommerfuglen*« er jo ogsaa et af disse fuldendte Billeder, som De gav Vinger, men saadanne Vinger, at de aldrig mere kunne blive Pupper, aldrig mere faa Høst og vente en Andens Opvækkelse. - *Psyken* gjorde et mægtigt Indtryk paa mig; men man vægrer sig forat læse den to Gange. *Isjomfruen* har en Begyndelse saadan, at det jublede og sang i Luften, lo med Grønt og Blaåt og Schwejtserhuse. De har der skildret en Gut saadan som jeg havde Lyst til at have en Broder, og hele Sceneriet, Babette, Mølleren, Kattene, hun, som fulgte med over Fjeldet og saa ham ind i Øjet, - jeg blev begejstret til Udraab og maatte gjøre flere Standsninger. - Men kjære milde Mand, at De havde Hjerte til at slaa dette Billede istykker for os? - Den Tanke, som danner sidste Afdeling, har noget af Gud i sig, den imponerer mig, denne Tanke, at to Mennesker skilles paa Toppunktet af deres Lykke; endnu mere, at De forinden, klart som naar en pludselig Kastevind kruser det stille Vand, har ladet os ane, at der boede i begges Sjele, hvad der kunde have kuldkastet denne Lykke. - Men at De nænnede gjøre dette *med disse to Mennesker!* Maaske er det blot en Slags moralsk Svaghed af mig, kanske, at jeg ved hvilket som helst Mennesker vilde, naar det kom til dette Punkt, have holdt Haanden for og bedet Dem ikke gjøre det. Men jeg vover dog ogsaa at tro, at *netop De* maatte kunne have skildret deres Fortidsliv saadan, at Døden viste sig for os som en *Fortsættelse* i Lykke, og ikke som en grusom Forstyrrelse, skjønt den syntes saa for dem selv og deres Slægtninge. Jeg husker »*Dyndkongens Datter*«, o, hvordan følte ikke Døden der, som den højeste Velsignelse! Jeg indrømmer, at her ønskede Heltinden den selv, næsten uden at vide deraf, og at under hine Forudsætninger i *Isjomfruen* maa Vedkommende saa langt fra ønske den, at de endog maa (især den Efterlevende) gribes af uhyre Rædsel. Men kan De det Ene, kan De ogsaa det Andet, og igjennem denne hendes Rædsel kunde saa vi se som Gud gjennem Skyerne godt og klart Vejr bag, og evig Lykke. Men nu sidde vi den hele Tid og protestere: hvorfor skulde *disse to* uskyldige Mennesker skilles? Hvorfor netop dem? Saa klare, saa *hele*, at Synden neppe syntes at have en Rift at komme ind igjennem - o, hvorfor *dem?* - Det, jeg kalder »*sidste Afdeling*«, er hele sidste Halvdel, nemlig fra det Øjeblik Engelænderen træder op. Deres Naturbeskrivelse er saadan som jeg aldrig før har seet Schwejts tegnet af en Nordbo, og jeg har nu givet mig selv det bestemte Løfte at jeg vil se Schwejts. I det, jeg kalder sidste Afdeling, synes mig at Beskrivelsen 204 af Sceneriet optræder vel selvstændig, bæres ikke i sin hele Udstrækning af Handlingen; men den har jo for os Nyhedens Interesse, for *Andre* Erindrings, derfor er det godt alligevel [...]

Dette er hvad jeg ovenfor kaldte min Mening »korrekt fremstillet«, og De vil se, at De har haft en meget opmærksom og meget taknemmelig Læser. Og naar jeg har haft noget at bemærke, er det kun »som Mand af Faget«, min Nydelse har været stor. Vi have jevnlig brugt Deres Bog til deraf at læse højt i vore Samlag hernede, navnlig i vore Lørdagsaftener og i vore Juleselskaber. Richardt læser Deres Eventyr ganske udmærket, med tørt Lune og Blidhed. Fortællingerne kan han derimod ikke læse; dem maa jeg læse« (Bjørnson I 189-91).

Et par kompetente udtalelser har A yderligere betroet dagbogen. 25.9.1861: »Var et Øieblik hos Gamle *Sibbern*, der var henrykt over »*Psyken*« og sagde at den var »Menneskehedens Tragedie!« gratulerede mig og Publicum til den« (Dagbøger V 120). 1.12.1861: »Besøg af Paludan Müller, som var saa glad over min »*Isjomfru*« og mit Venskab for ham, han omfavnede og kyssede mig paa Kinden« (V 134). Og 11.1.1862: »Læst *Isjomfruen* hos Fru Neergaard. Rasmus Nielsen henrykt, han meente at jeg selv ikke havde Forestilling om den mægtige Symbolik der var i dette Arbeide« (V 142).

NEH II:3 1865

To af titlerne havde tidligere været trykt: *Sølvskillingen* og *Bispen paa Børglum og hans Frænde*. Den sidste, som stod i III. Tidende 27.1.1861, ses ikke at have fået nogen anmeldelse, men *Sølvskillingen*, som offentliggjordes i Folkekalender for Danmark, 1862, (tr. dec. 61) blev først omtalt i Fædrelandet 17.12.1861 (ej i BFN): »Blandt de prosaiske Stykker vinder Andersens »*Sølvskillingen*« lettelig Prisen.« Derefter i Flyveposten 20.12. (ej i BFN), hvor det kaldes »et nydeligt Eventyr«, og endelig i Dagbladet 22.12. (ej i BFN): »et fortræffeligt Eventyr [...] om »*Sølvskillingen*«, der kom udenlands og maatte gaae saa Meget igjennem, fordi alle Mennesker antog den for uægte, indtil endelig en Landsmand kjendte, at den var en god ærlig Skilling hjemmefra, af godt Sølv og med ægte Præg, som de havde slaaet Hul i og kaldt falsk - Et Eventyr, hvis Anvendelse paa Digterens eget Liv ligger nær nok.«

Hæftet opnåede kun få og korte anmeldelser. Berlingske Tidende bringer 20.11.1865 kun almindeligheder. Den mest præcise observation går ud på, at *Lygtemændene* »har ligesom flere af Andersens tidligere og et Par af de nye, et vist satirisk Anstrøg«.

Illustreret Tidende giver 26.11.1865 prisen til *Lygtemændene*, »som 205 paa en meget poetisk Maade giver en Bedømmelse af eller Advarsel imod en aandelig Forgiftelse, der truer vor Slægt«, og kalder *Sølvskillingen* »et rigtig godt og smukt Eventyr«.

Dags-Telegraphen konstaterer 18.12.1865, at »Det samme poetiske Væld, den samme overstrømmende Fantasi og livlige Satire, og det samme fortræffelige Blik paa Medmenneskenes Dyder og Svagheder findes her i ligesaa fuldt Maal som i Digterens øvrige Eventyr og Historier, og det er vanskeligt at fremhæve nogen enkelt af de syv Perler paa de andres Bekostning.«

Dagbladet giver 22.12.1865 sin vane tro mere indgående besked. I *Lygtemændene*, »hvis Bygning er noget indviklet, forklarer Digteren paa sin eiendommelige Maade, hvorfor han har tiet saa længe, og maler derpaa med Træk, hvis fantastiske Form er præget af dyb Poesi, et Billede af den fremstormende, forvirrede Tid.« *Bispen paa Børglum* »er en af de Kontraster mellem Fortid og Nutid, som Andersen veed at give med saa stor Virkning, og hvor Skikkelserne fremtræde i stærke, brede Omrids. Skulde vi fremhæve nogen enkelt [...] maatte det blive »i Børnestuen«; den minder os mest om de gamle Eventyr, hvor hver en Ting, som Digteren rører ved, faaer Liv og Personlighed, bliver til en karakteristisk Figur.«

Endelig lader Dansk Rigstidende 6.2.1866 melde, at »Hefte i sin Heelhed forekommer os noget svagere, end Digteren har vænnet os til at vente det«, dog - »det første af dem, »Lygtemændene ere i Byen«, fører navnlig en rask og vittig Polemik mod en Deel af vor Tids litteraire Raaddenhed«.

I sit lange brev fra Rom 16.2.1862 har Bjørnson denne bemærkning om *Sølvskillingen*, som han kender fra Folkekalenderen: »det har moret os kostelig, da dens Ide er i høj Grad humoristisk; den synes mig derimod noget vidløftigt fortalt« (Bjørnson I 191). Andre brevdtalelser foreligger vist ikke.

Men i dagbøgerne meddeler A et par mundtlige reaktioner. Fredag 11.8.1865: »(igaar Torsdag, var Bjørnstjerne Bjørnson hos mig [...] Jeg læste for ham *Løgtemændene*, *Stormen* og *Guldskat*, ved Læsningen af den sidste fik han Taarer i Øinene fandt den saa særdeles skjøn og sagde den alene kunde bære en heel Bog)« (VI 264). 6.11.1865 læser han et par eventyr for Bournonville: »han blev aldeles opfyldt af »Veirmøllen«. Jeg sagde ham at hele Samlingen var dediceret ham og han kyssede mig i Glæde« (VI 319). 20.11.: »Middag hos Etatsraad Thieles, han synes egentlig kun i de ny Eventyr om I Børnestuen« (VI 326).

206

NEH II:4 1866

Dagbladet meddeler 13.12.1866, at »I Fantasirigdom, Følelse og Humor staae disse Fortællinger ved Siden af det Bedste, Andersen har skrevet, og det forekommer os, at han i dem heldig har undgaaet den noget for abstrakte Allegori, som vi paapegede ved den sidst udgivne Samling. »Skrubtudsen« er maaskee den bedste af Historierne, den er et rigtigt Eventyr af den gode gamle Slags og gennemstrømmet af Lune. I »Portnerens Søn« er der nogle ypperlige Træk af falsk Fornemhed.«

Den frygtede Erik Bøgh er i Folkets Avis 18.12.1866 lutter elskværdighed: Hæftet »hører til det Friskeste og Bedste, vi har modtaget [...] i flere Aar. Det egentlige Eventyr er ikke repræsenteret i denne Samling, men derimod er der i den Arabesk-Maneer, som i den senere Tid er bleven hans Yndlingsform, leveret to Billeder, »Sommergjækken« og »Skrubtudsen«, der i Skjønhed, Klarhed og Dybde kan staae som Mønstre for Genren.«

Fædrelandet 19.12.1866 er ikke i tvivl om, at novellen *Portnerens Søn* er den bedste i hæftet, men ubegribelig for børn, og »skjönt ganske vist Ingen har Raad eller Hjerte til at kaste Vrag paa slig en rapfodet, skarptandet, blaaøiet lille Skizze [som denne], saa kunde man dog nok deraf tage Anledning til at gjøre Digteren opmærksom paa, at han ved at opgive den ene Part af sine Læsere tillige opgiver den ene Part af sit Geni. Kun i Begyndelsen af »Sommergjækken« møder man Noget af det gamle Eventyr igjen. Blomsten ligger skjult i Frøet og Frøet i Jorden. Da kommer Vaarens første Solstraale gennem Sneen og Muldet og prikker paa Frøet. »Kom ind!« siger Blomsten. »Jeg kan ikke,« svarer Solstraalen. »Jeg er ikke stærk nok endnu.« Dette er »Eventyr af Andersen«.« Denne knappe, men meget præcise konfrontation af novelle og eventyr er signeret -n, dvs. tidens førende kritiker Clemens Petersen, og da det er hans eneste selvstændige

eventyrkritik bør det tilføjes, at han i sin store anmeldelse af *I Spanien* (Fædrelandet 2.12.1863) har præsteret en ypperlig karakteristik af eventyrstilen: »Andersen river ofte Sprogets Syntax itu ved sine raske Vendinger; han nærmer sit Skriftsprog saa tæt til Talesproget, at det Nedskrevne ligefrem maa opfattes som dramatiske Repliker, med visse Betoninger paa visse Ord og med visse Tønefald i hele Stemmens Gang, thi ellers hænger det slet ikke sammen og kan ikke forstaaes [...] Men man vil da ogsaa see, at disse Spring i Vendingerne netop ere det Middel, hvorved Andersen giver sit Syn og sin Tanke dens eiendommelige indtrængende Kraft, og at dette Brud paa Sprogets syntaktiske Form ligefrem er Betingelsen hos ham for Tankens eller Stemningens fuldstændige Frigjørelse i Udtrykket. Det kommer som et Solblink eller 207 det knalder som et Piskesmæld i hans Stil; men det er Udtrykket for den dybe Inderlighed og det eiendommelige Lune, hvormed han forstaaer at gribe en Ting, som næsten ingen Ting er, og saa dog gjøre den til Noget, der ligger os sært paa Hjerte. En Ærtebælg, en gammel Gadelygte eller den første den bedste Ubetydelighed tager han, og saa forstaaer han i denne Stil, men ogsaa kun i den, at fortælle den saaledes, at den bliver betydelig.«

Dags-Telegrafens nøjes 20.12.1866 (ej i BFN) med at oplyse, at det nye hæfte i »Friskhed, Lune og Skjønhed« kan måle sig med A's tidligere »fortræffelige« værker.

Illustreret Tidendes Tillæg 23.12.1866 taler også om hæftets »Friskhed og poetiske Flugt« og fremhæver »den af Livet grebne »Moster««, »de skarpttegnede Figurer i den lille Novelle »Portnerens Søn«« og »Eventyrforfatterens sande Humor« i *Skrubtudsen*.

Samme dag hedder det i Figaro, at samlingen »forekommer os at staae ikke saa lidt over [de foregående] Især gjælder dette om det prægtige Eventyr »Skrubtudsen«, hvor Forfatteren paa en skjøn Maade har brudt med den gamle Natursymbolik, der sætter Skrubtudsen og lignende Kryb som det Ondes Repræsentanter. Digterens kjærlige Øie kan ikke see nogen Skabning som ond, og hans Phantasi og Digterevene er stærk nok til at bryde med den gamle Fordom og lade selve den lede Tudse være en Skabning, der bærer den ædle Hogens og den skjønne Stræbens Ædelsten i sit Indre« (Iflg. Birket Smiths kartotek, KB, skrevet af P. Hansen).

Dagbogen 23.12.1866: »Smuk Kritik over Eventyrene i Figaro og i illustrerede Tidende; de andre Blade have ogsaa talt vel« (VII 223).

Folkets Nisse har 29.12.1866 en artikel (ej i BFN), som parodierer kritiker virksomhed en med dens skelen til konkurrenter, forlagsinteresser etc. I den forbindelse forekommer flg. linjer: »Endvidere kan jeg naturligvis rose H. C. Andersens [nye hæfte] uden Skade. Stoppe ham i Farten kan man jo dog ikke, og det gasser ham altid.«

I Berlingske Tidende 18.1.1867 skriver kunsthistorikeren Philip Weilbach indledningsvis om udviklingen fra børneeventyr til »aphoristiske Skizzer, Smaahistorier, hvori Forf. med samme Frihed, som ellers kun Eventyret tillader, afbryder og tumler med Fortællingens Gang, og naar de engang imellem have Eventyrets Præg, spiller Allegorien lidt for meget Rolle, til at de ret maae kunne tiltale Børn. Men selv om en enkelt af disse Digtninge har ligget Reflexionens Omraade for nært til, at Digterens lyriske Umiddelbarhed har kunnet faae Bugt dermed, saa have de fleste dog havt saameget af den rigtige H. C. Andersen i sig, at man har læst dem med Fornøielse.« Kun *Skrubtudsen* »kan egentlig kaldes et Eventyr, men hører ikke til de bedste, medens i den lille Skizze »Vintergjækken« [*Sommergjækken*] hele 208 Eventyrets lunefulde Spil af Ord og Tanker er Bærer for en klar og fyldig Stemning. »Gjemt er ikke glemt« og »Flyttedagen« ere et Par af den Slags aphoristiske Udmalinger af den reelle Virkelighed, hvilke Andersen altid har havt Forkjærlighed for, den ene i mere reflexionsmæssig, den anden i eventyrlig Stiil. En ganske egen Slags Noveller ere den theatergale »Moster« og »Portnerens Søn«, navnlig er den sidste i sin Art et lille Mesterstykke, idet den barnlige Eventyrstil, anvendt paa en ligefrem naturlig Fortælling, giver Fremstillingen et eiendommeligt spillende Liv og tvinger Læsernes Phantasi til strax at udfylde og forbinde de løst skizzerede Træk. Selv om man i Erindringen om, hvad Andersens Lune og Frihed tidligere har leveret, ikke ret vil lade sig rive hen af de øvrige Skizzer i dette Hefte, saa er dog »Portnerens Søn« i den Grad den bedste, ligesom den er den største, at den holder Læseren rigelig skadesløs for hvad han, til Digterens Ære, forøvrigt savner.« (Godt, at Weilbach ikke vidste, hvad vi ved, at en lille måned tidligere, da han havde anmeldt A's digt Danske Digtere i Bouquet, blev A »lynende gal. Var nerveus og lidende... Skrev et Eventyr mod Veilbach« (21.12.1866, Dagbøger VII 223)).

Endelig: I Svensk Literatur-tidskrift, 3. årgang, 1867 skrev redaktøren, C. R. Nyblom, en anmeldelse (ej i BFN) som går ud på, at de fleste af samlingens numre er ubetydelige i sammenligning med *Portnerens Søn*, »i hvilken vi se en hel lifsbild vackert och åskådligt utvecklad, med bibehållande af den naivitet, som är den omtyckte författaren egen«.

27.12.1866 skrev A til Carl Bloch: »De sidste Eventyr, hører jeg, gaae rivende af; Bladene tale vel om dem, og flere Breve rundt om fra synge Taksigelse« (BfA II 564).

Af disse taksigelsessange kendes kun én fra før nævnte dato, nemlig Signe Læssøes brev 10.12.1866:

»Jeg er reent henrykt over Deres sidste Aandsproduct; hvert Øieblik slog jeg Hænderne sammen og raabte: »Vi har den gamle, eller rettere den unge Andersen igjen i »Skrubtudsen«, »Sommergjækken«, »Flyttedagen« [...] jeg er vis paa, at Tusinde glædes og overvælde Dem med Taksigelser, der vel ere bedre udtrykte end mine, men ikke bedre meente eller dybere følte« (BtA 513).

Men godt og vel 2 år senere, 31.12.1868 skrev skuespillerinden Julie Sødning til A: »Jeg har læst »Portnerens Søn«, det er en udmærket lille Fortælling, den er morsom, meget morsom og rigtig og sand, tilfredsstillende.« A's begejstring for dette brev viser sig i, at det er indklæbet i hans Album (Tekstbog I til HCAs Album I-V, 1980, 299 f).

209

BIND V

Samlede Skrifter 25-28 1868

SS 25/28

De her indslusede titler har to ting fælles, dels har de ikke været indlemmet i de foregående samlinger, men er alle trykt andre steder, dels har de ikke faet særskilt omtale i anmeldelserne af SS. Følgelig må den evt. kritik stykkes sammen efter originaltrykket forud for SS.

210

Den onde Fyrste (Gottlieb Siesbys Salonen. Et belletristisk Maanedsskrift, I. bd., I. hf., oktober 1840) blev anmeldt i Goldschmidts Corsaren 28.10.1840 (ej i BFN): »Endnu et Arbeide [udover vaudevillemonologen »Mikkels Kjærlighedshistorier i Paris«] har Hr. Andersen leveret til »Salonnen«, og det er: »Den onde Fyrste«, et Eventyr, hvori Fablen om Nimrod, som udfordrede Gud, og hvem Gud betvang ved en af sine mindste Skabninger, en Myg, er omdannet til en lignende Fabel om en Fyrste, der byggede Luftskebe for dermed at bestorme Himlen, og hvem Gud ligeledes betvang ved en Myg. Hr. Andersen har ikke villet bibeholde Nimrod-Sagnets Simpelhed og har derfor tilføiet, at Fyrsten seilede op i Luften og skjød paa Englene, hvorved formodentlig een af disse blev saaret; thi en Bloddraabe faldt ned i Luftskebet og tvang det til Jorden.« Desuden omtales det i brev fra Henriette Hanck 5.6.1841: »i Middags bladede [jeg] lidt i en gammel Salon hvori jeg for første Gang læser [...] Eventyret om den onde Fyrste. Det [...] syntes jeg godt om« (BHH 550).

Marionetspilleren omtales ikke i anmeldelserne af *Sverrig* 1851, men til gengæld skrev Ingemann et langt brev 25.5.1851, hvor han strengt advarer mod den påvirkning fra Ørsted han sporer i rejsebogen: »jeg kan heller ikke med Deres »Marionetspiller« - som jeg ellers godt kan lide - saaledes hylde Corsartidens Lattermildhed, at jeg vil henvise, hvad man bevægedes ved (»tvinte over«) for 30 Aar siden eller for 1000 Aar siden - til Dukketheatret for Uconfirmerte. Al sand Følelse er dog vel ikke forbeholdt vor allernyeste Tids Antiromantik, og man vil dog nu vel ikke sige, at Christus »tvinte« over Jerusalem? See, der har De, hvad Ondskab De har fremkaldt i mig ved Deres smaa Offringer til Tidens og Naturens Aand i antipoetisk Paavirkning« (BtA 327). Men 15.6.1851 er Signe Læssøe lutter begejstring: »De vil maaskee finde det underligt, naar jeg siger Dem, at »Marionetspilleren« er et af mine kjæreste Stykker; det gaaer saadan ind i mit hele Jeg, det er saa ganske taget af mit hele Sind og har saa ganske de Anskuelser, jeg fra min tidligste Alder har havt [...] mit Valgsprog, som er i Hjertet og ikke blot paa Læben, er: »Ønskers Fornegtelse og ikke Ønskers Opfyldelse beder jeg Guderne om« [...] »Marionetspilleren« [...] er mig efter flere Ganges Gjennemlæsning særdeles kjær; den indeholder den sande Philosophie, som gjør os til tilfredse Væsener« (BtA 481 f).

To Brødre far tilsyneladende slet ingen omtale. Men *Den gamle Kirkeklokke* (Folkekalender for Danmark 1862 (udkom dec. 1861)) roses højt i Flyveposten 20.12.1861 (ej i BFN): det er en fortælling, »der i poetisk

Tankefyldte og i simpel, naiv Fremstilling hører blandt Digterens bedste Arbejder«, og i Dagbladet 22.12.1861 (ej i BFN) kaldes den »et tiltalende, selvopfundet Sagn«.

Hverken *Theepotten* eller *Folkesangens Fugl* omtales noget sted. *De 211 smaa Grønne* far tilsyneladende heller ingen anmeldelse, men af dagbogen fremgår det, at ved en større familiemiddag hos Melchiors, hvor også Dagbladets redaktør Bille har været med, læste A det nyskrevne eventyr 16.6.1867, »og det gjorde Lykke« (VII 307). 4 dage senere var bl.a. Carl Ploug gæst hos Melchiors, hvor han var »meget behagelig og indladende mod mig. »De smaa Grønne« tiltalte ham« (VII 309).

Nissen og Madamen (Folkekalender for Danmark, 1868 (udkom dec. 1867)) blev kort omtalt i Illustreret Tidende 29.12.1867 (ej i BFN): »der er meget Pudsigt deri, som man forud maatte være vis paa; et phantastisk Lune har imidlertid gjort Eventyrets Mening lidt gaadefuld«. Samme besked fik A også fra en anden kant, jfr. dagbogen 18.1.1868: »laftes kom paa Gaden, en mig ubekjendt Mand og spurgte, høflig, om jeg vilde forklare ham Eventyret Nissen og Madamen, han forstod det ikke« (VIII 8). Gerne havde man vidst hans svar.

Peiter, Peter og Peer ses ikke at være omtalt noget sted, men både før og efter udgivelsen (Figaro 12.1.1868) har det iflg. dagbogen gjort stor lykke som oplæsningsnummer. Ved et besøg 17.7.1868 hos den nu stokdøve fru Ingemann, hvor der var 6-7 soranere tilstede, læste A »for dem de smaa Grønne og Peiter, Peder og Peer, den sidste fik dem uhyre til at lee« (VII 319f). Det gentog sig ved et selskab på Holsteinborg 7.8.: »Jeg læste Eventyr og særligt gjorde Peiterpeterpeer Lykke« (VII 329). Endnu så sent som 23.3.1874 hedder det: »Besøg af Nicolai Bøgh der bragte mig Hilsener fra Mantius [:skuespilleren Mantzius] der havde stor Glæde ved at oplæse mine Eventyr, han kom lige fra en Skole hvor der havde været stor Henrykkelse over »Peiter, Peter og Peer«« (X 228). Før trykningen havde A derimod hørt enkelte kritiske røster.

Hverken *Vænø og Glænø* eller *Gudfaders Billedbog* blev omtalt i anmeldelserne af SS 28, som samtidig udkom med særskilt titel: *Reiseskizzer og Pennetegninger*. Iflg. A's Bemærkninger (jfr. ovf. s. 26) fandt kritikken, at *Gudfaders Billedbog* »ikke var paa sin rette Plads, den hørte hjemme mellem *Eventyr og Historier*. Jeg har derfor nu optaget den her [EFS 1874]«. Det samme gælder *Vænø og Glænø*. Enten må der eksistere en ukendt anmeldelse eller det kan være mundtligt A har hørt denne indvending. Igen er det i dagbøgerne de vigtigste reaktioner noteres. 11.1.1868 besøgte A arkæologen J. J. A. Worsaae »og læste for ham og Kone »Gudfaders Billedbog«, han fandt den høist interessant (iaftes hørte Fru *Jerichau* den og var i Henrykkelse.)« (VIII 5). 27.1.1868 sad A i teatret ved siden af Brosbøll (: Carit Etlar), som »taktede varmt for de to Leveringer af Gudfaders Billedbog, det var for dem som kjendte Historien, sagde han, Historiens Aand jeg havde givet« (VIII 11) og 2.2.1868 hedder det: »Gik til *Niels Gade* og læste for 212 ham og Familie: »Gudfaders Billedbog«, han fandt den særdeles smuk og med poetiske Slyngninger og en ypperlig Slutning med Thorvaldsens Musæum« (VIII 13).

Under æresfesten i Odense var A gæst hos biskop Engelstoft, hvor han 9.12.1867 læste Gudfaders Billedbog i bispegården. I brev fra bispen 13.2.1868 hedder det om eventyret: »Det har ogsaa været som en kjær Reminiscens fra skønne Dage [:æresborgerfesten], naar vi have læst Deres Gudfaders Billedbog; jeg har nu intet at anmærke mere og finder det at være en tiltalende Ide og meget smukt udført; men jeg glæder mig dog mere ved den Nydelse, den yder Andre, for hvem maaske Historien er mindre præsent; thi De har den Tilfredsstillelse af dette Digt eller denne Skildring, at den modtages med levende Interesse - og skeer det her ude i Provindserne, maa det vel endnu mere være Tilfældet i selve Kjøbenhavn« (A-iana I 51 f). 213

Dryaden 1868

Bogen opnåede i alt 9 anmeldelser, som alle kom i løbet af december måned. Berlingske Tidende lagde for 12.12.1868 med en anmeldelse, som åbenbart vil plædere for, at det er en slags tilværelsens grundvilkår A her har digtet om. Derfor starter den på en noget snørklet facon med at postulere, at en ung pige, som lever et afsondret liv, har udlængsel efter den store, glimrende verden, men opfyldes ønsket, skuffes hun og længes tilbage til sin forrige tilværelse. »Den unge Piges Længsel er imidlertid kun et Udtryk for den almeenmenneskelige Higen mod det Nye, det Ubekjendte. Det var ikke alene Adam og Eva, som fængsledes af Lysten til at prøve - alle deres Efterkommere har arvet den samme Tilbøielighed. Som Symbol for denne 214 almeenmenneskelige Længsel har Andersen i sit nye Eventyr fremstillet Dryaden, og han har i denne Digtning fundet et Motiv, der ved Geniets Blik er grebet lige ud af Livet, hvor det stod med en stor Ideas Indhold.«

Efter et omstændeligt og delvis skævt handlingsreferat slutter anmeldelsen med disse ord: »Den rige Symbolik, der findes i dette Eventyr som Heelhed betragtet, vil man desuden kunne skaffe sig den Tilfredsstillelse at forfølge ogsaa i dettes Enkeltheder. Det eier fremdeles en Phantasi og en Varme, som u vilkaarlig river med sig.« Dagbogens kommentar 12.12.: »en [...] velmeent og rosende Artikkel, men Refferaratet af Indholdet aldeles misforstaaet« (VIII 151).

13.12.1868 bragte Illustreret Folkeblad (ej i BFN) flg. besked: »Det forekommer os, at Forfatteren under Digtningen af dette Eventyr mere har tænkt paa et europæisk end et dansk Publikum. Der er nydelig Stemning tilstede, som i Alt, hvad H. C. Andersen skriver, men der findes mindre end sædvanligt af hans tidligere Eventyrs elskværdige Naivitet.« (Folkebladet blev udgivet af Michael Gjørup (»Dansken har Sejer vunden«), den senere stifter af De danske Forsvarsbrødre.) A overså ikke den mindste bemærkning, men noterede i dagbogen 12.12.!: »I *Gjørups* Blad en Trang til at Indvende og her keitet gjort det i at sige den er skrevet for Europa og ikke for Danske« (VIII 151).

I tidsskriftet *For Romantik og Historie* I, 1868, 699-700, skrev redaktøren H. P. Holst en begejstret anmeldelse, hvoraf essensen er flg.: »Pariserudstillingen er kun et Vehikel, en Staffage, der imidlertid giver ham en velkommen Leilighed til at lade Han- og Hun-Rotten nede i Kloaken og Fiskene i Aquariet vexle nogle af disse kostelige Replikker, som Ingen kan sige ham efter; men Kjernen i hans Arbeide er det poetiske Syn, han har havt paa Dryaden og hendes Døgnliv [...] Jeg kjender flere Bøger saavel af min ærede Ven som af Andre, der ere formede med mere Omhyggelighed end denne; men Andersen har aldrig skrevet noget mere Gribende end denne [: Dryadens] Dødsscene, ligesom jeg ikke kjender noget Arbeide af ham, der i høiere Grad forener Genialitet og Besindighed.« A var fornøjet, dagbogen 12.12.1868: »en smuk og hjertelig Anmældelse af Dryaden, digterisk og velvilligt skrevet« (VIII 151).

16.12.1868 konstaterer Dagens Nyheder, at hæftet samler alle eventyrenes heldigste egenskaber i sig. »Det humoristiske Element, der spiller en saa stor Rolle i mange af Digterens tidligere Frembringelser, er mesterlig repræsenteret af Rottefamilierne og Akvariernes Beboere.« Samme dags notat i dagbogen: »Smuk Anmældelse af Dryaden i »Dagens Nyheder«« (VIII 153).

17.12.1868 skriver Flyve-Posten (ej i BFN) om det »smukke og phantasirige Eventyr«, der allerede er kommet i nyt oplag.

Dagbladet er 21.12.1868 også særdeles rosende, men har dog en 215 kritisk bemærkning som ingen af de tidligere anmeldere har gjort. Eventyret »hører til det Bedste og Smukkeste, som han har skrevet; vi vilde bruge et endnu stærkere Udtryk, dersom vi ikke frygtede for at blive utaknemlige imod det Gamle af Glæde over det Nye [...] i [storbyens] brusende Strøm, der hidser hver Nerve, bruges Livet op med en forfærdelig Hast. Denne Tanke er det nu, som Andersen i sit Eventyr har givet Legeme og Form. Dryaden, som flytter til Paris med sit friske Kastanietræ, som gribes af uimodstaaelig Længsel efter at see den forførende, berusende Verden, som føres ind i den for et flygtigt Minut og betaler den korte Nydelse med sit Liv, er en Allegori paa alle de Ulykkelige, der drages ind i Malstrømmen og fortæres af den Lidenskab, der gjærer rundt om dem og i dem [...] Der knytter sig til Fortællingen endvidere et Par humoristiske Episoder, nogle af disse pussige Kritiker af Dyrene over Menneskene, hvori Andersen har en særlig Styrke. De ere i og for sig ypperlige, men de forekomme os dog ikke ret at passe ind i denne Fortælling, de ere ikke ret i Stemning med dens romantiske Tone. Rotternes Tidsbetragtninger og Fiskenes Skumlerier over deres tobenede Medskabninger ville ikke ret falde sammen med Dryadens lette Flugt.« Dagbogen 21.12.1868: »en særdeles rosende Anmældelse af Dryaden i »Dagbladet«, ogsaa rosende i »Flyve-Posten«« (VIII 155).

I Dags-Telegraphen 23.12.1868 udnævner signaturen V. W. [Valdemar Wille] bogen til en af årets smukkeste og placerer den blandt A's bedste eventyr, »ja, i formel Henseende - saavel for Kompositionens som for den sproglige Udarbeidelses Vedkommende - overgaaer det endog de allerfleste. Den fine og træffende Symbolik, som udgjør denne Digtningens egentlige Indhold, den glimrende Maade, hvorpaa vor Tids vidunderlige Eventyr - Verdensudstillingen - er skildret, den levende Følelse, der saa at sige Linie for Linie fængsler Læseren til denne lille Bog, den sunde, prægtige Humor, hvormed et enkelt Parti er behandlet, og endelig den gribende Skildring af Dryadens Død - Alt dette er tilstrækkelig klart paapeget andensteds« og vi vil blot sige tak. Denne kraftsalut værdiger dagbogen ingen omtale. Det samme gælder Erik Bøghs velmenende, men intetsigende anmeldelse i Folkets Avis 24.12.

Men 27.12.1868 bragte Illustreret Tidende en fyldig anmeldelse, hvor det bl.a. hedder: »Hans Billede af det i Verdensstaden saa stærkt pulserende Liv er ikke blot udkastet med en glødende Phantasi og et uudtømmeligt Humor, men det bærer tillige Sandhedens umiskjendelige Stempel.« Derefter følger en suveræn parafrase "over eventyret, som fører frem til konklusionen: »Men den Nydelse, hvormed vi følge Dryaden paa hendes kortvarige Bane, forvandler sig til Sorg over, at den letteste, luftigste, meest gracieuse Skikkelse, som H. C. Andersen nogen Sinde har skildret, skulle døe saa hurtigt, og at hendes kun et 216 Øieblik tilfredsstillede Længsel skulde blive hende »til Fordærv«.« - Alligevel er det »et Eventyr, som hører til noget af det Fortrinligste af Alt, hvad han har skrevet«. Dagbogen samme dag: »En særdeles smuk Anmældelse af »Dryaden«, rimeligviis af Magnus [: litteraten J. C. Magnus (1812-79)]« (VIII 157). I hvert fald står der i dagbogen for 10.11.1868: »Middag hos Henriques, om Aftenen læste jeg her Dryaden. Magnus

aldeles henrykt« (VIII 143).

Iflg. dagbogen fik A 21.12.1868 brev fra fru Læssøe med tak for Dryaden (VIII 155) og 3.1.1869 også et takkebrev fra gamle Hauch (VIII 162), men begge synes tabt. Til gengæld giver dagbogen god besked om reaktionerne på A's oplæsning af eventyret. Politiaassessor Drewsen er vist den eneste som er gnaven: »han syntes ikke om Dryaden, meente at Beskrivelse af Udstilling og Eventyr ikke hørte sammen. Jeg sagde ham at Eventyret skulde bygge paa vor Tid for ret at erkjendes i Fremtiden« (15.12.1868, VIII 153). Nyttigt at vide. Men adskilligt interessantere er det, at tidens to hovedmodstandere, filosoffen Rasmus Nielsen og kritikeren Georg Brandes, begge har udtalt sig om eventyret. 18.10.1868 læste A det for Rasmus Nielsen, som »var varmt udtalende over dette Digt, som saa primitivt, saa rigt paa nye, overraskende Billeder« (VIII 136). Nøjagtig 10 dage senere, 28.10. hedder det: »Fik Besøg af Kritikeren Brandes, som med tilsyneladende stor Glæde hørte mig læse *Dryaden*, han syntes det var i een Gydning, fuldendt i Heelhed og Enkeltheder. Udtalte sig varmt« (VIII 139). Finere kunne det ikke være.

Næste år forårsagede Brandes' A-essay (se s. 220) lutter glæde - og dog: »Det er velmeent og kløgtigt skrevet men dog ikke fuldstændigt nok« hedder det i dagbogen 25.7.1869 (VIII 233). Og dagen efter skriver han et hengivent og taknemligt brev til Brandes, men lader ham dog vide, at han savner »et Par« af eventyrene. Tallet viser sig imidlertid at være seks, heriblandt *Dryaden*: »Det har undret mig, at De ikke har nævnet »Dryaden«, hvori hele det Materielle i vor Tid afvindes sin Poesie« (BfA II 602). 1870 optog Brandes essayet i Kritiker og Portraiter og udvidede det bl.a. med et afsnit om *Dryaden*: »Hvad der i Eventyrsproget er fastslaaet som Regel, det maa Eventyret respectere, hvor ligegyldigt det end forresten kan være overfor den virkelige Verdens Love og Regler. Det gaar saaledes ikke an, at Eventyret, naar det handler om en »Dryade«, adskiller hende fra sit Træ, lader hende gjøre symbolske Reiser til Paris, gaae paa Bal paa »Mabile« o.s.v., thi det er ikke mere umuligt for alle Jordens Konger at sætte det mindste Blad paa en Nælde, end det er for Eventyret at vriste en Dryade løs fra hendes Træ« (p. 359).

217

Tre nye Eventyr og Historier 1870

3NEH

18.12.1869 skriver Berlingske Tidende, at samlingen »repræsenterer forskellige Sider af Digterens eiendommelige Begavelse«. *Hønse-Grethes Familie* »udmærker sig ved et meget broget Indhold, og de optrædende Personer ere, skjøndt skitserede, tegnet med sikker Haand [...] Om selve »Hønse Grethe« faaer man kun Lidt at vide, men desto mere om hendes Mormoer og dennes Skjæbne. Talrige poetiske og for Digteren eiendommelige Træk findes i denne Historie, og med ikke mindst Virkning har han [...] lagt sine Ord ind i Fuglenes Naturlyd; Raager, Krager og Alliker skriige igjennem hele Fortællingen og give den en egen Farve.« *Hvad Tidselen oplevede* er »et ægte Andersensk Eventyr«. *Hvad man kan hitte paa* er polemisk, og »den naive Form, hvori Polemiken finder sit Udtryk, forøger ofte dens Vægt [...] Historiens Slutning er ikke ganske fri for Bitterhed, men den er som Heelhed baade morsom og belærende«.

24.12.1869 mener Dagbladet, at mens de to sidste eventyr spiller på temaer, der tidligere »og maaskee fyldigere« er gjort til genstand for A's fremstilling, er *Hønse-Grethes Historie* en nyhed, »mesterlig fortalt, alle dens Scener og alle dens Personligheder fremtræde med en sjælden Anskuelighed, skjøndt de ere skildrede med nogle ganske faa Træk [...] og over det Hele svæve de sladdrende, gamle Krager, der som et græsk Chor fælde Dommen over Begivenhederne og de handlende Personer.«

Også i Tillæg til Illustreret Tidende 26.12.1869 far det første eventyr prisen: »Med bred og kraftig Pensel leverer han os først et med dristige Træk udkastet Billede af Grubbernes stolte Slægts Undergang. Derpaa fører han os udenfor en Haves Stakit og lader os lytte til Tidselbuskens ærgjerrige Tanker.« *Hvad man kan hitte paa* indeholder en advarsel til kritikken.

Dags-Telegrafan er 29.12.1869 af en anden mening: »Kun i Eventyret »Hvad Tidselen oplevede« findes Andersens gamle geniale Blik, Lune og den særegne Fremstillingsmaade, som kun falder naturlig for 218 ham [...] »Hvad man kan hitte paa« er i det Hele meget morsom og Satiren træffende, men Fortællingen er dog

lidt søgt i Sujettet«. Og *Hønse-Grethes Familie* kan ikke måle sig med *Vinden fortæller*.

12.1.1870 bringer Lolland-Falsters Stifts-Tidende (ej i BFN) en oversigt over julelitteraturen, som sætter den ny samling ind i et større perspektiv: »H. G. Andersen er virkelig Skaber af noget Nyt i vor Literatur; hans rige Fantasi, hans Evne til at besjæle Alt, hvad han seer, hans elskværdige Lune og barnekloge Skalkagtighed, der især karakteriserede hans tidligere Eventyr, maa slaae Enhver; men efterhaanden som han er slaaet ind paa at ville give historiske Billeder, styrer han tidt ind i det Trivielle, ikke at tale om, naar han bliver theologisk. Man har ogsaa været altfor ivrig for at rose hans store og rige Gaver i hans Sfære, saa at det gaaer ham ligesom de Skjønne, der have en for stærk Viden om deres Skjønhed - han har stundom koketteret med sit Talent. Yttringer som disse vilde have været ilde anbragte, hvis ikke Flanepublikummets raa Brøl til Fordeel for en Digter, der sandelig er for god til at modtage Hylding af forkrammede kjøbenhavnske Baldronninger, ikke havde forbudt andre ligesaa betydelige eller endnu betydeligere digteriske Røster at faae Ørenlyd. Af den sidst udkomne Samling ere forøvrigt de to første Historier smukke, og om de end ikke høre til den geniale Digtets ypperste Ting, gjenfinde vi dog Saameget af ham fra hans bedste Aar, at der er Nok til at glæde sig over; den sidste synes os vel ubetydelig.«

Dagens Nyheders anmeldelse 24.1.1870 er signeret V-m, dvs. Vilhelm Møller, igen en repræsentant for »den unge Kritik«, som A kaldte brødrene Brandes. Det er hans eneste A-anmeldelse og fortjener derfor lidt større plads: End ikke A vil formodentlig nægte, at han tidligere har givet os historiske billeder, »der vare fyldigere og mere farverige end »Hønse-Grethes Familie«, eller at han har skrevet Eventyr, der gennemstrømmes af en stærkere Følelse, lyste ved et mere spillende Lune, end Tilfældet er med »Hvad Tidselen oplevede« og »Hvad man kan hitte paa«. Men betragt nu engang disse tre Digtninger for sig selv og i Forhold til de nye Mænds litteraire Produktioner! Hvor træder Dig da ikke fra den første Skildring Forskjellen mellem før og nu levende imøde, Forskjellen mellem Marie Grubbes og de vilde Fugles Dage, og mellem Hønsegrethes og hendes spagfærdige Undersaatters Tid? Hvor føres ikke Billedet af hin selvraadige, kraftige og dygtige Kvinde Dig klart for Øie, hvor er Du ikke helt nærværende, dengang hun tugter Rigets første Adelsmand, eller da hun flygter ud til Heden, eller da hun, som den ensomme Arbeiderske, gjør Bod for sin Fortids Vildfarelser? Med hvor faa, og dog med hvor sikkre Træk er ikke hin aarle Morgenstund i Pestens Tid anskueliggjort, - ikkesandt, der seer Du selv den unge, ubekjendte 219 Student komme ned ad den bugtede »Kjødmangergade« og dreie forbi Ligvognen, medens han snuser til sin Spiritusvamp? Seer Du ham ikke forstærke sin Gang, da Lyden af Svirebrødrenes Skraal og Latter pludselig afbryder Stilheden, og hører Du ikke Klangen af Ordene, da han til Skipperen navngiver sig som »Ludvig Holberg«? - Og nu i Fortællingen om ham, der vilde være Digter til Paaske [...] men som desværre slet ikke kunde hitte paa! Forfatterens Animositet mod Kritiken, en Animositet, der forlængst har tabt sin Berettigelse eller Undskyldning, har ledet ham til en Slutning, som indsnævrer det Foregaaendes almenlydige Sandhed til en blot individuel eller personlig, - det er sandt; men hvor er der ikke fine og skarpe Enkeltheder [...] Endelig i den tredje, den mest helstøbte og afrundede Skildring - hvor simpelt og smukt er der ikke her fortalt om mere end et Menneskeliv med dets forfængelige Ønsker og Drømme og med dets Resignation: »Naar Ens Børn ere vel inde, finder en Moder sig i at staa udenfor Stakittet!« [...] her er meget Mere end i mange andre af Julelitteraturens Bøger tilsammentagne.« A kunne være tilfreds med »den unge Kritik«, som kunne begejstre uden at blive ukritisk.

Hvis der i Lolland-Falsters Stifts-Tidende kunne anes en antikjøbenhavnsk tendens (»kjøbenhavnske Baldronninger«), så er den langt tydeligere i Aarhus Amtstidende, som 26.1.1870 (ej i BFN) under overskriften »Vore ældre Digtere« anmelder A's nye samling sammen med Hauchs sidste digtsamling. Den starter med nogle »afkølede Betragtninger«: »næsten alle Anmeldere ved de større kjøbenhavnske Blade synes at have indgaaet en stiltiende Overenskomst om at være begejstrede for alle Bøger, som prange med en Berømthed paa Tittelbladet, idet de derved ligesom ville udsone den Brøde, deres Forgængere i Anmelderskabet i sin Tid begik mod Vedkommende. Vi, som kjende Fremgangsmaaden, ledes ganske vist ikke saa let paa Vildspor, men andre Fj(???)restaaende kunde bringes paa den Tro, at Digtere, som f.Ex. H. C. Andersen og Hauch netop nu skrive deres bedste Ting.« Men nu skal sandheden for en dag: at stille A's nye eventyr »ved Siden af deres bekjendte Forgængere kan kun falde meget smagløse Dommere ind. Naar vi særligt have seet »Hønse-Grethes Familie« fremhævet, kunne vi ikke modstaa Fristelsen til at gjøre den Bemærkning, at Enhver, som var istand til at efterligne Andersens udprægede Stil, neppe vilde ansee det for et uoverkommeligt Kunststykke at brygge temmelig lignende Fortællinger paa adskillige Noter hos Trap. Af disse tre er vistnok Tidselens Historie den vakreste. Forskjellen mellem Andersens tidligere og senere Eventyr, og dermed tillige hines Fortrin for disse, turde maaske være betegnet derved, at de tidligere kunde nydes baade af Børn og Voxne, de senere derimod kun af Voxne, og det tilmed kun af Saadanne, som forud kjende og ynde 220 Andersen. Men Eventyrets Hemmelighed er det just at baade Børn og Voxne kunne være med.« Påstanden om Traps Danmark turde være den anonyme anmelders egen, men slutbetragtningen lyder som et ekko af Goldschmidts tidligere kritik.

Tidsskriftet For Idé og Virkelighed bringer på omslaget til januar 1870 en ultrakort omtale: Samlingen repræsenterer de tre hovedretninger i A's digtning: den historisk-karakteriserende, den fantastiskburleske og den lunefuldt-satiriske. Det er i den midterste - *Hvad Tidselen oplevede* - A har leveret det betydeligste.

Også For Romantik og Historie IV, 1870, 110-11, er fåmælt: *Hønse-Grethe* er beslægtet med *Vinden fortæller*. *Hvad Tidselen oplevede* er i »den gode, gamle Genre«, og *Hvad man kan hitte paa* er »en morsom,

ganske godmodig Skjemt«.

29.7.1869 besøgte A Georg Brandes for at udtale sin mening om hans essay; »læste derpaa »Høns-Grethe« og hvad man kan hitte paa, han var meget tiltalt« (Dagbøger VIII 234).

Da Brandes året efter indlemmede sit essay om A i Kritiker og Portraiter, tilføjede han også nogle - forbeholdne - linjer om *Høns-Grethe*: »i Eventyrformen ligger [...] at Rammen ikke kan optage Noget, der for poetisk at komme til sin Ret udfordrede en dyb Sjæleskildring, en alvorlig dramatisk eller romanagtig Udvikling. En Kvinde, som den Marie Grubbe, af hvis interessante Liv Andersen giver en Skizze i »Høns-Grethe fortæller«, er altfor meget Character til at det skulde være en Eventyrdigter muligt at fremstille eller forklare hendes Væsen; forsøger han derpaa, saa fornemmer man et Misforhold mellem Gjenstanden og Formen. Man bør imidlertid mindre undre sig over disse enkelte Pletter end over, at de ere saa yderst sjeldne« (p. 360).

221

Eventyr og Historier V 1874

EHF 5

Den tidligste omtale af *Laserne* turde være i Ingemanns utrykte brev 23.12.1859, hvor det hedder: »Deres lille venlige Besøg var os - som altid - glædeligt og oplivende. Historien om de to »Laser« var fortræffelig« (cit. Topsøe-Jensen i Fund og Forskning 1963, 150).

Da eventyret blev trykt i Folkekalender for Danmark 1869 (udkom dec. 1868) blev det omtalt i Dagbladet 30.12.1868 (ej i BFN) som »ganske tidssvarende«. Og 3.1.1869 skriver Illustreret Tidende (ej i BFN): »H. C. Andersen har givet en gammel, men dog ny og tilmed ligesaa tidssvarende som pudsigt Historie om »Laserne«.

Loppen og Professoren stod første gang i Folkekalenderen for 1873 (udkom dec. 1872) og fik også et par venlige ord med i Illustreret Tidende 22.12.1872 (ej i BFN): det er »meget pudsigt og vidner om et altid lige høit sprudlende Lune hos Forfatteren«.

Af de anmeldelser samlingen fik omtales de to eventyr kun af »den unge Kritik«. I brødrene Brandes' tidsskrift *Det nittende Aarhundrede*, januar-februar-nummeret 1875, stod en meget positiv anmeldelse, hvor det bl.a. hedder: »Vi ville kun fremhæve et enkelt Moment, at den komiske Kraft hos Digteren fremtræder saa usvækket i denne sidste Samling som i hans første Produktioner. Ganske vist er den overgivne og fortræffelige Spøg »Laserne«, der lige morsomt parodierer dansk og norsk Pjalten, af ældre Dato, men »Loppen og Professoren« og »Tante Tandpine«, som ere fra de allersidste Aar, overraske ved det friskeste og lyseste Lune.« Dagbogen 9.1.1875 noterer, at det er en »særdeles rosende« kritik (X 387).

At Lorenz Frölich har taget sit illustrationsarbejde alvorligt lyser ud af hans brev fra Paris 26.10.1872, hvor han famler sig frem til en tolkning af *Loppen og Professoren*: »dette Eventyr var af dem, der behagede mig mindre. Jeg saae nok det livlige Billede, men ei den dybere Sandhed eller Sandheder, som deri fandt et saa levende Udtryk for Følelsen, som dens filosofiske Udvikling kan have det for Forstanden. Den maa jeg have, for fuldkomment at glædes [...] En 222 skjøn Dag fremtonede der en Forstaaelse af Fortællingen [...] for mig [...] Men jeg kan ei dy mig for at meddele Dem, hvad jeg seer under den. Luftskipperen er Kunstner; men hans Kunst er ei den himmelbaarne, men den, som alle Aandløse, Halvstudeerte og »Vilde« orke, forstaae og forgabe sig i, og, idet de omfattede den, troe, at Skyen er Juno.

I samme Grad, som Publicum er ufuldkomment, er det jo denne Kunst, som bliver bedst forgyldt, og saaledes kan selv den sande Kunstner blive nødt til at blande de to Kunster for at faae Mod saavel som for [at] kunne tilfredsstille sig selv og dem, der forstaae ham.

Er det nu *Deres* Hovedtanke i Digtet? Hvis det ei kjeder Dem, vilde De glæde mig ved at give mig et Svar herpaa.

Søger De Billedet (Fortællingen) til den underliggende Idee, eller opstaae de sammen? Det Tredie, at De skriver, at Fortællingen opstaaer ubevidst om Ideen, kan jo ei være Tilfældet. Forøvrigt formoder jeg, at denne Udviklings-Proces er afvexlende, og at Tankerne komme, uden at De veed hvordan?

Dette interesserer mig endnu meer end mit første Spørgsmaal« (BtA 133 f).

Gerne havde man vidst A's svar. Nu ved vi kun, at natten til 10.12.1872 var »lang og fuld af Plageaander, denne Gang Phantasier om Billedet af Frölich til Loppen og Professoren; sendte to Gange Bud før jeg fik det fra Bogladen. Alt Phantasi og Diaboliq« (Dagbøger IX 372).

Også hans amerikanske forlægger Horace E. Scudder var i tvivl om satirens sigtepunkt. 24.10.1872 skriver han: »I was very most entertained over *Loppen og Professoren*. Pray whom are you satirizing in it? Perhaps I am wrong but it reads very most as if you had in mind some literary *prestidigitateur* who only goes up in a balloon when he has promised to fire off a cannon!« (BScudder 138).

223

Nye Eventyr og Historier 3. Række 1872

NEH III:1 1872

Anmeldelserne denne gang er relativt korte og ikke særlig markante:

Gennemgående samler interessen sig om *Den store Søslange* og *Gartneren og Herskabet*.

Dagbladet lægger for 2.4.1872 med at understrege A's friskhed og lune, men hertil kommer »en Fantasi, der er saa dristig, at den her endog i en af Historierne gjør et Greb som det at tage Ugens Dage og bringe dem, om end kun for et Øieblik, ind i den Tryllekreds, hvor Tinsoldaterne og Støvekosten og Roserne færdes«. *Den store Søslange* har »alle de gamle Andersenske Eventyrs fortræffelige Egenskaber«. Samme dag jubler A i dagbogen: »I den tidlige Morgen blev jeg glad ved i Dagbladet at finde en smuk Hilsen paa min Fødselsdag og stor Roes over det nys udkomne Hefte Eventyr og Historier, jeg troede at den var af Bille, men hørte senere at den er af *Topsø*« (IX 249).

Dagen efter skriver Dagens Nyheder mest om A's berømmelse, som nu er ved at blive større i Amerika end i Europa, men observerer også det nye hæftes alsidighed: »Det er Blæsten, Solskinnet, Regnveiret, Duggen, Roserne, Tælle- og Voxlyset, Hvalerne, Havkattene, Haierne og Flyvefiskene, der fortælle, og det, som kun Andersen kan lade dem gjøre det [...] og sidst i Bogen findes Perlen i hele Samlingen. Læs Eventyret »Gartneren og Herskabet«; tænk saa kun paa det Allerbedste, som hans Muse nogensinde har frembragt, og det vil endda staa lige beundringsværdigt for Tanken.«

Også Illustreret Tidende 7.4.1872 fremhæver *Gartneren og Herskabet*, som viser A's »Genialitet i sin fulde Flor«.

8.4.1872 indleder Heimdal (under signaturen L-1) med nogle almindeligheder inden det hedder: »Vel maa vi ærlig tilstaa, at vi i enkelte af de smaa Historier savne den tidligere Friskhed«, men ser man på samlingen som helhed, genkender man mange steder digteren igen: »vi gjenkjende hans Lune i den morsomme Beskrivelse af Fiskenes Forskrækkelse over Telegraftovet, vi gjenkjende hans fromme Barnesind og Barneglæde i den lille smukke Historie »Lysene«, vi 224 gjenkjende hans dybe Blik for Naturen [...] og hans malende Pen, naar han fortæller om de friske Roser i »Hvem var den lykkeligste«.« Også *Gartneren og Herskabet* udnævnes til at være en »lille smuk Historie«, som »skal lære os at skjønne mere paa Digteren [...] end Herskabet skjønnede paa Larsen«.

Aprilnummeret af For Idé og Virkelighed beskæftiger sig udelukkende med *Gartneren og Herskabet*, som formulerer en klage digtere til alle tider har fremført, men som navnlig har gjort sig gældende i moderne dansk litteratur: »Denne Læseverdenens Mangel paa sand Medleven i det Liv, der gennem Digtningen byder den sine ædleste Anstrængelser« har også Oehlenschläger og Chr. Winther påtalt på en måde, »der nøie stemmer med hvad Andersens Digtning denne Gang har givet os i Fantasiens Omdannelse. Vor poetiske

49 af 53 sider

Literaturs Konge besværer sig bittert over, at Aandens Frembringelser blive ansete for Frugter, hvorpaa Frembringerne selv ikke have Forstand, men som først skulle sorteres og bedømmes af de kyndige - »Spisere«.« Stort mere kryptisk kan det ikke siges.

H. P. Holst skriver i *For Romantik og Historie*, bd. VIII p. 574 om samme nye eventyr, at det er »af en sjelden Skjønhed« og »har alle den Andersenske Eventyrdigtnings fortræffelige Egenskaber og i ingen Henseende staaer tilbage for Digterens ældste og bedste«.

Efter nogle almindeligheder om »den eiendommelige Maner, som Digteren har Eneret paa og Enemagt til« munder også anmeldelsen i *Folkets Avis* 22.5.1872 ud i en apoteose til *Gartneren og Herskabet*: »Det Hefte, hvori der staaer et saadant Billede, dør ikke. Det er i sin Satire, i Form, i Gennemførelse, kort sagt i enhver Henseende et af Digterens ypperste og friskeste Arbejder - det er trods de faa Sider, det optager, uendelig mere værdifuldt og indholdsrigt end baade tolv og tretten af vore sædvanlige Noveller og Romaner.«

Dags-Telegraphen 10.6.1872 er enig: det »er en af de smukkeste og dybest fœlte Skildringer i hele Samlingen«.

I brødrene Brandes' tidsskrift *Det nittende Aarhundrede* findes i jan.-februar-nummeret 1875 s. 393 en anmeldelse (sign. *Red.*) af EHF 5, hvor en af teksterne hører til her: efter at have omtalt *Loppen og Professoren* samt *Tante Tandpine* hedder det: »Ligeledes humoristisk, men udført i større og bredere Stil er det ypperlige Eventyr «Den store Sølange«. Det er lykkedes Digteren ved sin kraftigt fantastiske Behandling selv af det mindst Fantastiske som en Telegraftraad at føre Læseren ind i en Trylleverden, hvor Alt synes En at gaa aldeles naturligt til.«

25.9.1871 havde A i brev til Bjørnson fortalt, at han netop havde fået ideen til *Den store Sølange* og løst skitseret, hvad den gik ud på. To dage 225 senere svarede Bjørnson: »Dit æventyr henriver mig på forhånd. Tanken om, *hvad der kommer ovenfra* [...] begejstrer mig« (BtA 640).

Andre breve findes tilsyneladende ikke om denne samling. Til gengæld fortæller dagbøgerne om diverse reaktioner.

Onsdag 27.4.1870 hedder det: »I Mandags læste jeg »Det Utroligste« for *Thiele*, han forstod det ikke sagde han syntes slet ikke for det; han havde tænkt sig »Det Utroligste« ganske anderledes; det var hans Mening. Hartmann havde kaldt samme Eventyr *genialt*. Eduard og Jette Collin fandt det særdeles *morsomt*, igaar læste jeg det for *Høedt* som fandt det var et af de senere allerbedste og talte om Shakspears *Værker* som Kritiken af hans *Samtids Kritik* bleve slaaede ihjel men nu kom Aanden i disse og slog Kritiken ihjel« (VIII 361). 8.10.1871: »Jeg læste for Rasmus Nielsen: den store Sølange og han fandt det var saare heldig med Poesiens Lys at belyse Naturen saa at dens hele vidunderlighed kom frem« (IX 152). 29.12.1871: »Da jeg gik ud [...] mødte jeg Skribenten Goldschmidt, han havde en Idee, sagde han, den han ikke kunde gjøre Noget ud af, men det kunde jeg. Det var om de smaa Dampskibe paa Peblingsøen hvad Smaafiskene vel tænkte og dømte om denne Nutids Opfindelse. Jeg svarede, derom kan jeg nu ikke skrive, da jeg har skrevet den store Sølange dvs. Kabbeltuget mellem Europa og Amerika, hvad Fiskene tænkte og dømte om den! »Det er en god Idee!« udbød han, men havde [ikke] læst mit Eventyr da han ikke læste *Illustrerede Tidende*« (IX 187).

NEH III:2 1872

Hele 11 anmeldelser fik denne samling, en kritikernes succes, som overgår selv NE:I og *Dryaden*, men forbavsende nok har kritikken fortsat samme opfattelse af A som for henvend en menneskealder siden. At *Krøblingen* er favorit i den konservative presse kan ikke undre, men at den også er det i den liberale lejr forbavser en smule.

A's unge ven Robert Watt lægger for i *Dagens Nyheder* 24.11.1872 med en snakkesalig usigneret anmeldelse. Hans generelle karakteristik af A er symptomatisk for den samlede omtale: »Faa kan som han fortælle os om det Gode, det Smukke og det Sande her paa Jorden, kan i jevne, simple, barnlige Ord skildre Livets lyse og straalende Sider, saa at man har den naturligste, den mest umiddelbare Nydelse af at følge ham.« Ordene er som skræddersyet til *Krøblingen*, men rimer dårligt med de 3 andre tekster. Watt har sans for anslagetets betydning:

»Først høre vi »Hvad gamle Johanne fortalte«, men ikke førend Digteren har stemt Tilhørerne med en af

disse smaa Overturer, som Andersen er en Mester i.« [Herpå citeres V 180 1.3-6].

226

»Saaledes begynder Digteren, og saa gaaer han videre og fletter det gamle Piletræ med dets halvskjulte og halvforglemte Omgivelser [...] ind i det stemningsfulde Billede han opruller [...] man føler sig i lige Grad tiltalt og opfyldt af denne simple Historie, der er beundringsværdig godt fortalt. »Portnøglen« er en Arabesk, fuld af Humor og pudsige Indfald [...] Og da Kammerraaden levede paa Frederik den Sjettes Tid, faaer man tillige et Miniaturbillede af visse Sider af Livet, som det dengang var [...] »Krøblingen«, der kommer som Numer Tre, vil muligvis Adskillige sætte et lille rødt Kors ved som det allerbedste Blad i dette Eventyr-Firkløver [...] Til sidst kommer »Tante Tandpine«. Der har Digteren ret slaet sig løs; der er sprudlende Humor, overgivne Indfald, en Friskhed og Ungdommelighed som i hans allertidligste og mest populære Eventyr.« Samme dag står der i dagbogen: »En smuk Anmeldelse om mine ny Eventyr af Robert Watt (i Dagens Nyheder), skrev ham strax Brev til« (IX 357).

28.11.1872 kom Berlingske Tidendes længste eventyranmeldelse (1 1/2 sp.), men trods længden bliver *Tante Tandpine* kun lige akkurat nævnt og *Portnøglen* gøres af på nogle få linjer om A's humor. Med denne fordeling bekender Tante Berlinger konservativ kulør. Den politiske baggrund er tidens socialistforskrækkelse efter den ulovlige demonstration på Fælleden i København maj samme år, hvor arbejderførerne Pio, Geleff og Brix blev arresteret og fik hårde straffe. Nu kan A's eventyr bruges til at holde arbejderne i ave: *Krøblingen* betragtes som et eksempel på A's »store Evne til at gribe de Bevægelser, der netop røre sig i Samtiden, og idet han griber dem, at løfte dem op til Poesi [...] Det er i [*Krøblingen*] visse Udtryk for den mellem de Fattige i vor Tid herskende Tankegang, som han har behandlet, og ved hvis svage Sider han har viist det Feilagtige, lige som han ved Poesiens Magt har bragt den til en velgjørende Forsoning. I »Have-Ole« har han skildret os en af de Arbeidere, der med Misfornøjelse og Misundelse see hen til de bedre Stillede, og i »Herskabet« har han omvendt skildret disses kjærlige Omhu for de dem Undergivne og deres Bestræbelser for at bringe Glæde ind i deres Liv. Høist eiendommeligt ere her Modsætningerne givne, og ikke mindst med Hensyn til den mandlige og kvindelige Naturs Opfattelse af disse Forhold, saaledes som den aabenbarer sig hos »Have-Kirsten« og hendes Mand [...] Mesterlig, usædvanlig malende og gribende er Beskrivelsen af den Scene, hvor Helbredelsen endelig indtræder; det er som om Læseren virkelig var tilstede i den fattige Stue og med en lignende Spænding som Drengen lever med i den betydningsfulde Katastrophe, hvori Katten er paa Jagt efter Drengens Yndling, den syngende Fugl, der sammen med den indflydelsesrige Eventyrbog betegner den Poesi, som »Herskabet« har bragt ind til de Fattige. 227 Saavel i disse to Udtryk for Poesien, som i Katten synes der at ligge en symbolsk Betydning, hvorved den omtalte Katastrophe ikke lidet vinder i Interesse, ligesom det ogsaa har en dybere Betydning, at det netop er »Herskabet«, der har bragt disse Gaver til det fattige Huus. Ogsaa med Hensyn til Katastrophens Løsning og Drengens deraf følgende Helbredelse kommer man til at tænke paa Digterens ovennævnte Evne til at tilegne sig Hverdagslivets Begivenheder og omsætte dem i Poesi [...] en usædvanlig fiint opfattet og sand Skildring af Livet blandt Bønderne paa Landet.« Det samme mener anmelderen kan siges »om muligt i forøget Grad« om *Hvad gamle Johanne fortalte*, som er »en ægte Landsbyhistorie, hvor Personernes hele Liv oprulles for os i klare, fyldige Billeder, og hvori den levende, friske Andersenske Naturskildring paa talrige Punkter, ikke mindst i Fortællingens Begyndelse, træder os imøde.«

Da NEH 10 udkom 1874 med i alt 25 titler nævner Berlingske Tidende 11.1.1875 kun én: *Krøblingen*, »der i et Billede, taget af Hverdagslivet, skildrer Poesiens og særlig Eventyrdigtningens Magt over det menneskelige Sind«. Det ligger Berlingereren meget på sinde at fa det læst i den rette ånd. 28.11.1872 står der i dagbogen: »Berlingstidende iaften blev sendt mig af [digteren] *Frederik Bøgh* med en særdeles varm Anmeldelse af Eventyrene, særligt *Krøblingen*, det var vistnok skrevet af ham selv« (IX 362).

I Peter Hansens tidsskrift *Nær og Fjern* 1.12.1872 lægges vægten på *Krøblingen* og *Tante Tandpine*. A's »usvækkede Fantasi [...] er især fremtrædende i den højst malerisk gjengivne Personifikation af Tandpinen med dens Marterkammer af Torturretskaber, medens den rige Følelse gyder sin Varme ud over den simple Fortælling om *Krøblingen* [...] en ved sin skjønne Simpelhed gribende Apotheose af Eventyrdigtningen og af Digtets Verden overhovedet.«

Også signaturen G. (dvs. Carl Ploug) udnævner i Fædrelandet 4.12.1872 *Krøblingen* til glansnummeret: »Denne lille simple Historie er saa nydelig fortalt og vidner saa tydeligt om, at Digterens Syn paa Livet og Menneskene endnu er ligesaa klart og kjærligt, hans Fantasi ligesaa mægtig og hans Hjerte ligesaa varmt som i hans kraftigste Manddom, og den vil derfor læses med stor Glæde af alle hans Muses Venner. Af de andre tre Historier ere de to, som strejfe lidt ind paa Eventyrets Omraade: »Portnøglen« og »Tante Tandpine«, fortalte med et saa spillende elskværdigt Lune, at man ogsaa læser dem med megen Fornøjelse. Den sidste »Hvad gamle Johanne fortalte«, er en mere almindelig, og mere mørkt farvet Hverdagshistorie, der, skjønt ogsaa den har Stænk af det samme Lune dog har noget mindre Interesse.« Selv om anmeldelsen er langt mer afbalanceret end Berlingerens forstod ogsaa Ploug, at *Krøblingen* kunne udnyttes politisk. 228 4.12.1872 besøgte han A: »Han sagde at min sidste lille Bog var een af de Bedste, jeg havde skrevet og at »*Krøblingen*« var en Perle. Han vilde læse den op i Arbejderforeningen [!]. Iaften kommer en Anmeldelse af min Bog i »Fædrelandet«, den var skrevet af ham, sagde han, da jeg spurgte om jeg turde vide Forfatteren« (Dagbøger IX 367 f). Og mandag 9.12.1872 meddeler dagbogen: »Igaar har Ploug i en stor Underofficeer-

Soldater Forening [...] læst som det Nyeste af mig *Krøblingen*, der blev optaget med stor Jubel« (IX 372). Ikke blot politiet, men også militæret var sat ind mod arbejdermødet på Fælled den 2.5.1872, og med henblik på nye »revolutionsmøder« burde soldaterne vide, at de kæmpede på den rigtige side.

Også Folkets Avis satser 5.12.1872 på *Krøblingen*: »Skulde vi foretrække nogen, maatte det blive Historien om »Krøblingen«, der med sin Æventyrbog udbredte Lykke og Velsignelse i sit fattige Hjem, men vi indrømme Enhver Ret til at føle sig mere tiltalt af »Hvad gamle Johanne fortalte« om den »sølle Rasmus«, til at forbaves over Kammerraadens vidunderlige »Portnøgle« eller blive smertelig bevæget over den stakkels Student, som »Tante Tandpine« hindrede i at blive Digter.« Dagbogen samme dag: »Læste Fædrelandets Anmeldelse af min Bog ligesaa Folkets-Avis, som var meget velmeent« (IX 368).

6.12.1872 remser Jyllandsposten (ej i BFN) titlerne op og meddeler så kort og godt: »Af disse [titler] tiltaler det næstsidste os mest, og der er noget sjældent Skjønt og Gribende i Drengens Indvirkning paa Forældrene, men især ved den Maade, paa hvilken han atter faar sin Førlighed.«

8.12.1872 bringer Illustreret Tidende en kritik, som både ved sin polemik og sit perspektiv lyser op i anmeldelsesrækken: »Forfatteren har ingen autentiske Meddelelser modtaget fra Underverdenen, har ikke seet fantastiske Syner i Aandernes Hjemstavn, har ikke haft fortrolig Omgang med de »Fremmede paa Jorden«, de kvindelige Dæmoner, med hvilke man nutildags ynder at opvarte Publicum. Han fortæller kun simpelt og sandt om, hvad Folk see hver Dag men uden virkelig at see det, medens han tager Anledning til at udfolde hele sit glimrende Talent. Det er jævne Historier om nogle stakkels Bønderfolks daadløse Liv, om en spidsborgerlig Kammerraads Snurrigheder og om Tante Kjærlighed ens og Tandpinens Kvaler, men i disse gaae dyb Følelse og kostelig Humor jævnsides, og trylle Friskhed og blomstrende Skjønhed frem i, hvad der ellers vilde synes os vissent Løve.«

Dagbogen samme dag: »Imorges sendte Eduard Brandes mig Illustrerede Tidende [med] sin saare venlige, rosende Anmeldelse af de nye Eventyr og Historier. Han indleder der med en Anecdote« (IX 371).
229

9.12.1872 er Dagbladet prisværdig kortfattet: »Medens man i »Hvad gamle Johanne fortalte« glædes over den simple Skjønhed, hvormed den lille Hverdagshistorie er fortalt, og i »Portnøglen« morer sig over de snurrige Figurer, der føres frem for vort Blik, er det dog navnlig i »Tante Tandpine«, at man atter seer Digterens vidunderlig rige Fantasi i fuld Virksomhed med Skildringen af Tandpinens Eventyrfigur, og i »Krøblingen«, at man atter møder det fulde, varme Hjerte, der saa ofte har gjort os delagtige i sin Rigdom af Følelse og Sympathi for Menneskenes Færden.« »En særdeles rosende Anmeldelse«, hedder det dagen efter i dagbogen (IX 371).

Essensen i Dags-Telegrafens anmeldelse 16.12.1872 er flg.: *Hvad gamle Johanne fortalte* »er en vemodig Fortælling om et spildt Liv, men uden al usund »Weltschmerz« - tværtimod gjør den et velgjørende og løftende Indtryk, fordi den Nød og Smerte, Digteren maler, har til Baggrund Evigheden med dens Bod for alle det nærværende Livs Savn. Nærmest i Slægt med denne Historie er »Krøblingen«; men her er Stemningen lysere, som Solstraaler og Fuglesang, der holder Modet oppe i et fattigt Hjem. »Portnøglen« og »Tante Tandpine« ere derimod fulde af det prægtigste Humor, og i den sidstnævnte Historie sammensmeltes det komiske Syn paa Livet med et fantastisk Element, der i sin barokke Dristighed gjør en fortræffelig Virkning.« Også denne gang uddeler dagbogen karakteren »særdeles rosende« (IX 378).

H. P. Holst skriver i For Romantik og Historie bd. 9 1872 om »et nydeligt lille Hefte, der ligner sine Forgængere, som den ene Rosenknop ligner den anden [...] især eet Eventyr - »Krøblingen« - som kan staae i Række med det Fortrinligste, han har skrevet, og som foruden sine andre Skjønheder faaer en særlig Interesse som selve Eventyrdigtningens Apotheose.«

Endelig betror Fyens Stiftstidende 21.12.1872 (ej i BFN) sine læsere, at »den Stemningens Umiddelbarhed, der vækker sympathetisk Gjenklang hos Læsere af alle Folkeslag og Aldere, er usvækket bevaret [...] Endog det elskværdige Skjelmeri, der satirisk titter frem af saa mange af hans bedste Eventyr, har her faaet Plads i »Portnøglen« og »Tante Tandpine«, medens alvorligere Strenges anslaaes i »Hvad gamle Johanne fortalte« og i »Krøblingen«, der vistnok er Perlen i denne Samling.«

Brevkritik findes der vist ingen af. Til gengæld indeholder dagbogen mange oplysninger om forskellige reaktioner, blot de mest kompetente skal nævnes i kronologisk rækkefølge.

19.7.1872 læste A for Frølich de 3 sidste eventyr »med Tante Tandpine, som ret henrev ham« (IX 309). 20.7. læste han Eventyrbogen (dvs. *Krøblingen*) for kunst- og litteraturhistorikeren Sigurd Müller, 230 »han var ganske bevæget« (IX 309). 2.8.: »Læst for Dr. Georg Brandes og hans yngre Broder, som skriver Kritikker i illustrerede Tidende, hans Moder var der, samt Sangerinden Fru Saloman fra Rusland og Frøken Salomonsen [som snart efter blev forlovet med Edvard Brandes], Der var stor Glæde, og Tante Tandpine vakte megen Lystighed, men alle tre Historier tiltalte den unge Kritik« (IX 314). 9.9. kom turen til Rasmus Nielsen med Eventyrbogen (dvs. *Krøblingen*), »som interesserede ham men han vilde have den fortsat

længer, hvor den unge Dreng traadte op i Folkeforsamling som ældre og anvendte Eventyrbogen, jeg anmærkede at man da let vilde sige at det var mig selv. Tante Tandpine fandt han genialt givet« (IX 328). 12.10: »Middag Kl 5 hos Enkefru Salomonsen [fra 1873 Edvard Brandes' svigermor], stor festlig Middag for min Skyld [...] Jeg læste (særlig for [Edvard] Brandes) Hvad gamle Johanne fortalte, han udtalte sig varmt om dens Friskhed og Poesi og bad om han maatte anmelde den nye Samling;« jfr. p. 228, (IX 341). Og til slut 25.11: »Brev fra H. P. Holst der kaldte »Krøblingen« en Perle i Literaturen, Noget af det Skjønneste jeg havde skrevet og at det næsten var Synd den havde Plads med de Andre i Heftet, det ærgrede mig« (IX 358). Andersen vidste godt, hvad han havde skabt, og ærgrede sig med rette.

231

Denne udgave trykkes af Bianco Lunos Bogtrykkeri A/S, VI-VII med Baskerville fotosats. Papiret er Michaeltonet 202, 100 g/m². Helshirtingsbind til en del af oplaget udføres af Fløistrup & Baden Bogbinderi ApS. Typografi, opslag og bind efter skitser af textudgiveren. Vignet af Vilh. Pedersen efter frontispice til *Eventyr* 1850, se s.VII og 1.